

Diversifică-ți predarea!

Calendar multicultural

UNIUNEA EUROPEANĂ

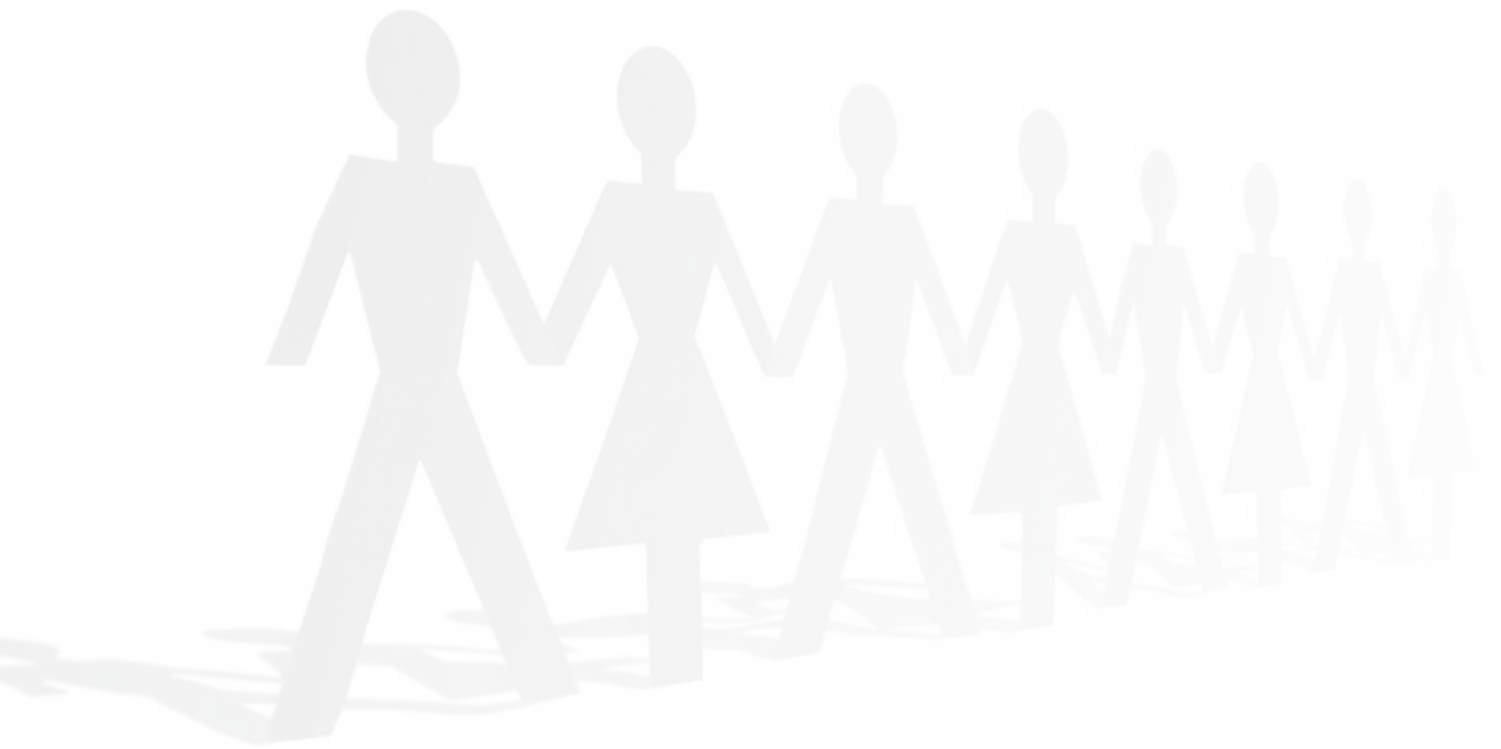
Proiect finanțat prin Phare

CENTRUL DE
RESURSE PENTRU
DIVERSITATE
ETNOCULTURALĂ

Diversifică-ți predarea!

Calendar multicultural

Diversifică-ți predarea!
Calendar multicultural

ISBN 978-973-7670-07-6

Cluj Napoca, Fundația CRDE, 2007

www.edrc.ro

©CENTRUL DE RESURSE PENTRU DIVERSITATE ETNOCULTURALĂ

Coordonator: Amelia Gorcea

Autori: Simona Elena Bernat și Mária Kovács

Tehnoredactare: Advantage Media

Coperta și grafica: Advantage Media

Exemplar gratuit

Cuprins

Introducere	5
1. MODALITĂȚI DE PROMOVARE A DIVERSITĂȚII PRIN EDUCAȚIE MULTICULTURALĂ ÎN GIMNAZIU ȘI LICEU	7
1.1. Promovarea aprecierii diversității prin educație	7
1.1.1. Ce este aprecierea diversității.....	7
1.1.2. Argumente pentru promovarea aprecierii diversității prin educație	8
1.1.3. Finalități ale promovării aprecierii diversității în școală.....	9
1.2. Caracteristici ale curriculumului pentru diversitate	10
1.2.1. Principii generale de organizare a curriculumului școlar în jurul conceptului de diversitate.....	10
1.2.2. Infuzarea elementelor de educație pentru diversitate în disciplinele de studiu.....	11
1.2.3. Introducerea de cursuri opționale pe tema diversității.....	13
1.2.4. Metode de predare care lasă vocea elevului să se facă auzită.....	15
1.3. Evaluarea și autoevaluarea prezenței perspectivei diversității în școală ca organizație	23
1.3.1. Strategii instituționale.....	23
1.3.2. Monitorizarea prezenței diversității la nivel organizațional	25
2. EXEMPLE DE APLICAȚII PRACTICE PENTRU PROMOVAREA DIVERSITĂȚII ÎN ȘCOALĂ.....	27
2.1. Proiecte de lecție.....	27
2.1.1. Proiect didactic: Istoricul minorităților etnice din România.....	27
2.1.2. Proiect didactic: Harta resurselor comunității	31
2.1.3. Proiect didactic: Un început de studiu statistic	35
2.1.4. Proiect didactic: Oferta de voluntariat a clasei noastre	39
2.1.5. Proiect didactic: Investigarea percepției despre cultura proprie	41
2.2. Activități de învățare	48
2.2.1. Tehnologia informației	48
2.2.2. Literatura (literatură în limba maternă sau în limba română sau literatură universală)	49
2.2.3. Istorie	49
3. PREZENTAREA GRUPURILOR ETNICE DIN ROMÂNIA	50
3.1. Albanezi.....	50
3.2. Arabi.....	52
3.3. Armeni	54
3.4. Bulgari.....	56
3.5. Cehi	58
3.6. Chinezi.....	60
3.7. Croați	62
3.8. Evrei.....	64
3.9. Germani	66
3.10. Greci.....	68
3.11. Italiani	70
3.12. Macedoneni slavi.....	72
3.13. Maghiari.....	74
3.14. Polonezi.....	76
3.15. Români.....	78

3.16.	Romi.....	80
3.17.	Ruși lipoveni.....	82
3.18.	Ruteni.....	84
3.19.	Sârbi.....	86
3.20.	Slovaci	88
3.21.	Tătari.....	90
3.22.	Turci	92
3.23.	Ucraineni	94
4.	ANEXE.....	96
4.1.	Citate din creația și afirmațiile personalităților incluse în calendarul multicultural.....	96
4.2.	Resurse pentru educația multiculturală.....	106
	Bibliografie	110

Introducere

Ghidul de față este parte a setului de materiale educaționale produse în cadrul proiectului „Apreciază diversitatea!”, implementat de Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală (CRDE), în parteneriat cu Asociația *Lectura și Scrierea pentru Dezvoltarea Gândirii Critice* (ALSDGC) România, cu sprijinul Uniunii Europene prin programul PHARE – Societate Civilă. Scopul proiectului este de a contribui la conștientizarea publicului asupra diversității etnoculturale din România și la o mai bună înțelegere a valorilor multiculturale. Materialele de promovare a educației multiculturale – ghidul de față și un calendar multicultural – servesc acest scop, ținând elevii de gimnaziu și liceu, precum și profesorii acestora. În plus, în cadrul proiectului se desfășoară o campanie națională de îmbunătățire a percepției și aprecierii diversității, constând în difuzarea unei serii de clipuri TV prezentând aspecte din viața unor indivizi aparținând minorităților etnoculturale, distribuția unor cărți poștale și a unor afișe cu același mesaj. Campania își propune să contribuie la o mai bună cunoaștere a aspectelor diversității etnoculturale și la conștientizarea publicului asupra diversității minorităților etnice, precum și asupra valorilor cu care acestea contribuie la cultura națională pentru a încuraja toleranța și dialogul interetnic.

Ghidul metodologic „Diversifică-ți predarea!” se adresează cadrelor didactice care doresc să îi ajute pe elevii lor să cunoască și să respecte diversitatea etnoculturală din România, prin conștientizarea existenței minorităților etnice pe teritoriul țării noastre, precum și a valorilor cu care acestea îmbogățesc cultura din spațiul românesc.

Ghidul este structurat în patru capitole: Modalități de promovare a diversității prin educație multiculturală în gimnaziu și liceu, Exemple de aplicații practice, Prezentarea grupurilor etnice din România, Anexe. În capitolul 1 veți găsi o prezentare a modalităților de conștientizare a diversității în școală, propuneri de valorificare a dimensiunilor curriculare în vederea promovării diversității și sugestii de evaluare a nivelului de implementare a măsurilor luate în școală pentru realizarea educației multiculturale. Capitolul 2 conține exemple de aplicații practice, proiecte didactice și propuneri de activități de învățare pentru realizarea educației multiculturale. În capitolul 3 am inclus o scurtă prezentare a fiecărei minorități etnice din România. Prezentările includ date despre răspândirea geografică și numărul etnicilor aparținând diferitelor grupuri după Recensământul populației din 2002, câteva aspecte ale interferențelor culturale între grupurile etnice și români, sărbătorile importante ale grupurilor etnice și forurile reprezentative ale acestora, urmate de un scurt istoric al comunităților pe teritoriul României. În ultimul capitol am inclus două categorii de anexe: o listă de citate din afirmațiile personalităților incluse în calendarul multicultural, precum și o listă de resurse din care puteți să vă documentați în vederea realizării educației multiculturale. Citatele alese sunt ilustrative iar lista lor poate fi completată în funcție de data la care se desfășoară lecția (vezi calendarul multicultural) sau de preferințele profesorilor și elevilor.

Alături de ghid, calendarul multicultural se dorește a fi un instrument care ajută profesorii să urmărească obiective care țin de formarea de valori și atitudini. Profesorii pot utiliza calendarele la discipline diferite, în funcție de sfera de activitate din care provine personalitatea reprezentată în calendar. Selecția personalităților și a evenimentelor nu este exhaustivă, iar persoanele selectate pot sau nu să își asume activ apartenența etnică. Rolul calendarului este doar de punct de pornire pentru realizarea activităților de educație multiculturală în școală, utilizând personalitățile și evenimentele incluse în calendar sau adăugând altele.

Pentru a sensibiliza cadrele didactice și elevii în legătură cu tema campaniei și modalitățile de folosire a calendarului multicultural în predare, se vor realiza ateliere didactice de promovare a educației multiculturale.

Calendarul multicultural, ghidul metodologic, precum și atelierele de formare adresate cadrelor didactice promovează adaptarea predării pentru a face față diversității elevilor, evidențierea valorilor și atitudinilor care pot fi formate printr-o lecție la o anumită disciplină, sensibilizarea pentru considerarea diversității ca o resursă naturală a unei comunități. O versiune electronică a setului de materiale educaționale va fi publicată la secțiunea de resurse a site-ului CRDE (www.edrc.ro) și va permite descărcarea și listarea calendarului și a ghidului de către orice persoană interesată.

Vă dorim o predare diversificată!

1. MODALITĂȚI DE PROMOVARE A DIVERSITĂȚII PRIN EDUCAȚIE MULTICULTURALĂ ÎN GIMNAZIU ȘI LICEU

Simona-Elena Bernat

1.1. Promovarea aprecierii diversității prin educație

1.1.1. Ce este aprecierea diversității

Pentru a aprecia diversitatea se pornește în primul rând de la a conștientiza existența acesteia și se continuă cu demersul de înțelegere a semnificațiilor și valorilor existenței diversității. Conceptul de diversitate circumscrie existența unui interval de variație larg al unui atribut pe de o parte, iar pe de altă parte, conceptul de diversitate privit la nivelul societal înseamnă a respecta diferențele de rasă, etnie, gen, religie, vârstă, cultură, abilitate, orientare sexuală, statut social sau educație. Dintre criteriile care diferențiază indivizii unei societăți vom lua în calcul în ghidul de față, în primul rând, criteriul apartenenței etnice ca atribut de variație.

În România, conform datelor recensământului din 2002, trăiesc 2.281.377 de locuitori care aparțin altor grupuri etnice decât cel majoritar. Dintre diferitele grupuri etnice existente pe teritoriul românesc, 22 sunt cel mai adesea menționate, ceea ce înseamnă că avem un interval de variație cu minim 23 de alternative (incluzând grupul majoritar al românilor). Analizând aceste cifre putem conchide că gradul de variație și diversitate etnică din România este destul de ridicat.

Având ca fundament criteriul apartenenței etnice a aprecia diversitatea etnică în România înseamnă a conștientiza faptul că există minim 23 de grupuri etnice care trăiesc în țara noastră, a cunoaște câteva informații de bază despre fiecare grup (denumire, limbă vorbită, localizare, elemente de specific cultural) și a respecta valorile și credințele pe care fiecare dintre aceste 23 de grupuri le dețin. **O persoană care trăiește în România, indiferent de grupul etnic căruia îi aparține, poate aprecia diversitatea etnică demonstrând respect față de fiecare dintre grupurile menționate în continuare, precum și față de alte grupuri etnice nemenționate în această enumerare:**

- albanezi;
- arabi;
- armeni;
- bulgari;
- cehi;
- chinezi;
- croați;
- evrei;
- germani;
- greci;
- italieni;
- macedoneni;
- maghiari;
- polonezi;
- români;
- ruși-lipoveni;
- romi;
- ruteni;
- sârbi;
- slovaci;
- tătari;
- turci;
- ucraineni.

Aprecierea diversității înseamnă și realizarea sistematică și conștientă a educației multiculturale în școală. Educația multiculturală este în primul rând un proces de transformare a sinelui, a școlii și a societății și are câteva trăsături de bază (Gorski, 1995-2006):

- fiecare elev are dreptul la șanse egale de a-și atinge pe deplin potențialul;
- fiecare elev are dreptul să fie pregătit pentru a participa competent la o societate în care gradul de interculturalitate este în creștere;
- fiecare profesor are dreptul de a fi pregătit să faciliteze eficient învățarea fiecărui elev în parte, indiferent de cât de asemănător sau diferit din punct de vedere cultural este elevul față de profesor;
- școlile trebuie să fie agenți activi în încetarea opresiunii de orice tip, în primul rând prin încetarea opresiunii din cadrul școlii și în al doilea rând prin producerea de elevi activi din punct de vedere social și al gândirii critice;
- educația trebuie să fie deplin centrată pe elev și deplin incluzivă pentru toate vocile și experiențele elevilor;
- educatorii și alte persoane trebuie să-și asume un rol mai activ în re-examinarea tuturor practicilor educaționale și a modului în care acestea influențează învățarea tuturor elevilor: testările, metodele de predare, evaluarea progresului în învățarea școlară, psihologia și consilierea școlară, materialele de învățare și manualele etc.

1.1.2. Argumente pentru promovarea aprecierii diversității prin educație

Un prim argument pentru promovarea diversității prin educație este cel al structurii populației din România contemporană. Recensământul din 2002, conform datelor furnizate de Institutul Național de Statistică identifică numărul locuitorilor din România ca fiind de 21.680.974, din care numărul românilor este de 19.399.597, iar 2.281.377 de locuitori aparțin altor grupuri etnice. Această cifră este suficient de mare pentru a atrage atenția și sistemului educațional în vederea luării de măsuri pentru creșterea calității educației și asigurarea accesului egal la educație de calitate pentru toți copiii.

În România se regăsesc două tipuri de minorități etnice: minoritățile istorice sau minoritățile naționale și imigranții. **Minoritățile naționale** sau istorice sunt grupuri etnic diferite de populația majoritară, rămase pe teritoriul ocupat de aceasta prin redefinirea granițelor sau dinaintea procesului de formare a statului național. **Imigranții** sunt persoane care în principal din motive economice, politice și de securitate decid să își părăsească țara de origine și se stabilesc pe teritoriul altei țări. Astfel, pe teritoriul României se regăsesc imigranți în special de origine chineză și arabă.

Între grupurile minoritare există un corp de 20 de grupuri etnice care au statut de minorități naționale: albaneză, armeană, bulgară, cehă, croată, elenă, evreiască, germană, italiană, macedoneană, maghiară, poloneză, rusă-lipoveană, romă, ruteană, sârbă, slovacă, tătară, turcă, ucraineană.

De asemenea, există și grupuri etnice care nu au statut de minorități naționale, dar au un număr mai mare de membri, stabiliți în România mai ales după 1989. Numărul total al cetățenilor români proveniți din afara Europei este de 10.743 (conform aceluiași Recensământ menționat anterior). Comunitățile chineză și arabă sunt cele mai reprezentative ca număr.

Un al doilea argument pentru promovarea diversității prin educație este cel al inter-legăturii dintre sistemul de învățământ și societate. Educația, procesul prin care o comunitate are ocazia de a transmite valorile și cunoștințele de la o generație la alta, se realizează în manieră formală, informală și non-formală. Educația formală, cea care se realizează în cadrul instituțiilor de învățământ, este în primul rând locul în care respectul față de diversitatea etnică din România trebuie să fie vizibil și încurajat pentru că educația formală este cea sistematică, organizată, legală, reprezentativă pentru spațiul cultural în care trăim. Educația formală se adresează tuturor locuitorilor țării cu aceeași ofertă de experiențe de învățare, cu toate că există și o zonă de diferențiere a experiențelor de învățare după profilul studiilor sau după localizarea instituției de învățământ.

Ansamblul experiențelor de învățare pe care le parcurge un copil de-a lungul formării sale în sistemul de educație - curriculumul școlar – permite includerea de componente care să aibă ca rezultat o mai bună reprezentare a diversității etnice în educația formală. La nivel de curriculum școlar sunt două zone în care respectul pentru diversitatea etnică poate fi educat:

a) curriculumul nucleu:

- prin abordări metodologice interactive (metode de predare care lasă vocea elevului să se facă auzită);
- prin infuzie curriculară (integrare de competențe și conținuturi care vizează explicit diversitatea etnică la curriculumul deja existent);

b) curriculumul la decizia școlii:

- prin infuzie curriculară (integrare de competențe și conținuturi care vizează explicit diversitatea etnică în curriculumul aprofundat și de extensie);
- prin creare de curriculum nou (cursuri opționale dedicate integral educării pentru aprecierea diversității).

La formarea personalității unui individ contribuie în mare măsură familia, comunitatea în care trăiește persoana și educația pe care o primește în școală sau alte instituții cu profil educativ. Chiar dacă ponderea cea mai mare în dezvoltarea personalității nu o are educația formală, este scopul acestei forme de educație să prevină excluderea socială și să pregătească acel tip de persoană de care societatea are nevoie într-o anumită perioadă istorică. De aceea considerăm că educația în cadrul școlii este prima în care putem introduce schimbări în mod sistematic, care pot fi sprijinite, monitorizate și evaluate cu ușurință. Toate modalitățile de dezvoltare curriculară amintite mai sus sunt accesibile fiecărui profesor care predă în gimnaziu sau liceu, iar capitolul de față prezintă câteva sugestii cu rol de punct de pornire pentru dezvoltarea dimensiunii de respect pentru diversitatea etnică în curriculumul școlar.

1.1.3. Finalități ale promovării aprecierii diversității în școală

Prin parcurgerea de activități care au ca scop aprecierea diversității elevii vor:

- explora asemănări și diferențe de idei, practici și valori între grupurile etnice existente pe teritoriul României;
- analiza consecințele acceptării diferențelor culturale între oameni asupra comportamentelor manifestate în mod cotidian la școală, pe stradă, acasă;
- explora modul în care fiecare disciplină școlară (de la științe până la arte) reflectă și exprimă diferențele culturale;
- reflecta asupra identității personale cu scopul de a-și defini preferințele personale în raport cu apartenența lor la o comunitate;
- explica barierele culturale și sociale care limitează atingerea potențialului propriu la nivel maximal;
- analiza critic asumțiile și credințele pe care își fundamentează opiniile despre propria lor persoană și despre ceilalți;
- dezvoltă sentimentul de respect pentru valorile și credințele celorlalți membri ai comunității din care fac parte.

Pentru a se realiza aceste obiective educaționale, climatul școlar în care se desfășoară activități care au ca scop aprecierea diversității ar trebui să fie unul de încurajare și asumare conștientă a acestor obiective. Indicatori care demonstrează că există un climat de învățare potrivit în școală sunt:

- discuții explicite despre influențele culturale existente în societate;
- prezentarea de conținuturi relevante cultural în lecție (calendarul multicultural e un bun punct de pornire pentru alegerea acestor conținuturi);
- comunicare interculturală eficientă între membrii comunității școlare.

Pentru realizarea unui mediu precum cel anterior descris, membrii comunității școlare (elevii, profesorii și alți angajați ai școlii) își vor dezvoltă competențele multiculturale. Nu este suficient ca aceste competențe multiculturale să le fie dezvoltate elevilor, ci este necesar ca ele să fie învățate și practicate și de către profesorii care le predau elevilor din școală. Un set ne-exhaustiv de competențe multiculturale este redat în Tabelul 1.

Tabel 1 – Competențe multiculturale

Cunoștințe	Abilități	Valori și atitudini
Identitate culturală Informații despre grupuri etnice minoritare și majoritare Schimbări demografice în spațiul geografic luat în considerare Context socio-economic al spațiului geografic luat în considerare Context istoric al spațiului geografic luat în considerare	Comunicare interculturală eficientă Învățare prin cooperare și muncă în echipă Ascultare activă Gândire critică Conștientizarea surselor de bias în raportarea la identitatea culturală personală Conștientizarea surselor de bias în raportarea la valorile culturale ale altora Rezolvare de probleme	Respect pentru diversitate Flexibilitate Empatie Autonomie în gândire Responsabilitate socială Responsabilitate civică Coeziune socială Libertate

1.2. Caracteristici ale curriculumului pentru diversitate

1.2.1. Principii generale de organizare a curriculumului școlar în jurul conceptului de diversitate

Pentru a ajunge la un curriculum școlar în care diversitatea este prezentă în mod conștient se începe cu o analiză de tip diagnostic a stării existente a curriculumului în școală. Prin această analiză se identifică zonele care funcționează mulțumitor și cele în care este nevoie de acțiuni în vederea includerii diversității.

Ca și criteriile de evaluare a curriculumului din școală se pot folosi următoarele domenii și caracteristici ale curriculumului multicultural:

Conținut:

- Ceea ce se prezintă despre o situație aleasă pentru a fi inclusă în predare este complet (sunt incluse toate perspectivele implicate și toate informațiile relevante);
- Ceea ce se prezintă despre o situație aleasă pentru a fi inclusă în predare este acurat (conținuturile sunt redade fără părtinire și corectitudinea informațiilor este verificată prin utilizarea mai multor surse de documentare);

Livrare:

- Metodele de instruire sunt variate;
- Dinamica puterii în relațiile educative (profesor-elev, elev-elev) lasă spațiu de manifestare a vocii fiecărui elev;

Materiale de învățare (auxiliare și materiale didactice utilizate în lecție sau recomandate elevilor ca sursă de învățare):

- Materialele sunt variate;
- Imaginile tipărite sau proiectate care se utilizează sunt diverse;
- Materialele au fost analizate în ce privește biasurile posibile și nu sunt partizane explicit sau implicit ale unei singure perspective;

Perspectivă de abordare curriculară:

- Perspectiva prezentă în orice element curricular este cea a respectului pentru diversitate;

Incluziune critică a diversității:

- Perspectiva elevilor este încurajată, valorificată și recompensată conștientizându-se faptul că în ceea ce privește valorile și credințele individuale funcționează principiul icebergului – doar o mică parte este vizibilă, iar cea mai mare parte rămâne de obicei ascunsă;
- În mediul școlar, în lecții sau în afara lecțiilor, se încurajează întrebările, indiferent de ce chestionează acestea;
- În orice element curricular, de la proiectarea până la realizarea acestuia, se manifestă grijă pentru relevanța multiculturală;

Responsabilitate socială și civică:

- Conținuturile și metodele de livrare pun explicit problema echității sociale din mediul cultural în care trăim;

- Conținuturile și metodele de livrare pun explicit problema sustenabilității mediului ca formă de manifestare a respectului pentru păstrarea unui ambient fizic sănătos pentru fiecare locuitor actual și viitor al planetei;
- Conținuturile și metodele de livrare prezintă explicit legătura dintre cele învățate în interiorul școlii și comunitatea în care trăim;

Evaluare:

- Profesorii și persoanele care răspund de implementarea curriculumului reflectează constant asupra caracteristicilor multiculturale ale curriculumului din școala lor;
- Este solicitat feedback de la membrii comunității școlare (personal didactic și nedidactic, elevi, părinți etc.) asupra caracteristicilor multiculturale ale curriculumului.

1.2.2. Infuzarea elementelor de educație pentru diversitate în disciplinele de studiu

Infuzia curriculară este un mecanism de introducere a unor noi forme de educație în curriculumul școlar, fără a supraîncărca programa școlară existentă. Cea mai simplă manieră de a defini infuzia curriculară este de a considera modalitatea prin care experiențe de învățare noi sunt integrate în predare, în același timp cu îndeplinirea finalităților curriculare prevăzute în documentele școlare. Printre avantajele infuziei curriculare se numără:

- Competențele și conținuturile prevăzute de programele școlare sunt realizate cu un plus de valoare adăugată care provine din integrarea în predare lecțiilor obișnuite a unor noțiuni noi;
- Conexiunea cu viața reală în care își desfășoară viața elevii este mai ușor vizibilă pentru aceștia;
- Elevii își dezvoltă capacitatea de a realiza conexiuni atât între conținuturile învățate în diferite discipline, cât și între conținuturile învățate în cadrul unei discipline și viața de zi cu zi, dezvoltându-și astfel capacitatea de transfer a cunoștințelor spre practică;
- Programele școlare nu se supraîncarcă prin introducerea de capitole, module, materii noi, iar elevii nu sunt puși în situația de a da teste și examene în plus sau de a învăța mai multe ore decât în mod obișnuit;
- Profesorii au oportunitatea de a face alegeri înainte de predarea fiecărei lecții, pe baza competențelor lor profesionale de specialitate și psihopedagogice, astfel că motivația lor pentru perfecționare și practicarea profesiei didactice, știut fiind că unul dintre factorii cei mai puternici în motivația pentru muncă este oportunitatea de a face alegeri la locul de muncă.

O analiză a planurilor cadru pentru gimnaziu și liceu, filiera teoretică, relevă faptul că disciplinele de studiu din gimnaziu și liceu au un spectru relativ larg, așa cum se vede și în Tabelul 2. La nivel de curriculum nucleu infuzia se face în cadrul conținuturilor și a competențelor deja prevăzute în programele școlare. La nivel de curriculum aprofundat sau extins infuzia se face în unitățile de învățare care s-a decis deja la nivel de școală să fie aprofundate sau extinse. În ambele situații infuzia se face prin integrarea conținuturilor sau competențelor de tipul celor din Tabelul 3 la nivel de lecție, în cadrul conținuturilor și competențelor care se urmăresc în lecția respectivă.

Tabel 2 – Disciplinele de studiu în gimnaziu și liceu, filiera teoretică

Gimnaziu	Liceu
I. Limbă și comunicare	
Limba și literatura română Limba și literatura maternă Limba modernă 1 Limba modernă 2 Limba latină	Limba și literatura română Limba și literatura maternă Limba modernă 1 Limba modernă 2 Limba latină Literatură universală
II. Matematică și științe ale naturii	
Matematică Fizică Chimie Biologie	Matematică Fizică Chimie Biologie Științe

III. Om și societate	
Cultură civică Istorie Geografie Istoria și tradițiile minorităților Religie	Istorie Geografie Psihologie Economie Filosofie Sociologie Studii sociale Religie Istoria religiilor
IV. Arte	
Educație plastică Educație muzicală	Educație plastică Educație muzicală
V. Educație fizică și sport	
VI. Tehnologii	
Educație tehnologică	Informatică Tehnologia informației și a comunicațiilor Educație antreprenorială
VII. Consiliere și orientare	

Prin disciplinele deja existente se poate realiza educația pentru aprecierea diversității atât în curriculumul nucleu cât și în curriculumul la decizia școlii. (Tabelul 3). La nivel de competențe se pot adăuga în cadrul oricărei discipline predate în școală competențele multiculturale din Tabelul 1 sau se pot deriva alte competențe specifice din acestea.

Tabel 3 – Exemple de conținuturi și competențe multiculturale care pot fi infuzate în curriculumul nucleu sau în cel la decizia școlii

Aria curriculară	Conținuturi multiculturale	Competențe multiculturale specifice
I. Limbă și comunicare	Scriitori din literatură română de alte etnii Scriitorul care s-a născut azi (pe baza informațiilor din <i>Calendarul multicultural</i>) Scriitori care au surprins cu acuratețe specificul culturii române Texte literare și non-literare care descriu culturi	salut în limbile grupurilor etnice din România; purtare a unei conversații de 5-10 replici în limbile grupurilor etnice din România; respect pentru creația scriitorilor de alte etnii care au contribuit la dezvoltarea literaturii române.
II. Matematică și științe ale naturii	Omul de știință care s-a născut azi (pe baza informațiilor din <i>Calendarul multicultural</i>) Statistici cu conținut etnic în mass-media Probleme care se rezolvă prin mai multe metode Este rasa un criteriu de diferențiere științifică?	respect pentru creația oamenilor de știință de alte etnii care au contribuit la dezvoltarea științei românești; reflecție critică asupra statisticilor prezentate în mass-media; flexibilitate în gândire; rezolvare de probleme.
III. Om și societate	Contribuții la cultura română ale persoanei care s-a născut azi (pe baza informațiilor din <i>Calendarul multicultural</i> și a anexei cu citate din ghid) Identitatea culturală românească Informații despre grupuri etnice minoritare și grupul majoritar din România Schimbări demografice în spațiul geografic românesc după 1989 Schimbări demografice în spațiul geografic românesc după integrarea României în Uniunea Europeană Contextul socio-economic românesc după integrarea României în Uniunea Europeană Context istoric al României anulului 2008 Istoria numelor noastre Istorie orală Imigranți în România Festivaluri care au loc în localitatea noastră Drepturile omului în școala noastră Ce înseamnă să fii cetățean român pentru locuitorii de altă etnie Societăți stabile, societăți nomade	respect pentru contribuția persoanelor de altă etnie la dezvoltarea culturii românești și a capitalului social din România; respect pentru valorile și credințele individuale; responsabilitate față de egalitatea și echitatea din comunitatea locală; conștientizarea rolului școlii în viața comunității locale; rezolvare de probleme sociale.

IV. Arte	Artistul care s-a născut azi (pe baza informațiilor din <i>Calendarul multicultural</i>) Artă care exprimă diversitatea umană Artă care exprimă identitatea culturală	respect pentru creația artiștilor de altă etnie care au contribuit la dezvoltarea artei românești și universale; respect pentru credințe și valori diverse.
V. Educație fizică și sport	Sportivul care s-a născut azi (pe baza informațiilor din <i>Calendarul multicultural</i>) Sportivi născuți în România care au cucerit recorduri mondiale Stereotipii care apar în fotbal	respect pentru efortul sportivilor de altă etnie care au contribuit la dezvoltarea sportului românesc de performanță; respect pentru performanța de ordin superior.
VI. Tehnologii	Oameni de afaceri din România de toate etniile –studii de caz Mass-media și reprezentarea echitabilă a perspectivei diversității în discursurile publice Obiceiuri la masă Condimente și feluri de mâncare preferate ale diferitelor etnii	respect pentru investiția oamenilor de afaceri de altă etnie care au contribuit la dezvoltarea mediului de afaceri românesc; analiza discursurilor promovate de mass-media; conștientizarea preferințelor diferite pentru gusturi și arome.
VII. Consiliere și orientare	Particularități culturale în învățare (pentru ciclul superior de liceu) Prevenirea discriminărilor etnice în ocuparea locurilor de muncă în România (pentru ciclul superior de liceu)	respect pentru diversitatea etnică a persoanelor care trăiesc în România; ascultare activă și implicare activă în dezbateri și discuții; conștientizarea rolului factorilor de mediu și educație în formarea personalității și a identității culturale; conștientizarea surselor de bias în raportarea la identitate și alteritate.

1.2.3. Introducerea de cursuri opționale pe tema diversității

În cadrul curriculumului la decizia școlii se pot elabora cursuri opționale noi. Introducerea de cursuri opționale presupune elaborare de curriculum nou, pornind de la programa de curs și până la materialele suport utilizate în predare. Acest demers de dezvoltare curriculară presupune existența unei materii separate, cu rubrică specială în catalog. Un avantaj major al acestui demers este că permite abordarea educației multiculturale în mod specific și la un nivel crescut de profunzime.

În cadrul curriculumului la decizia școlii se pot elabora cursuri opționale noi. Lista de mai jos conține exemple de cursuri opționale care contribuie la educația pentru aprecierea diversității care pot fi introduse la nivelul unei discipline, al unei arii curriculare sau al mai multor arii curriculare.

Exemple de cursuri opționale la nivelul unei discipline:

Scriitori din literatură română de alte etnii (Limba și literatura română)

Scriitori de alte etnii de pe teritoriul actual al României (Limba și literatura maternă)

Traduceri din română în limbile grupurilor etnice din România – implicarea elevilor, profesorilor, părinților, membrilor comunității locale în traducerea unor texte scurte (Limba și literatura română)

Povești și basme care ne învață să apreciem diversitatea – curs pentru elevi de clasa a V-a (Limba și literatura română)

Interpretarea datelor statistice din recensământul populației din România – curs pentru elevi de clasa a XII-a (Matematică)

Istoria minorităților etnice în România (Istorie)

Harta diversității etnice a populației din România (Geografie)

Evoluția ideilor și practicilor echității sociale din România (Studii sociale)

Ceremonii și ritualuri religioase ale grupurilor etnice din România (Istoria religiilor, Istoria și tradițiile minorităților)

Muzica grupurilor etnice din România (Educație muzicală)

Dansuri ale grupurilor etnice din România (Educație plastică)

Frumusețea fizică – ce înseamnă din perspective etnice diverse? – cunoașterea corpului uman, menținerea unui corp sănătos prin exercițiu fizic. (Educație fizică)

Norme culturale care influențează modul în care comunicăm verbal și non-verbal (Educație tehnologică,

Tehnologia informației și comunicațiilor)

Eu și ceilalți – identificarea surselor de bias în raportarea la identitatea noastră culturală și la identitatea culturală a altora. (Consiliere și orientare)

Lumea noastră prin ochii celui alt – identificarea de perspective diverse asupra unor probleme din societatea românească, documentare, transpunerea elevilor în rolul altor grupuri etnice decât al lor în ceea ce privește situațiile alese pentru discuții în clasă. (Consiliere și orientare)

Dacă în cadrul unei discipline nu se găsesc suficiente conținuturi pentru a fi studiate de-a lungul unui an școlar, sugerez includerea unor unități prin infuzie.

Exemple de cursuri opționale la nivelul unei arii curriculare

Aria curriculară: Limbă și comunicare

Curs introductiv de limbi moderne – conține unități de învățare de bază (ex. forme de salut) în limbile care se predau în școală (inclusiv limbă maternă și limbi străine care se pot preda ca și cursuri opționale, acest curs poate fi utilizat și ca suport pentru alegerea limbilor străine pe care elevii doresc să le studieze).

Conversații în limbile grupurilor etnice din România – familiarizare cu alfabet și un set de 5-10 replici care să permită desfășurarea unei conversații simple.

Scriitori din România de alte etnii – conține câte o operă literară relevantă din creația unor scriitori născuți în România dar care au creat și publicat în alte limbi.

Scriitori din România care au publicat în alte țări – conține câte o operă literară relevantă din creația unor scriitori născuți în România, dar care au creat și publicat în alte țări.

Aria curriculară: Matematică și științe ale naturii

Inventatori și oameni de știință din România de alte etnii – conține un set de descrieri ale unor creații științifice relevante ale persoanelor de altă etnie care au contribuit la dezvoltarea științei românești.

Inventatori și oameni de știință români din diaspora – conține un set de descrieri ale unor creații științifice relevante ale persoanelor născute în România dar care au contribuit la dezvoltarea științei în alte țări.

Construcția locuințelor – proprietăți ale materialelor de construcție, exprimarea particularităților culturale în modul de construcție a locuințelor.

Stil de viață sănătos – cum ne influențează hrana și obiceiurile starea de sănătate, cum definesc diferite culturi starea de sănătate.

Aria curriculară: Om și societate

Ghidul turistic al localității noastre – curs care se finalizează cu producerea unui ghid complex de prezentare a localității, cu informații geografice și istorice, imagini, hărți, programe de vizită ale diverselor instituții etc.

Aceasta este cultura românească! – surprinderea perspectivelor grupurilor etnice din România despre cultura română.

Aria curriculară: Arte

Artiști din România de alte etnii – conține prezentarea unor creații artistice relevante ale persoanelor de altă etnie care au contribuit la dezvoltarea artei românești.

Artiști români din diaspora – conține prezentarea unor creații artistice relevante ale unor artiști născuți în România, dar care s-au manifestat în alte țări.

Aria curriculară: Tehnologii

Proiectarea unui oraș în care diversitatea culturală este vizibilă – realizarea de machete pe bază de documentare, discuții, proiectare în pereche.

Mâncăruri din România – colectarea de rețete ale tuturor grupurilor etnice din România și testarea unora.

Resursele noastre – identificarea resurselor dintr-un mediu, modalități de utilizare și protejarea resurselor, oamenii ca resurse ale unei comunități.

Opționalele la nivelul unei arii curriculare pot fi predate de unul dintre profesorii disciplinelor din respectiva arie curriculară, pe baza discuțiilor purtate cu acei colegi care predau celelalte discipline ale ariei. Profesorii cu dublă specializare ar putea fi avantajați în această situație. O formă eficientă ar fi și predarea acestui curs în echipă.

Exemple de cursuri opționale la nivelul mai multor arii curriculare

Educație multiculturală – curs destinat explicit dezvoltării competențelor multiculturale.

Noi, familiile noastre și comunitatea în care trăim – conține elemente de cunoaștere și identitate personală, de credințe și valori ale familiilor elevilor, de cunoaștere a structurii demografice și culturale a comunității în care se află școala.

Oameni din satul/orașul/cartierul nostru – analiza asemănărilor și deosebirilor dintre oameni, identificarea de mecanisme de luptă împotriva stereotipurilor, prejudecăților și discriminării.

Probleme ale comunității noastre – curs la care elevii se pot focaliza pe o problemă comunitară despre care învață și pe care se străduiesc să o rezolve pe baza competențelor pe care le dețin. De exemplu, elevii din ciclul superior de liceu ar putea învăța cum se îngrijește comunitatea locală de vârstnicii fără familie făcând voluntariat pentru un centru de zi destinat vârstnicilor.

Conflicte interculturale – studiul unor situații care au generat conflicte între diferite grupuri etnice și identificarea de posibile modalități de soluționare.

Opționalele la nivelul mai multor arii curriculare pot fi predate de o singură persoană sau de o echipă de profesori. Dacă predă o singură persoană, pentru anumite unități pot fi invitați lectori din afara școlii, care să prezinte temele extrem de specializate. În general, subiectele care se pretează la abordare multidisciplinară sau transdisciplinară nu ar trebui să fie extrem de specializate, pentru că nu țin de o disciplină științifică anume. Din acest motiv, oricare dintre profesorii din școală se poate specializa pentru a preda un astfel de curs prin documentare și participare la cursuri de formare. Indiferent dacă un astfel de curs este predat de o persoană sau de un grup de persoane sugerez pilotarea materialelor care vor sprijini învățarea elevilor (manuale, caiete, ghiduri) înainte de a definitiva forma finală a programei școlare.

Cele șapte arii curriculare și materiile incluse în acestea oferă bune ocazii de formare, dezvoltare și exersare a competențelor multiculturale. În fiecare dintre cele șapte arii curriculare pot fi introduse conținuturi noi, pe baza materialelor oferite ca suport în cadrul proiectului *Apreciază diversitatea*. Personalitățile incluse în *Calendarul multicultural* sunt din domenii culturale și științifice foarte diverse, astfel că se pot include lecții sau secvențe de învățare care să aibă drept conținut biografia unei persoane și discuții pe marginea unor citate aparținând persoanei discutate.

1.2.4. Metode de predare care lasă vocea elevului să se facă auzită

Pentru a forma competențe multiculturale este necesar ca mediul de învățare creat de profesor în timpul lecției să fie unul permisiv și încurajator, care lasă spațiu ca vocea elevului să se facă auzită. Metodele de predare cele mai adecvate pentru acest scop sunt cele care au la bază munca în grup și învățarea prin cooperare.

Prezența următoarelor strategii de predare-învățare poate constitui un ingredient de bază al educației care promovează aprecierea diversității: dezbateră, mozaicul, brainstormingul, studiul de caz, jocul de rol, metoda proiectelor și învățarea în serviciul comunității.

DEZBATEREA

Motive pentru a utiliza dezbaterile în predare:

- ajută elevii să-și formeze opinii;
- ajută elevii să identifice argumente și dovezi pentru a-și susține o opinie;
- ajută elevii să-și susțină o opinie într-o conversație într-un mod politic;
- oferă ocazia realizării comunicării pe orizontală, de la elev la elev;
- pune elevii în contact cu mai multe alternative;
- dezvoltă capacitatea de a lua decizii;
- permite exersarea capacității de a ajunge la un consens.

Despre dezbateri:

Dezbaterile este o metodă care activează procesul de învățare prin punerea elevilor în situația de a-și exprima opiniile și de a le susține cu argumente. Într-o dezbateri, elevii aleg în primul rând o poziție sau o idee pe care să o susțină. Apoi selectează și exprimă acele argumente pe care le consideră relevante pentru ideea sau poziția aleasă de ei.

Câteva caracteristici ale dezbaterilor sunt:

- Presupun adoptarea unei poziții;
- Poziția este exprimată și susținută cu argumente și dovezi;
- Se dă ocazia pentru contraargumentare;
- Se desfășoară într-un timp bine delimitat, egal pentru fiecare poziție exprimată;
- Se poate ajunge la o concluzie sau la un consens.

Dezbaterile implică foarte mult elevii. Pentru a le face cu adevărat utile, lăsați timp suficient de reacție elevilor; așteptați să ridice mâna mai mulți elevi înainte de a da cuvântul unuia; rezumați discuția din când în când; repetați pentru întreaga clasă întrebările și comentariile elevilor care vorbesc mai încet; stabiliți regulile dezbaterii în mod clar și de la început; asigurați-vă că nu veți da cuvântul doar elevilor dominanți.

Un efect valoros al dezbaterilor este că pot conduce la modificări ale comportamentelor.

Pași în realizarea practică a dezbaterii:

Dezbaterile se pot realiza prin intermediul mai multor metode specifice. O astfel de metodă este *Linia valorilor*. Aceasta face parte din pachetul de metode promovate de programul *Lectura și scrierea pentru dezvoltarea gândirii critice*.

Pentru a pregăti o astfel de dezbateri de tip *Linia valorilor* porniți de la o întrebare binară, care cere adoptarea unei poziții. De exemplu: „Matei Corvin aparține culturii române sau maghiare?” În Anexa cu citate de la finalul acestui ghid sunt incluse mai multe afirmații care pot genera dezbateri ample. Citatul Anei Aslan „Dacă m-aș fi căsătorit, nu aș fi realizat atâtea” poate genera o discuție pe marginea stereotipurilor sociale în privința rolurilor de gen. Citatul lui Camil Petrescu: „Dreptatea este deasupra noastră și este una pentru toată lumea și pentru toate timpurile. (Jocul Ielelor)” poate genera o discuție referitoare la echitatea socială din lumea contemporană. Citatul lui Cristian Mungiu: „Orice ai face, un film în limba română li se va adresa în special românilor” poate genera discuții referitoare la capacitatea/incapacitatea unui produs cultural de a transcende granița etnică sau referitoare la capacitatea/incapacitatea unei culturi care se exprimă într-o limbă care nu este de circulație universală să se facă înțeleasă pe plan universal.

Cereți elevilor să se gândească la răspuns, să adopte o poziție și să scrie răspunsul lor pe hârtie.

Întrebați apoi care este elevul care e foarte sigur că răspunsul este „da” și care este elevul care e foarte sigur că răspunsul este „nu”. Rugați elevul care a răspuns „da” să se așeze într-o parte a clasei, iar pe elevul care a răspuns „nu” să se așeze în partea opusă.

Cereți celorlalți elevi să se așeze, pe o linie imaginară, între cei doi, stând mai aproape sau mai departe de capetele liniei, în funcție de cât de puternic este răspunsul lor „da” sau „nu”.

Dați-le elevilor câteva minute să discute cu colegii aflați lângă ei pe linia valorilor, pentru a forma câteva grupuri care au cam aceeași opinie. Timp de câteva minute, elevii vor discuta în aceste grupuri care sunt argumentele pentru poziția adoptată de ei. De asemenea, își pot alege un purtător de cuvânt, care să prezinte tuturor opinia grupului.

Dezbateră frontală va începe prin prezentarea poziției elevilor plasați la cap de linie și va continua cu prezentarea opiniilor grupurilor din interior.

După ce toate opiniile sunt prezentate, elevii sunt încurajați să-și schimbe locul pe linie, dacă părerea lor s-a modificat în urma dezbaterii.

Se discută cu toată clasa motivele pentru care unii elevi și-au schimbat poziția.

La final, elevilor li se poate cere să scrie o concluzie a discuției. Câțiva dintre ei vor citi cu voce tare concluzia lor.

MOZAICUL

Motive pentru a utiliza mozaicul în predare:

- ajută elevii să comunice;
- dezvoltă capacitatea de a coopera cu mai mulți colegi pentru rezolvarea unei sarcini de învățare;
- presupune interdependență pozitivă;
- ajută elevii să-și dezvolte sentimentul de responsabilitate;
- oferă ocazia realizării comunicării pe orizontală, de la elev la elev;
- pune elevii în contact cu mai multe alternative;
- dezvoltă capacitățile de analiză și sinteză.

Despre mozaic:

Mozaicul este o metodă complexă, cu multe implicații pedagogice, însă cea mai importantă latură a sa rămâne potențialul uriaș pentru dezvoltarea sentimentului de responsabilitate.

Varianta de mozaic descrisă mai jos a fost elaborată de Slavin, în 1991 și a fost promovată în România în cadrul programului *Lectura și scrierea pentru dezvoltarea gândirii critice*. Principiile de bază ale acestui tip de mozaic sunt:

- existența a două categorii de grupuri: grup casă și grup de experți;
- dobândirea expertizei pe un anumit conținut care urmează a fi explicat colegilor din grupul casă;
- existența unui produs al discuțiilor din grupul de experți: strategia de explicare („predare”) a conținutului pe care s-a dobândit expertiză.

Pași în realizarea practică a mozaicului:

Întâi împărțiți clasa în grupuri de patru elevi. După aceea, puneți-i pe elevi să numere până la patru, astfel încât fiecare să aibă un număr de la 1 la 4.

Folosiți un material suport, un text pe care îl împărțiți în prealabil în patru părți. Discutați pe scurt titlul textului și subiectul pe care îl va trata. Explicați apoi că pentru această lecție, sarcina elevilor este să înțeleagă textul. La sfârșitul orei, fiecare elev va trebui să fi înțeles întregul text. Acesta, însă, va fi explicat de colegii de grup, pe fragmente.

Atrageți atenția că textul este împărțit în patru părți. Toți elevii care au numărul 1 vor primi prima parte. Numărul doi va primi a doua parte și așa mai departe. Când acest lucru s-a înțeles, toți cei cu numărul 1 se adună într-un grup, toți cei cu numărul 2 în alt grup etc. Dacă clasa este foarte numeroasă, s-ar putea să fie nevoie să faceți două grupuri de numărul 1 / 2 / 3 / 4.

Explicați că grupurile formate din elevii cu numerele 1, 2, 3 și 4 se vor numi de acum încolo grupuri de experți. Sarcina lor este să învețe bine materialul prezentat în fragmentul din text care le revine lor. Ei trebuie să citească și să discute între ei fragmentul respectiv, pentru a-l înțelege cât mai bine. Apoi trebuie să hotărască modul în care pot explica acel fragment altor colegi, pentru că urmează să se întoarcă la grupul din care au plecat pentru a explica („a predă”) acest fragment celorlalți. Este important ca fiecare membru al grupului de experți să înțeleagă că el este responsabil de explicarea acelei porțiuni a textului celorlalți elevi din grupul casă.

Cereți-le apoi elevilor să se adune în grupurile de experți și să înceapă lucrul. Vor avea nevoie de destul de mult timp pentru a parcurge fragmentul lor de text, pentru a discuta și a se gândi cum să-l explice colegilor lor. Timpul petrecut în grupul de experți este gestionat de către profesor, acesta putând facilita înțelegerea conținutului

textului prin întrebări referitoare la materialul studiat. După ce grupurile de experți și-au încheiat lucrul, fiecare elev se întoarce la grupul său casă și explică celorlalți conținutul pregătit. Toți elevii vor primi textul în întregime și îl vor citi tot.

Atrageți atenția, din nou, că este important ca fiecare elev din grup să stăpânească conținutul tuturor secțiunilor textului. Încurajați-i să noteze orice întrebări sau nelămuriri pe care le au în legătură cu oricare dintre fragmentele textului și să ceară clarificări expertului pe acel fragment.

Este foarte important ca profesorul să monitorizeze predarea, pentru a fi sigur că informația se transmite corect și că poate servi ca punct de plecare pentru diverse întrebări. Dacă grupurile de experți au probleme, profesorul poate să intervină pentru a se asigura că elevii înțeleg corect textul și pot transmite mai departe informațiile.

BRAINSTORMINGUL

Motive pentru a utiliza brainstormingul în predare:

- dezvoltă capacitatea de a rezolva probleme;
- ajută elevii să-și dezvolte gândirea creativă;
- stimulează utilizarea activă a cunoștințelor deținute pentru a produce soluții;
- dezvoltă abilitatea de a asculta activ.

Despre brainstorming:

Termenul provine din limba engleză (*brain*- creier; *storm*- furtună) desemnând o *furtună în creier*, motiv pentru care îl regăsim în literatura de specialitate și sub denumirea de *asaltul de idei*. Metoda a fost descrisă pentru prima dată de Alexander Osborn, în 1953.

Punctul de pornire este ideea conform căreia cantitatea generează calitatea, de aceea scopul este de a emite cât mai multe idei. Există variante multiple de brainstorming, întotdeauna regăsindu-se două faze:

- producerea și notarea ideilor;
- evaluarea și alegerea soluției potrivite.

Pe acest considerent, metoda a fost numită și a „evaluării amânate” (Cucos, 1998) sau „filosofia marelui da”, deoarece la început se rețin toate ideile.

Tactul pedagogic îl ajută pe cadrul didactic să creeze un ambient stimulat, unde se evită ironiile, criticile, contrazicerile colegilor atunci când un elev emite idei neobișnuite. Brainstormingul încurajează implicarea tuturor elevilor, deoarece toate ideile emise sunt notate. Pornind de la o idee se pot emite și alte idei, prin apel la cunoștințele deținute de elevi în domeniul propus spre discuție. Rolul profesorului în timpul brainstormingului este de facilitator, el încurajând elevii să producă cât mai multe idei.

Cercetătorii recomandă ca o ședință de brainstorming să nu dureze mai mult de 5-7 minute.

Câteva sugestii pentru ca ședința de brainstorming să funcționeze bine:

- discutați o singură problemă;
- lăsați-vă imaginația liberă;
- creați o atmosferă relaxată și plăcută;
- nu criticați nici o idee atunci când se emite;
- notați absolut toate ideile emise;
- luați în considerare și ideile care decurg unele din altele;

Idei posibile pentru brainstorming:

- de ce există atât de multe limbi?
- cum ar putea comunica oamenii eficient altfel decât utilizând limba scrisă sau vorbită?
- cum putem face o persoană de altă cultură să se simtă bine în clasa noastră?
- ce putem face pentru ca toți elevii să se simtă bineveniți în clasa noastră?

Pași în realizarea practică a brainstormingului:

O ședință de brainstorming începe cu anunțarea temei sau a problemei de rezolvat, fiind continuată de emiterea ideilor. Se consideră că prin eliberarea de evaluarea imediată, creativitatea este deblocată. Se notează toate ideile, indiferent de potențialul lor de fezabilitate, compararea și selecția efectuându-se doar la final. Ideile se pot clasifica în: „idei care pot fi puse în practică imediat”, „idei care necesită timp mai lung pentru a fi puse în practică”, „idei bune în anumite condiții” etc.

Alegerea soluției se face în virtutea adecvării ei la problema enunțată, criteriile stabilindu-se împreună cu elevii.

Pentru a menține fluxul ideilor constant, profesorul va pregăti în prealabil câteva soluții pentru problema propusă, soluții pe care le propune din când în când, atunci când discuția pare să treneze. Câteva exemple de probleme relevante cultural care pot fi rezolvate prin brainstorming sunt: „Cum arată clădirile unui oraș în care toate grupurile etnice se simt bine?”, „Ce imagini putem introduce într-un manual de istorie din care învață copiii aparținând diverselor grupuri etnice?”, „Cum putem comunica unii cu alții atunci când nu vorbim aceeași limbă?” etc. În Anexa cu citate de la finalul ghidului există texte care sunt foarte potrivite pentru brainstorming. *Poezia în limba șpargă* a Ninei Cassian poate fi punctul de pornire pentru inventarea unei limbi universale, în care să se poată exprima fiecare persoană indiferent de apartenența etnică. Ca momente în brainstorming se poate discuta despre: Ce înseamnă o limbă maternă? Care este legătura dintre limba maternă și apartenența etnică a unei persoane? Cum se traduce textul din limba șpargă în română, maghiară, romanes, germană, ucraineană, rusă, turcă etc? Care sunt elementele de vocabular și de gramatică ce ar trebui introduse într-o limbă universală? Exercițiul se poate încheia cu redactarea sau traducerea de către fiecare elev a unui paragraf în limba universală inventată în urma sesiunii de brainstorming.

STUDIUL DE CAZ**Motive pentru a utiliza studiul de caz în predare:**

- ajută elevii să-și dezvolte capacitatea de analiză;
- permite explorarea unor soluții pentru probleme complexe;
- dezvoltă capacitatea de a rezolva probleme;
- dezvoltă gândirea critică.

Despre studiul de caz:

Originile acestuia se regăsesc în sociologie, unde a fost introdus de Le Play și de unde s-a extins înspre diverse științe, învățământ și cercetare.

Pentru a reuși, un bun studiu de caz impune câteva exigențe: subiectul ales să fie reprezentativ pentru o întreagă clasă; analiza să fie minuțioasă și din perspective variate; tematica să fie accesibilă înțelegerii grupului și să genereze reale probleme.

Cazurile pot fi create de către profesor în întregime pentru a ilustra o anumită idee dintr-o lecție sau pot fi bazate pe informații reale. Când cazurile sunt bazate pe informații reale, ele conțin: articole din ziare, rezumate, date statistice, citate din documente, fotografii.

Cazurile pot fi închise. Acestea includ o poveste completă, felul în care s-a soluționat și cel puțin o soluție alternativă. Discuția va fi pe marginea adecvării soluțiilor propuse. Riscul în astfel de situații este ca elevii să nu se recunoască în modul de rezolvare. Cazurile pot fi și cu final deschis. Povestea oferă suficiente informații pentru a putea fi dezbătută, însă nu oferă nici o soluție. Elevii se angajează mai mult în acest tip de caz, pentru că ei propun soluțiile, pe baza cunoștințelor pe care le dețin și a experiențelor lor anterioare.

În cazul elevilor de liceu se poate utiliza și varianta în care textul studiului de caz propus spre discuție este elaborat de un grup de elevi. De exemplu, tema „Ce înseamnă identitatea românească pentru etnicii români și cetățenii de altă etnie din România de azi?” se pretează foarte bine unui astfel de exercițiu. Elevii vor fi puși în situația de a se documenta minuțios, de a redacta un text și de a reflecta asupra identității personale și naționale.

Pași în realizarea practică a studiului de caz:

Se pornește de la expunerea unui subiect, ce va fi analizat minuțios pe parcursul demersului. Pe baza studiilor de caz se pot construi raționamente inductive, pornind de la elemente particulare se pot extrage reguli generale, valabile pentru o anumită categorie.

Studiile de caz se pretează foarte bine pentru discuții în grupuri mici. Rezultatul acestor discuții poate fi o recomandare, o decizie, o predicție sau alt rezultat concret. Pentru a ajuta elevii să obțină un rezultat concret în urma discuției lor, profesorul le poate oferi un ghid de discuție, care să conțină câteva întrebări. Întrebările pot fi de clarificare, care să ajute la definirea problemei pe care o ridică respectivul caz, de identificare a asumpțiilor pe care le fac persoanele din cazul propus, de luare a unei decizii, de evaluare a posibilităților, de predicție. Profesorul încurajează elevii să solicite informații suplimentare și le oferă aceste informații.

În partea de final a studiului de caz, fiecare grup își va prezenta rezultatul la care a ajuns. Aceste rezultate vor fi discutate cu întreaga clasă, analizându-se avantajele și dezavantajele pentru fiecare dintre ele. Posibile teme pentru studii de caz: „Rolul partidelor etnice în buna guvernare a țării”, „Evreii din România”, „Interferențe arabe în cultura română”, „Prevenirea conflictelor etnice în România” etc. Citatul lui A.D. Xenopol inclus în Anexa cu citate din ghidul de față poate fi un bun punct de pornire pentru un studiu de caz pe tema „Cum evoluează ideile despre istoria unei națiuni de la tinerețe la maturitate: A.D. Xenopol”.

JOCUL DE ROL**Motive pentru a utiliza jocul de rol în predare:**

- ajută elevii să devină empatici;
- ajută elevii să experimenteze o situație din perspective diferite;
- dezvoltă capacitatea de a rezolva probleme;
- permite exersarea unui stil de comunicare;
- dezvoltă abilitățile de căutare și prelucrare a informațiilor;
- permite exersarea capacității de a planifica un șir de acțiuni;
- dezvoltă gândirea orientată către ceilalți.

Despre jocul de rol:

Jocul de rol este o metodă care ajută elevii să înțeleagă mai bine alte persoane sau situații prin ocazia pe care le-o oferă de a interpreta roluri diferite de situația lor obișnuită.

Jocul de rol presupune existența unui scenariu și a unor personaje, pe care elevii le interpretează. Deși comportamentele și acțiunile elevilor sunt reale, scenariile și personajele sunt create pentru a servi scopului lecției. Este o metodă de predare foarte potrivită pentru exersarea diferitelor comportamente posibile într-o situație concretă dată. Jocul de rol poate fi doar prima etapă a unei discuții sau dezbateri.

Câteva idei de scenarii pentru joc de rol sunt:

- procesul – elevii interpretează rol de judecător, avocatul apărării, avocatul acuzării, martor, inculpat etc.;
- talk-show-ul – elevii interpretează rol de invitat și gazdă la o emisiune TV cunoscută;
- parlamentul – elevii interpretează rol de senatori și deputați care reprezintă interesele diferitelor grupuri etnice;
- consiliul profesoral – elevii interpretează rol de director, profesor, diriginte, elev care discută cazuri din școală;
- întâlnire intergalactică – elevii interpretează rol de reprezentanți ai pământenilor și negociază drepturi pentru aceștia într-o lume cu specii multiple.

Temele pentru jocurile de rol pot fi construite pe baza conținuturilor prezentate în Tabelul 3. Scenariile pot fi construite și împreună cu elevii.

Cel mai adesea numărul elevilor din clasă și numărul rolurilor nu sunt egale. Este obligatoriu ca toți elevii să participe în această activitate. O parte dintre ei pot fi observatori (jurații la proces, publicul la talk-show, ziaristii

la parlament, părinții la consiliul profesoral, pământenii la întâlnirea intergalactică etc. Rolul de observator nu este unul pasiv. Elevii care observă vor fi cei care vor conduce analiza jocului de rol. Pentru a-i ajuta, profesorul le poate pregăti o grilă de observație cu 2-3 itemi pe care ei să o completeze. Itemii dintr-o astfel de grilă pot ținti respectarea specificului rolului. Astfel, pentru rolul de „profesor” itemii ar putea fi: vorbește rar și clar, ascultă cu răbdare interlocutorul, oferă explicații și exemple pentru ceea ce spune.

O modalitate de a implica mai mulți elevi în interpretarea rolurilor este de a le da posibilitatea să interpreteze în pereche rolurile mai complicate. Interpretarea în pereche va scurta și timpul de pregătire a rolului.

În ocazii diferite de joc de rol, fiecărui elev i se va da șansa de a interpreta un rol și de a fi observator.

Pași în realizarea practică a jocului de rol:

Indiferent de scenariu și temă, jocul de rol are următoarele etape:

- prezentarea temei jocului de rol;
- prezentarea sau alegerea unui scenariu pentru jocul de rol;
- stabilirea personajelor și împărțirea rolurilor;
- pregătirea individuală sau în grup a rolurilor;
- interpretarea rolurilor și observarea situației create în jocul de rol;
- discutarea și analiza jocului de rol.

METODA PROIECTELOR

Motive pentru a utiliza metoda proiectelor în predare:

- ajută elevii să investigheze în profunzime un subiect;
- dezvoltă capacitatea de a coopera cu mai mulți colegi pentru rezolvarea unei sarcini de învățare.

Despre metoda proiectelor:

Metoda proiectelor presupune o abordare integrată a curriculumului. În practica școlară se întâmplă adesea ca experiențele de învățare să fie insuficient corelate unele cu celelalte, datorită felului în care se realizează practic predarea. Atunci când predarea se realizează doar din perspectiva disciplinei de studiu și doar din perspectiva a ceea ce se învață la lecții, sunt omise fie legăturile dintre cunoștințe, fie legătura cu realitatea concretă și experiențele acumulate de elevi. Elevul poate rămâne din școală cu impresia că lumea se împarte în unități distincte, care se numesc „fizică”, „biologie”, „literatură” pe de o parte, sau poate rămâne cu impresia că învățarea care are loc în școală este una oarecum artificială și valabilă doar în spațiul școlii, iar ceea ce se întâmplă în realitatea este total diferit. Din astfel de percepții au apărut expresii precum „școala vieții”, care ne duc cu gândul la disocierea unor laturi ale personalității, adică profesia se învață de la școală, comportamentul se învață în familie, abilitățile se deprind în mediul de lucru, perspectiva asupra vieții apare din situațiile cotidiene la care individul este expus. Ceea ce s-a omis în toate aceste perspective este că, de fapt, vorbim despre aceeași persoană, care se manifestă în toate aceste ipostaze și care trăiește toate aceste experiențe de învățare.

Constructivismul aduce cu sine ideea abordării holistice a disciplinelor de învățământ, fundamentată pe ideea progresului continuu, ceea ce înseamnă că o persoană se dezvoltă permanent, construind pe baza experiențelor de învățare acumulate până la un anumit moment și în deplină cunoștință de existența acestor experiențe. Pentru a realiza concret această coerență, abordarea pedagogică adecvată este cea a curriculum-ului integrat. Curriculumul integrat presupune o predare fundamentată pe „sintetizarea și organizarea didactică a informațiilor din domenii diferite ale cunoașterii în vederea construirii unei viziuni holistice și interactive asupra lumii” (Glava, 2002, p.119). Se conturează astfel o imagine coerentă și realistă asupra cunoașterii.

Pași în realizarea practică a metodei proiectelor:

În cazul metodei proiectelor sarcina de învățare este elementul cheie. Timpul de elaborarea a proiectelor este destul de lung, de la o lună la un semestru. Proiectele se elaborează cel mai adesea în grup. Din aceste motive, sarcinile de învățare sunt complexe.

Exemple de sarcini de învățare pentru proiecte:

Realizați un album al familiei voastre în care să includeți:

- un arbore al familiei;
- fotografii cu membrii familiei individual și cu toată familia;
- evenimente semnificative din istoria familiei
- hartă cu călătoriile întreprinse de familie
- povestea numelor membrilor familiei
- tradiții ale familiei

Alegeți un grup etnic de pe teritoriul României și realizați un studiu asupra acestuia. Studiul vostru va avea o pagină A4. Includeți informații despre:

- numărul etnicilor respectivi în România
- localități unde trăiesc în număr mai mare
- cuvinte în limba respectivă
- tradiții și simboluri
- nume ale unor persoane pe care le cunoașteți
- informație la alegere

Atașați studiului și o fotografie ilustrativă.

Realizați un ghid complex de prezentare a localității voastre, în care să includeți informații utile unei persoane care vine din altă țară și nu știe nimic despre cultura locală. Ghidul va avea formă de carte A5, va avea aproximativ 20 de pagini, va include text scris, imagini relevante și hărți. Capitolele ghidului vor fi: geografia locului; istoria locului; instituții culturale, localizarea lor și program de funcționare; locuri de distracție, descrierea lor și programul de funcționare; hoteluri și restaurante; atracții turistice deosebite; instituții de interes public, descriere și localizare.

Pornind de la citatul Doinei Levița inclus în Anexa cu citate din ghid elaborați o colecție vestimentară care să exprime identitatea etnică a fiecăruia dintre cele 23 de grupuri etnice prezentate în acest ghid. Realizați câte un desen pentru fiecare grup etnic.

ÎNVĂȚAREA ÎN SERVICIUL COMUNITĂȚII

Motive pentru a utiliza învățarea în serviciul comunității în predare:

- Pune elevii în situații reale și concrete de învățare;
- Dezvoltă abilitatea de comunicare eficientă;
- Dezvoltă abilitatea de rezolvare de probleme;
- Dezvoltă responsabilitatea civică și socială;
- Contribuie la creșterea coeziunii sociale și a întăririi imaginii școlii ca un liant pentru viața comunității.

Despre învățarea în serviciul comunității:

Învățarea în serviciul comunității este o tehnică pedagogică prin care se combină învățarea cu un serviciu autentic pe care cel care învață îl face unei comunități (Erickson și Anderson, 1997).

Învățarea în serviciul comunității pune elevii în situația de a exersa învățarea de tip experiențial, asigurându-le astfel un nivel de complexitate ridicat al parcurgerii unei experiențe de învățare într-o situație concretă dată. Cercetările asupra efectelor pe care le are utilizarea tehnicii învățării în serviciul comunității arată că aceasta:

- are efecte pozitive asupra dezvoltării personale pe dimensiunile eficacității personale, ale identității personale, ale creșterii spirituale și ale dezvoltării morale;
- dezvoltă capacitatea de a lucra bine cu alții, abilitățile de conducere și de comunicare interpersonală;
- reduce stereotipiile și facilitează o mai bună înțelegere a culturilor și etniilor;

- are un efect pozitiv asupra simțului de responsabilitate socială și asupra abilităților de cetățean;
- are un efect pozitiv asupra învățării;
- contribuie la luarea deciziei de carieră.

Este foarte util pentru elevi să scrie un jurnal de învățare în timp ce sunt angrenați în această experiență.

Pentru a contribui la conștientizarea diversității în școală elevii pot fi trimiși să realizeze muncă de documentare la organizații locale care au relevanță culturală: muzee, asociații și fundații cu specific cultural sau etnic, asociații sau fundații pentru promovarea drepturilor omului, birouri de evidența populației, centre de informare europeană etc.

Pași în realizarea practică a învățării în serviciul comunității:

Identificarea de ocazii de utilizarea a învățării prin serviciu comunitar în cadrul materiei predate;
 Identificarea organizațiilor din localitate cu care este necesară colaborarea pentru reușita experienței de învățare;
 Încheierea de protocoale de colaborare între școală și organizațiile vizate;
 Elaborarea unui ghid de studiu care să ajute elevii în cadrul experienței de învățare;
 Stabilirea rolului fiecărui elev în experiența de învățare;
 Monitorizarea progresului în învățare realizat de elev și a activității acestuia în organizația în care lucrează;
 Discuție cu fiecare elev asupra atingerii obiectivelor de învățare.

1.3. Evaluarea și autoevaluarea prezenței perspectivei diversității în școală ca organizație

1.3.1. Strategii instituționale

Strategia instituțională a fiecărei școli include elemente precum: misiune, viziune, valori, planuri manageriale, planuri de acțiune anuale. În fiecare dintre aceste elemente se poate vedea orientarea școlii înspre un anumit set de principii pe care dorește să le promoveze. Palierul cel mai abstract al regulilor care funcționează într-o instituție îl reprezintă misiunea, viziunea și valorile. Elemente care atestă că diversitatea este prezentă explicit și angajat ca principiu de organizare și funcționare a școlii sunt:

La nivel de misiune există un angajament referitor la deschidere pentru *toți* elevii, *grijă* pentru fiecare elev, legătura cu o *comunitate* în care diversitatea este funcțională.

La nivel de viziune există un angajament referitor la felul în care *diversitatea* asumată prin misiune *va produce o schimbare* în lumea din jurul școlii.

La nivel de valori sunt incluse una sau mai multe dintre următoarele:

- Respectul – capacitatea de autogestionare cu integritate, recunoașterea valorii și demnității fiecărui individ, căutarea înțelegerii față de perspective culturale diverse;
- Unitate în diversitate – a porni de la recunoașterea diferențelor individuale pentru a căuta aspectele care fac posibilă conviețuirea armonioasă;
- Egalitatea – fiecare elev are dreptul la șanse egale în educație, acces egal la resursele din școală;
- Echitatea – fiecare elev are capacitatea de a învăța și are nevoi personale de învățare;
- Diversitatea – a celebra și valoriza diferențele, a învăța unii de la ceilalți
- Munca în echipă – abordare colaborativă și participativă a gestionării vieții școlii;
- Coeziunea socială – ideea că școala poate fi un centru de polarizare pentru persoanele de toate vârstele;
- Responsabilitatea socială – asumarea responsabilității comportamentului propriu, acțiune conștientă asupra lumii înconjurătoare;

- Libertate – căutare personală constantă a posibilității de alegere și inspirarea celorlalți să caute posibilitatea de alegere.

Exemplu de misiune, viziune și valori în care respectul pentru diversitate este prezent:

Misiune:

- **Exemplul 1:** Misiunea școlii primare Lexington Park este de a educa și inspira toți elevii să învețe într-o comunitate sigură și bazată pe respect. (Lexington Park Elementary School)
- **Exemplul 2:** Școala noastră are porțile deschise pentru toți cei care au nevoie de educație, indiferent de etnie și religie. Într-o lume în schimbare, eforturile noastre se îndreaptă în primul rând spre realizarea integrării comunitare. Căutăm să satisfacem nevoia fiecărui elev de a se simți competent în a deține și utiliza informația, deschis spre schimbare și spre înțelegerea și respectarea valorilor socio-culturale ale unei societăți democratice. Pentru o viață sigură și sănătoasă a comunității, școala noastră propune o pregătire complexă a elevilor, oferindu-le șanse egale conform nevoilor individuale ale fiecăruia. (Școala Generală Macea, Jud. Arad)

Viziune:

- **Exemplul 1:** La Școala Feaster-Edison elevii, părinții, profesorii și membrii comunității sunt dedicați Viziunii noastre comune. Împreună valorizăm diversitatea și promovăm echitatea pentru toți. Suntem foarte mândri de școala noastră și încercăm întotdeauna să creăm mediile de învățare cele mai bune posibil pentru copiii noștri. (Feaster-Edison Charter Elementary School)
- **Exemplul 2:** Școala este preocupată de rolul pe care ea îl are în societate și este interesată să răspundă cât mai eficient posibil la nevoile și cerințele acesteia.
- În procesul educației, școala noastră urmărește să colaboreze cu familiile elevilor, cu comunitatea căreia aceștia îi aparțin și cu toți factorii implicați în acest demers. (Colegiul Richard Wurmbbrand, Iași)

Valori:

- **Exemplul 1:** Diversitate: Respectăm diferențele culturale și individuale, inclusiv cele care se datorează vârstei, genului, rasei, etniei, originii naționale, religiei, orientării sexuale, statusului marital, configurației familiale, abilității, limbii, orientării filosofice și statusului socio-economic. Ne-am angajat să reflectăm critic permanent asupra noastră înșine și a practicilor noastre în adevăratul spirit al diversității. (School of Education, University of Wisconsin, Milwaukee)
- **Exemplul 2:** Greenwich este o comunitate diversă cu așteptări înalte și valorizează excelența, leadership-ul și serviciile către comunitate. (Greenwich Public School)
- **Exemplul 3:** Procesul de predare-învățare trebuie să fie centrat pe nevoile elevului, nevoi intelectuale, fizice, emoționale, sociale și moral-spirituale, ținându-se cont de particularitățile de vârstă și individuale. (Liceul Teoretic Penticostal Betel, Oradea)
- **Exemplul 4:** Există educație pentru fiecare (Liceul Vasile Alecsandri, Iași)

1.3.2. Monitorizarea prezenței diversității la nivel organizațional

Elaborarea, implementarea și monitorizarea implementării strategiei școlii se realizează pornind de la misiunea, viziunea și valorile asumate. Monitorizarea este eficientă atunci când există indicatori clari și cunoscuți de toate persoanele care sunt implicate în viața școlii: elevi, profesori, părinți, membri ai comunității.

În Marea Britanie, în cadrul proiectului *Respect pentru toți* (http://www.qca.org.uk/qca_6867.aspx), Autoritatea pentru Calificări și Curriculum a stabilit un instrument de monitorizare cu indicatori specifici pentru șapte domenii ale organizării vieții școlare:

- Adecvare legală;
- Politică;
- Monitorizare și evaluare;
- Creșterea performanței;
- Etosul școlii;
- Personal și formare continuă;
- Curriculum.

Considerând proiectul *Respect pentru toți* un model de bună practică, am preluat câțiva dintre indicatorii din instrumentul de monitorizare care sunt ușor de aplicat și în școala românească. Redau mai jos indicatorii selectați și adaptați, într-o posibilă fișă de autoevaluare a conștientizării și aprecierii diversității în viața unei școli:

Indicatorul				Dovada	Acțiuni de întreprins
Adecvare legală					
Membrii staff-ului școlii înregistrează și păstrează forma scrisă a înregistrărilor tuturor incidentelor cu implicații rasiale care le-au fost aduse la cunoștință.					
Politică					
Școala are o politică de egalitate etnică adusă la zi și corelată cu un plan de acțiune.					
Documentul care prezintă politica este public și ușor de găsit și accesat.					
Politica oferă un cadru de schimbare și dezvoltare la nivelul întregii școli.					
Politica este utilizată ca instrument de consultare, planificare și autoevaluare.					
Creșterea performanței					
Sunt stabilite standarde de performanță înaltă pentru elevii din toate grupurile etnice.					
Evaluarea abilităților elevilor este onestă și acurată în toate ariile curriculare.					
Planurile de lecție reflectă nevoile de învățare ale tuturor elevilor.					
Stilurile de predare alese răspund nevoilor de învățare ale tuturor elevilor.					
Elevii discută cu profesorii lor despre progresul școlar, obiectivele personale și performanța anticipată.					
Etos					
Școala transmite constant mesajul că diversitatea este valorizată iar rasismul este interzis.					
Mediul de învățare îi pregătește pe elevi pentru a trăi într-o societate multiethnică și poli-confesională, unde diversitatea este o normă.					
Sărbătorile religioase și culturale sunt recunoscute și – atunci când este posibil – incluse în calendarul școlii.					

Posterele și materialele expuse în spațiul comun pun în valoare diversitatea, incluziunea și globalizarea.					
Regulamentul școlar promovează respectul reciproc.					
Regulamentul școlar este expus la vedere, în spații comune.					
Personal și formare continuă					
Personalul școlii este încurajat să discute politici de echitate etnică.					
Personalul școlii este încurajat să identifice soluții de transpunere în practică a politicilor de echitate etnică.					
Personalul școlii înțelege nevoia de a reacționa împotriva discriminării și este format în acest sens.					
Personalul școlii și elevii discută cu ușurință despre diversitate și anti-discriminare atunci când aceste aspecte se ivesc în viața școlii.					
Curriculum					
În postere, panouri și expoziții sunt promovate imagini pozitive.					
Materialele didactice reflectă diversitatea locală, națională și globală.					
Exemplele și studiile de caz descriu minoritățile etnice într-o manieră lipsită de stereotipii.					
Remarcile negative și generalizările despre un întreg grup sunt constant puse în discuție.					
Planurile de lecție includ experiențe și perspective culturale diverse.					
Copiii provenind din medii sociale și etnice diferite sunt încurajați să interacționeze și să învețe împreună.					
Elevii sunt încurajați să chestioneze reprezentările stereotipe din mass-media și din materialele didactice.					
Inegalitatea și nedreptatea socială sunt puse constant în discuție.					

Legendă:

- Avem deja experiență și bune practici

- Avem puține rezultate bune, dar știm ce avem de făcut

- Este încă nevoie să învățăm despre acest aspect și să stabilim ce dorim să facem

Ca o concluzie la acest capitol pot afirma că realizarea educației pentru aprecierea diversității este o problemă complexă, care presupune transformarea indivizilor și a școlilor în egală măsură. La nivel de transformare personală a profesorilor, ca persoane care facilitează procesul de educație pentru aprecierea diversității, este vitală conștientizarea surselor de bias în raportarea la identitatea culturală personală, precum și în raportarea la valorile culturale ale altora. Profesorul este provocat să-și definească identitatea culturală proprie și să-și accepte identitatea de rol profesional, care include și predarea unor elevi care aparțin unor grupuri etnice diferite. Se spune că în domeniul educației multiculturală este valabilă teoria icebergului, care afirmă că doar o optime este la suprafață și vizibil din credințele și valorile culturale. Primul pas în transformarea profesorului este să conștientizeze cele șapte optimi de profunzime. La nivel de transformare instituțională procesul este oarecum asemănător, partea de conștientizare a culturii existente în școală fiind primul pas pentru schimbare.

2. EXEMPLE DE APLICAȚII PRACTICE PENTRU PROMOVAREA DIVERSITĂȚII ÎN ȘCOALĂ

Mária Kovács

2.1. Proiecte de lecție

2.1.1. Proiect didactic: Istoricul minorităților etnice din România

Clasa: a X-a sau a XII-a

Disciplina: Istorie

Această lecție este valoroasă pentru că oferă elevilor posibilitatea ca, prin documentare și activități de învățare prin cooperare, să exploreze și să analizeze trecutul diferitelor grupuri etnice care trăiesc pe teritoriul țării noastre. În acest sens, un punct de pornire este oferit de scurta descriere a istoricului comunităților etnice de pe teritoriul țării noastre în următorul capitol al acestui ghid, precum și lista de resurse oferită în Anexe.

Competență specifică:

- dezvoltarea vocabularului istoric în cadrul comunicării orale și scrise.

Obiectivele lecției: La sfârșitul lecției, elevii vor fi capabili:

- să compare cel puțin două surse relevante care prezintă istoricul unuia sau mai multor grupuri etnice de pe teritoriul actual României;
- să descrie condițiile sociale, economice și politice care au contribuit la sosirea pe teritoriul actual al României a cel puțin trei grupuri etnice;
- să analizeze contribuția a cel puțin trei comunități etnice la dezvoltarea vieții sociale, economice și culturale de pe teritoriile unde s-au așezat;
- să colaboreze pentru a realiza o sarcină de lucru.

Resursele materiale și de timp:

Această lecție va dura 150 minute, adică va fi împărțită în trei secvențe a câte 50 minute: discuții pregătitoare și proiectarea documentării; analiza documentelor și proiectarea prezentării; prezentarea propriu-zisă și evaluarea. Este recomandabil ca între prima și cea de-a doua lecție elevii să aibă cel puțin o săptămână la dispoziție pentru a se documenta.

Resurse materiale:

- selecție de surse istorice relevante pentru subiectul abordat (scrise și nescrise)
- 4-5 copii după **Scurt istoric al comunității** (*albaneze, armene, bulgare etc.*) **din România** din ghidul de față (în funcție de numărul de grupuri de elevi)
- câte o fișă de autoevaluare pentru fiecare elev
- câte 5-6 grile de observare a prezentărilor pentru fiecare elev (atâtea grile câte grupuri minus 1)

Metode de predare-învățare:

- Gândiți – lucrați în perechi – comunicați
- Documentarea
- Investigație în grup
- Prezentare / Dramatizare

Evaluare:

- a) implicarea elevului în identificarea, prin diferite modalități, a unor surse istorice relevante
- b) implicarea elevului în analiza surselor istorice
- c) corectitudinea utilizării noțiunilor istorice referitoare la condițiilor sociale, economice și politice care au contribuit la sosirea pe teritoriul actual al României a unor grupuri
- d) creativitatea manifestată în prezentarea contribuției unor comunități etnice la dezvoltarea vieții sociale, economice și culturale de pe teritoriul actual al României.

Se va folosi o fișă de autoevaluare pentru evaluarea procesului și o grilă de observare pentru evaluarea produsului / prezentării (vezi anexa pentru exemple).

Desfășurarea lecției:

Activitatea 1. Adresați elevilor următoarea întrebare: Când ați interacționat ultima dată și în ce context cu cineva care este cetățean român, dar de altă etnie decât română sau care în familie vorbește altă limbă decât limba română? Cărei etnii aparține persoana respectivă? Ce limbă vorbește acasă? Elevii se gândesc și își notează individual răspunsurile, după care, în perechi, răspund la întrebările de mai sus și unul dintre ei se pregătește să comunice colegilor răspunsurile perechii.

Activitatea 2. Anunțați elevii că vor avea de realizat o investigație în grup pentru a învăța despre istoricul grupurilor etnice din România, după care vor prezenta, în fața clasei, într-o modalitate aleasă de ei, istoricul grupului etnic despre care s-au informat. În funcție de etniile / limbile menționate la activitatea 1, împărțiți elevilor copii după secțiunea *Scurt istoric al comunității (albaneze, armene, bulgare etc.) din România* din ghidul de față. Dacă elevii nu menționează nici un grup etnic / limbă a vreunei minorități, alegeți dumneavoastră cel puțin 5 grupuri etnice în funcție de localitatea / județul în care vă aflați și / sau relevanța acestor grupuri pentru județul / regiunea în care trăiți. Anunțați elevii că fiecare grup va trebui să se documenteze, sub îndrumarea dumneavoastră, despre istoricul cel puțin unui grup etnic altul decât românii. Oferiți-le opțiuni, dar asigurați-vă că cel puțin trei grupuri etnice vor constitui obiectul documentării clasei de elevi.

Conduceți o discuție despre modalitățile de documentare (bibliotecă, Internet, organizații ale minorităților, persoane aparținând minorității respective). Oferiți-le elevilor, ca punct de plecare, surse relevante consultând bibliografia și resursele prezentate la sfârșitul acestui ghid. Încurajați consultarea unor experți, precum și consultarea surselor și în alte limbi decât româna, dacă este posibil. Încurajați investigația în profunzime mai degrabă decât varietatea de informații superficiale. La sfârșitul acestei activități, fiecare grup de elevii va trebui să decidă despre care grup etnic dorește să se documenteze. În funcție de preferințele lor, organizați-i pe grupuri de lucru. Un grup va include cel mult 5 elevi. Dacă mai mult de cinci elevi doresc să cerceteze același grup etnic, organizați-i în echipe de câte 3-4 elevi.

Activitatea 3. Pentru activitatea de documentare, elevii lucrează în grupurile stabilite la Activitatea 2, își proiectează demersul și își împart sarcinile de lucru. La sfârșitul primei lecții, elevii prezintă planul investigației lor (ce urmăresc prin investigație, de unde vor obține informațiile, ce surse vor consulta, ce responsabilități va avea fiecare membru al grupului).

Majoritatea acestei activități se va consuma în afara clasei. Elevii vor aduna și selecta informații și le vor aduce la a doua lecție (care se va desfășura la distanță de cel puțin o săptămână față de prima lecție).

Activitatea 4. În această activitate, fiecare grup se reunește pentru a compara rezultatele documentării lor și pentru a proiecta prezentarea. Informațiile din diverse surse se vor analiza și se vor compara pentru a decide ce anume se va include în produsul final al proiectului. Acesta poate lua forma unui referat, a unui afiș, a unei prezentări *powerpoint*, a unei dramatizări sau alte forme (în funcție de creativitatea elevilor). Monitorizați îndeaproape activitatea de proiectare a elevilor și oferiți-le sprijin acolo unde necesită. Dacă aveți timp, cereți fiecărui grup să descrie pe scurt forma de prezentare a rezultatelor investigației pe care au ales-o. Asta vă va ajuta la pregătirea unei grile de observare cât mai adecvate. Dacă elevii aleg să nu divulge întregii clase forma de prezentare, puteți să le cereți să vă spună măcar dumneavoastră.

Dacă elevii sunt de acord, la lecția următoare puteți invita și părinți sau alte persoane care ar putea fi interesate de prezentările realizate de elevi.

Activitatea 5. În această activitate vor avea loc prezentările și evaluarea produselor investigației. În funcție de numărul prezentărilor, alocați timp egal fiecărei grupe. De exemplu, dacă aveți cinci grupuri, alocați câte șase minute fiecărei grupe pentru prezentare și câte 3 minute pentru feedback. Astfel, dintr-o lecție de 50 minute veți avea cinci minute pentru concluzii la sfârșit. Pregătiți grila de observare și împărțiți-le elevilor. În timp ce un grup prezintă, elevii din celelalte grupuri vor completa grila de observare, alături de dumneavoastră. La sfârșitul fiecărei prezentări, alocați 3-4 minute pentru feedback. Insistați asupra feedback-ului constructiv. Dacă elevii nu sunt obișnuiți cu astfel de demersuri, va fi nevoie să îi pregătiți special pentru asta. [Subliniați cel puțin următoarele aspecte: să înceapă cu reliefaarea aspectelor pozitive pe care le-au surprins în timpul prezentării; să fie specifici (să spună ce *anume* le-a plăcut sau li s-a părut interesant etc.); să se refere la aspecte / comportamente / formulări care pot fi schimbate; să ofere alternative; să descrie mai degrabă decât să evalueze; să utilizeze formulări care denotă că oferă perspectiva / observațiile lor, nu judecăți generalizatoare.]

Activitatea 6. La sfârșitul prezentărilor, concluzionați și cereți elevilor să scrie câte un paragraf despre două grupuri care nu au constituit obiectul investigației lor. Redactarea paragrafelor poate fi realizată și ca temă de casă.

Reflecții

Anexă

Fișă de autoevaluare a implicării în procesul investigației

Acordă-ți punctaj de la 1 la 4 (unde 1= deloc / nu este adevărat, iar 4=foarte mult / bine / este adevărat) pentru felul în care te-ai implicat în pregătirea și susținerea prezentării.

Enunț	Punctaj	Comentariu
Am participat activ la proiectarea demersului investigației		
Am propus surse de informații / documentare		
M-am achitat la timp de sarcina asumată în activitatea de documentare		
Am propus mai multe modalități alternative adecvate de prezentare a rezultatelor		
Am avut o atitudine constructivă în timpul pregătirii și derulării prezentării		
Fără participarea mea la prezentare, aceasta nu ar fi fost la fel de reușită		
Mi-a făcut plăcere să mă implic în investigația de grup		
Mi-a făcut plăcere să mă implic în prezentarea rezultatelor investigației		

Grilă de observare a prezentării rezultatelor investigațiilor

Urmărește prezentarea susținută de colegi și la fiecare prezentare, pentru fiecare din aspectele din tabel, notați în dreptul enunțurilor, în coloana din dreapta, unul dintre calificativele.

DI = de îmbunătățit semnificativ

B = bine

E = foarte bine, excelent

Enunț	Calificativ	Comentariu
Prezentarea se referă la istoricul unei minorități etnice / lingvistice de pe teritoriul României		
Prezentarea este documentată adecvat (s-au consultat cel puțin 3 surse diferite)		
Prezentatorii utilizează corect noțiunile istorice		
Prezentarea este clară		
Prezentarea este coerentă		
Prezentarea este atractivă		
Prezentarea este ingenioasă / demonstrează creativitatea prezentatorilor		
Prezentatorii s-au încadrat în timp		
Prezentarea invită la reflecție		
Prezentarea are o concluzie clară		

2.1.2. Proiect didactic: Harta resurselor comunității

Clasa: a IX-a

Disciplina: Geografie

Localitatea sau cartierul în care trăim probabil că adăpostește o diversitate de resurse de care suntem mai mult sau mai puțin conștienți, dar pe care este util să le cunoască fiecare localnic pentru a le putea utiliza eficient sau pentru a putea decide ce ar presupune o utilizare mai eficientă a acestora. Aceste resurse pot fi reprezentate pe hărți. Astfel de hărți pot fi foarte utile nu doar localnicilor, dar și persoanelor care vizitează comunitatea (localitatea sau cartierul) și doresc să o cunoască.

Obiectivele lecției: La sfârșitul lecției, elevii vor fi capabili:

- să realizeze o activitate de investigație în echipă în orizontul apropiat;
- să construiască suporturi cartografice și grafice despre comunitatea în care trăiesc;
- să identifice informații oferite de suporturile cartografice;
- să utilizeze informațiile cartografice în activitatea cotidiană;
- să colaboreze pentru a realiza o sarcină de lucru;
- să manifeste apreciere față de diversitatea etnoculturală a comunității.

Resursele materiale și de timp:

Această lecție va necesita două perioade a câte 50 minute (activitățile 1, 2, 3 și parțial 4 în prima perioadă, restul din 4 și activitatea 5 în a doua); majoritatea activității 4 se va derula în afara clasei, pentru care sunt necesare circa 3-4 ore (o după-masă). Dacă elevii nu sunt familiarizați cu activitățile de învățare prin cooperare, veți avea nevoie de timp mai mult pentru activitățile din clasă.

Veți avea nevoie de diferite hărți (hărți turistice, hărți ale rutelor de transport în localitate sau cartier, harta străzilor etc.), de exemplare fotocopyate ale hărții suprafeței de circa 1-2 km² din localitate / cartierul selectat, cu străzile principale pe care nu sunt marcate nici un fel de obiective sau sunt marcate doar cele majore (astfel de hărți sunt disponibile pe Internet sau în cărțile de telefon / *Pagini Aurii*). Fiecare elev are nevoie de un exemplar. [Notă importantă: S-ar putea să fie nevoie să măriți porțiunea de hartă selectată pentru a permite înregistrarea resurselor comunității. În acest sens, un fotocopiator care poate mări vă va fi de folos.]

De asemenea, veți avea nevoie de hârtie de calc sau folie transparentă (câte 1-2 coli pentru fiecare elev), hârtie de scris, creioane colorate și (opțional) aparate de fotografiat pentru fiecare grupă.

Metode de predare-învățare:

- Gândiți – lucrați în perechi – comunicați
- Mozaic
- Turul galeriei

Criterii de evaluare:

- Cât de mult s-a implicat fiecare elev în realizarea hărții (cum și-a negociat sarcina, dacă s-a achitat la timp de sarcina asumată, diversitatea, cantitatea și calitatea informațiilor adunate)
- Corectitudinea hărților realizate
- Claritatea hărților realizate
- Aspectul estetic al broșurii de prezentare

Desfășurarea lecției:

Activitatea 1. Cereți elevilor să se gândească la o ocazie când ei sau cineva dintre adulții pe care îi cunosc au avut nevoie de un serviciu / o resursă în localitatea / cartierul în care locuiesc și nu au reușit să-l / s-o găsească sau au reușit, dar cu dificultate. De ce fel de serviciu / resursă au avut nevoie? Ce dificultate au întâmpinat în identificarea sa? Cum au reușit să depășească dificultatea? Ce / cine le-a fost de ajutor? După ce s-au gândit, cereți câtorva voluntari să prezinte cazul la care s-au gândit.

Activitatea 2. Împărțiți elevilor hărți de diferite tipuri. Organizați o activitate de consultare a hărților și de analiză a elementelor acestora: a) scara, b) legenda, c) informațiile pe care le oferă, d) cui sunt utile informațiile respective. Pe cât posibil, oferiți elevilor hărți diferite pentru aceeași unitate reprezentată. Cereți elevilor să lucreze individual și să noteze cele patru aspecte (a-d). Apoi, în perechi, elevii își prezintă hărțile și realizează o listă comună cu aspectele (a-d) identificate. Profesorul pe tablă, iar elevii în caiete își pregătesc un tabel cu patru coloane (câte o coloană pentru fiecare dintre aspectele a-d, în care reunesc toate informațiile).

Activitatea 3. Clarificați termenul de *resursă* (rezervă sau sursă de mijloace susceptibile de a fi valorificate într-o împrejurare dată; pentru informații mai detaliate despre resursele comunității, vezi anexa). Cereți elevilor să numească tipuri de resurse din comunitate pe lângă cele identificate pe hărțile studiate. Dacă ei nu spun aceste lucruri, oferiți-le exemplul unor tipuri de servicii (de transport, cabinete medicale / stomatologice / farmacii, cabinete de avocatură, birouri de traduceri, magazine alimentare, birouri de informare, pensiuni, hoteluri, Internet cafe etc.). Realizați o listă cât mai completă a tipurilor de resurse. Mai ales în comunitățile rurale, unde oamenii se cunosc mai bine între ei, această listă poate cuprinde persoane resursă, de exemplu: persoane care pot oferi informații de o anumită natură (despre trecutul satului, despre un anumit eveniment din sat); persoane care vorbesc o anumită limbă alta decât limba majorității; persoane care pot presta servicii și care nu sunt neapărat evidente pentru un străin (potcovar, persoană care confecționează costume tradiționale sau obiecte de interes) etc. Explicați-le că este important ca toate aceste resurse să poată fi cunoscute membrilor comunității și accesibile și vizitatorilor. Când lista e finalizată, împărțiți tipurile de resurse în patru-cinci seturi sau categorii astfel încât în fiecare set să fie atât resurse mai ușor identificabile, cât și resurse mai puțin evidente.

Activitatea 4. Oferiți fiecărui elev o hartă care reprezintă o suprafață de circa 1-2 km² din localitatea / cartierul în care vă aflați (preferabil hartă mută sau hartă doar cu numele străzilor). De această dată fiecare elev va avea aceeași hartă.

Pentru o înțelegere cât mai bună a strategiei „Mozaic” utilizată în această lecție, consultați primul capitol al acestui ghid. Pentru a ușura munca responsabililor pe anumite seturi de resurse, înființați *grupuri de „experți”* pentru fiecare set de resurse în parte. Un *grup de „experți”* va avea câte un reprezentant din fiecare *grup casă*. Experții vor lucra împreună pentru a aduna informațiile necesare despre setul de resurse pe care și l-au asumat. Fiecare grup de experți va trebui să își organizeze munca (de exemplu, să își împartă străzile sau resursele de identificat, să identifice modalitatea de validare a informațiilor despre resursele pe care le includ). La finalul activității pe grupuri de experți, fiecare expert va trebui să intre în posesia aceluiași informații. Pentru a se asigura de validitatea informațiilor prezentate, elevii vor trebui să stabilească împreună cum vor proceda. De exemplu, pot să verifice informațiile îndoielnice din cel puțin 3 surse sau să se convingă personal de validitatea lor.

Împărțiți clasa în grupuri de câte 4-5 elevi (*grupuri casă*). Fiecare elev din fiecare *grup casă* va trebui să își asume responsabilitatea pentru un set de resurse din cele stabilite în Activitatea 3, precum și pentru produsul final al grupeii. Sarcina fiecărui grup va fi să realizeze o hartă a tuturor resurselor comunității pe care le pot identifica pe respectiva suprafață de circa 1-2 km². De asemenea, elevii vor aduna informații de tipul: locația / adresa, numărul de telefon, orarul de funcționare (dacă este cazul) etc. al diferitelor tipuri de servicii din comunitate. Dacă au la dispoziție aparate de fotografiat, elevii pot realiza fotografii ale unor locuri / aspecte pe care le consideră semnificative.

Odată ce experții și-au încheiat sarcina, ei se reunesc cu colegii din *grupurile casă*. În *grupul casă*, fiecare membru va prezenta informațiile despre resursele comunitare identificate, precum și argumentele pentru reprezentarea resursei respective pe hartă. Pe baza acestora, fiecare grup casă va întocmi harta complexă a resurselor comunității. Pentru a transcrie resursele pe o hartă finală, elevii vor avea nevoie de folii transparente sau de hârtie de calc. În plus, fiecare grup casă va întocmi o broșură de prezentare a resurselor comunitare. Pentru aceasta, vor avea nevoie de creioane colorate și coli de hârtie.

Activitatea 5. Când au terminat de realizat hărțile și broșurile, elevii realizează o expoziție a produselor. Lângă fiecare produs se va plasa o coală de hârtie goală pe care „vizitatorii” vor nota comentariile sau observațiile lor. Fiecare grup va „vizita” expoziția (realizând un tur al galeriei), examinând atent produsele celorlalte grupuri și

oferindu-le feedback autorilor. Când s-a terminat vizita, autorii vor citi însemnările „vizitatorilor” și – dacă e cazul – vor completa harta și / sau broșura. Aceste hărți / broșuri pot fi oferite Consiliului Local, Primăriei sau centrelor de informare turistică (dacă există astfel de centre în localitate) pentru a le multiplica și a le pune la dispoziția vizitatorilor.

Expoziția poate fi realizată în holul școlii și poate fi păstrată o perioadă de timp până când toți elevii și cadrele didactice din școală sau chiar părinții vor avea ocazia să vadă exponatele.

Reflecții

Anexă

Ce conține harta resurselor comunității?

- prezentarea infrastructurii comunității: rețeaua de drumuri comunale, locale, rețea de alimentare de apă, de gaz, alte utilități existente la nivel local;
- marcarea instituțiilor reprezentative la nivel de comunitate: primărie, biserică, școală, poliție, piață, puncte de colectare a laptelui, magazine etc.;
- marcarea zonelor locuite preponderent de populație tânără, îmbătrânită;
- evidențierea diversității etnice la nivelul comunității: sunt marcate zonele, străzile unde locuiesc un număr mare de reprezentanți ai unei etnii;
- marcarea zonelor de risc: zone cu alunecări de teren, zone inundabile pe raza comunității etc.;
- alte informații relevante despre comunitate, care pot fi reprezentate pe hartă.

2.1.3. Proiect didactic: Un început de studiu statistic¹

Clasa: a X-a

Disciplina: Matematică

Informațiile ne înconjoară în secolul XXI; de aceea este necesar ca fiecare cetățean să fie capabil să gestioneze informații. Fiecare elev își adresează, cu diferite ocazii întrebări de tipul: Unde căutăm informațiile de care avem nevoie? Cum putem utiliza informațiile obținute? Cum ne asigurăm că sursa informației este de încredere?

Obiectivele lecției: La sfârșitul lecției, elevii vor fi capabili:

- să identifice date și informații în contexte diferite;
- să descrie un studiu statistic;
- să inițieze un studiu statistic simplu;
- să evalueze modalități prin care studiul statistic contribuie la conștientizarea unor probleme sociale;
- să colaboreze pentru a realiza o sarcină de lucru.

Resursele materiale și de timp:

- 100 minute;
- coli mari de hârtie și instrumente de scris;
- fotocopii ale Fișei de lucru 1 (un exemplar pentru fiecare elev);
- fotocopii ale Anexei 2 (un exemplar pentru fiecare elev) - Sondajul de opinie Intoleranță, Discriminare și Autoritarism în opinia publică – România 2003.

Metode de predare-învățare: activitate pe grupe, activitate în perechi, gândiți – lucrați în perechi – comunicați, brainstorming, convorbirea.

Metode de evaluare:

- fișa de lucru (Anexa 1) completată;
- monitorizarea activităților în perechi, a discuțiilor (se vor observa ideile exprimate de elevi și numărul ideilor exprimate);
- monitorizarea activității pe grupe (modalitatea în care elevii își asumă rolul, contribuția la realizarea sarcinii de lucru);
- evaluarea studiului statistic pe care elevii îl vor realiza în cadrul extinderii.

Desfășurarea lecției:

Activitatea 1. Elevii citesc și apoi în perechi, iar mai apoi în grupe, interpretează și comentează citatul: „Toate ființele umane sunt egale în drepturi și diferite în esență. Aceasta egalitate universală și diferențiere esențială trebuie respectată.” (Art. 1 din Declarația Drepturilor și Responsabilităților Ființelor Umane propusă de tineri, Strasbourg, 1989)

Activitatea 2. Elevii se vor gândi la o situație în care ei sau o persoană pe care o cunosc a fost discriminată. Apoi se întorc spre un coleg / o colegă și îi povestesc cazul.

Profesorul cere câtorva perechi să redea cazuri de discriminare la care s-au gândit și finalizează activitatea cu o discuție despre ce înseamnă discriminarea, evidențiind că discriminarea este orice deosebire, excludere, restricție sau preferință pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, opinie, orientare sexuală, sex, vârstă, dizabilitate, HIV/SIDA, boală cronică necontagioasă, statul de refugiat / azilant. Ea se poate manifesta în diferite domenii, de exemplu: la angajare, în accesul la servicii publice juridice, administrative, de sănătate, educaționale, în alegerea domiciliului etc.

¹ Lecția a fost preluată din *Ghidul elevului – Matematică – Modulul III*, Programul „A doua șansă”; vezi <http://www.edu.ro/index.php/articles/7879>

Activitatea 3. Elevii răspund spontan la întrebarea: Cum putem surprinde atitudinile și opiniile colegilor cu privire la persoane diferite de ei? Profesorul notează toate răspunsurile pe tablă.

Activitatea 4. Profesorul le prezintă elevilor următoarea situație: Doriți să realizați un studiu statistic pentru a surprinde atitudinile și opiniile elevilor din clasă cu privire la „ceilalți” (persoane diferite de voi). Un astfel de studiu necesită o activitate de pregătire în vederea obținerii și apoi a prelucrării datelor.

Elevii vor enumera etapele de realizare a unui studiu statistic. În perechi, vor răspunde la întrebarea „De ce vrem să facem studiul statistic?”, apoi vor defini studiul statistic (populație statistică; eșantion reprezentativ, dacă e cazul; caracteristici statistice) și vor răspunde la întrebarea: „Cum colectăm datele și cum le grupăm?” Fiecare pereche prezintă lista cu etapele identificate. Profesorul le discută cu elevii și evidențiază că ordinea firească a etapelor de descriere a unui studiu statistic este: 1. identificarea obiectivelor, 2. definirea studiului statistic, 3. elaborarea instrumentelor de analiză, 4. culegerea și organizarea datelor, dar că mai sunt și alte etape pe care elevii le vor învăța în lecțiile următoare.

Activitatea 5. Elevii vor lucra pe patru grupe (dacă grupele sunt mai mici, se suprapun unele roluri; dacă sunt mai mari, se pot introduce noi roluri, cum ar fi încurajatorul, sau un rol poate fi preluat de doi elevi). Vor descrie studiul statistic lansat în activitatea anterioară, completând Fișa de lucru (Anexa 1). Rolurile elevilor: moderatorul discuției, responsabilul cu timpul, responsabilul cu aplicarea chestionarelor, responsabilul cu gruparea datelor.

Profesorul gestionează activitatea astfel încât întrebările chestionarului să fie aceleași pentru întreaga clasă (fie le păstrează doar pe cele 7 din Anexa 2, fie se asigură că toți elevii adaugă aceleași întrebări). Pentru centralizarea datelor, se împart chestionarele completate de elevi grupelor de elevi și la final, se realizează un singur centralizator prin adunarea rezultatelor de la toate grupele.

Activitatea 6. Profesorul conduce o discuție cu întreaga clasă referitor la

- datele obținute în studiul statistic realizat de clasă
- etapele ce au fost parcurse pentru realizarea studiului statistic
- importanța studiilor statistice pentru a surprinde opinii și atitudini.

Activitatea 7. Elevii vor alege un studiu statistic referitor la o problemă care îi interesează și, pe modelul activității anterioare, vor descrie studiul statistic.

Reflecții

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Anexa 1

Fișă de lucru

1. Identificarea obiectivelor	
Care este scopul studiului?	Surprinderea atitudinilor și opiniilor elevilor din clasă cu privire la „ceilalți”
2. Definirea studiului statistic	
Populația statistică Eșantion reprezentativ Caracteristici statistice	Elevii clasei noastre Nu e cazul Exemple de caracteristici statistice: Atitudinea față de minorități etnice / religioase / sexuale, cât de confortabil vă simțiți când interacționați cu diverse categorii de persoane
Stabiliți o altă posibilă caracteristică statistică a studiului.	
3. Elaborarea instrumentelor de analiză	
Ce tip de instrument va fi aplicat? – chestionar, interviu, ... Formulați întrebările cât mai clar cu putință și scrieți categoriile de răspunsuri posibile. Formulați alte 1-2 întrebări.	Chestionar Exemplu: În cercul tău de prieteni există persoane de altă etnie? (da / nu / nu știu / nu răspund) În Anexa 2 sunt șapte întrebări.
4. Culegerea și organizarea datelor	
Aplicați instrumentul de analiză Centralizați numeric în tabele răspunsurile primite la fiecare întrebare. Centralizați răspunsurile pentru fiecare întrebare.	Completați chestionarele. Pentru întrebarea „În cercul tău de prieteni există persoane de altă etnie?”, răspunsurile primite pot fi centralizate astfel: Da Nu Nu știu Nu răspund

Anexa 2

Chestionar – Un început de studiu statistic

Întrebările din acest chestionar au la bază câteva din întrebările chestionarului utilizat de Institutul pentru Politici Publice în sondajul de opinie *Intoleranță, Discriminare și Autoritarism în opinia publică – România 2003*.

În cercul tău de prieteni, rude există persoane de altă etnie decât a ta?

- Da   Nu   Nu știu   Nu răspund

În cercul tău de prieteni, rude există persoane de altă religie decât a ta?

- Da   Nu   Nu știu   Nu răspund

În cercul tău de prieteni, rude există homosexuali/ lesbiene?

- Da   Nu   Nu știu   Nu răspund

Care este cea mai apropiată relație pe care ai avea-o cu un martor al lui Iehova?

- Aș accepta să trăiască în România.
 Aș accepta să trăiască în localitatea mea.
 Aș accepta să lucreze cu mine la același loc de muncă.
 Aș accepta să facă parte din grupul meu de prieteni.
 Aș accepta să fie membru al familiei mele.

Care este cea mai apropiată relație pe care ai avea-o cu cineva care este rom?

- Aș accepta să trăiască în România.
 Aș accepta să trăiască în localitatea mea.
 Aș accepta să lucreze cu mine la același loc de muncă.
 Aș accepta să facă parte din grupul meu de prieteni.
 Aș accepta să fie membru al familiei mele.

Care este cea mai apropiată relație pe care ai avea-o cu cineva care este maghiar?

- Aș accepta să trăiască în România.
 Aș accepta să trăiască în localitatea mea.
 Aș accepta să lucreze cu mine la același loc de muncă.
 Aș accepta să facă parte din grupul meu de prieteni.
 Aș accepta să fie membru al familiei mele.

În ce măsură ești de acord cu afirmația: „Când există puține locuri de muncă bărbații au dreptul la slujbă mai mult decât femeile?”

- total de acord   mai de grabă de acord   mai degrabă dezacord   total dezacord.

(întrebare adăugată de elevi)

(întrebare adăugată de elevi)

2.1.4. Proiect didactic: Oferta de voluntariat a clasei noastre

Clasa: a VIII-a (este posibil de realizat și la alte clase, preferabil mai mari)

Disciplina: Cultură civică, Consiliere

Demersul propus este valoros datorită contribuției la dezvoltarea capacității de a dialoga și de a coopera în condițiile acceptării pluralismului și valorizării pozitive a diferențelor (sociale, etnoculturale, de gen, de vârstă, religioase etc). Elevii vor conștientiza potențialul uriaș pe care îl au pentru a participa activ la viața socială și pentru exersarea calității de bun cetățean. Ei se vor simți valoroși pentru că în timpul lecției vor realiza un produs care poate fi exploatat de comunitatea în care trăiesc. În plus, elevii vor avea ocazia să își manifeste atitudinea pozitivă față de sine și față de ceilalți și să își asume responsabilități la nivelul comunității în care trăiesc.

Obiectivele lecției: La sfârșitul lecției, elevii vor fi capabili:

- să recunoască situații în care este nevoie de acțiune socială;
- să demonstreze competențe de muncă în echipă și de cooperare;
- să manifeste inițiativă în rezolvarea problemelor comunității din care face parte.

Resursele materiale și de timp:

- 50 minute (Notă: este posibil ca finalizarea produselor să se realizeze într-o lecție următoare, iar evaluarea obiectivului care vizează atitudinile se va putea realiza doar după o perioadă mai îndelungată și după ce același obiectiv se va urmări consecvent la mai multe lecții);
- copii după articole selectate din presa locală (dacă este cazul);
- 4-5 coli de flipchart și carioca groasă (*marker*).

Metode de predare-învățare:

- Brainstorming individual;
- Activitate în grup mic / Creioanele la mijloc;
- Prezentare orală;
- Reflecție scrisă (eseu).

Criterii de evaluare:

- nivelul de implicare în realizarea sarcinii se va evalua prin observare directă a activităților de grup;
- numărul de idei cu care a contribuit fiecare grup la oferta de voluntariat a clasei;
- calitatea eseurilor redactate la sfârșitul lecției (exprimare clară, utilizare corectă a termenului de voluntariat, exemplificare relevantă).

Desfășurarea lecției:

Activitatea 1. Elevii vor lucra în perechi. În fiecare pereche, un elev va avea sarcina 1 și celălalt sarcina 2.

Sarcina 1. Scrie, timp de 2 minute, cuvinte pe care le asociezi cu cetățenia activă.

Sarcina 2. Scrie, timp de 2 minute, cuvinte pe care le asociezi cu voluntariatul.

După ce termină de scris, elevii citesc împreună cele două liste și rețin cuvintele care apar pe ambele liste.

Dacă nu există astfel de cuvinte, dar apar termeni apropiați / sinonime, le vor reține și pe acelea. Din discuția purtată cu elevii după finalizarea listei de cuvinte comune, profesorul va reține (cel puțin) ideea că *cetățenia activă* reprezintă o caracteristică a indivizilor care „doresc, sunt capabili și dotați pentru a avea o influență în viața publică, ... au un potențial critic și capacitatea de a judeca înainte de a vorbi și a acționa...sunt persoane care iau parte la acțiuni de *voluntariat* și servicii publice”².

² Dodescu și alții (2004). *Cum se învață cetățenia activă în România? Rezultate de cercetare și recomandări de politici*. Editura Universității din Oradea

Activitatea 2.a. Pentru introducerea acestei activități, dacă există presă scrisă în localitatea dumneavoastră și dacă într-un număr recent ați citit vreun articol despre probleme ale unor cetățeni cărora considerați că le-ar putea fi de ajutor sprijinul oferit de elevii dumneavoastră, ar fi util să aduceți copii ale acestor articole: elevii probabil că vor reacționa mai prompt la un caz concret. Cereți elevilor să citească articolul și, în grupuri de patru, să se pregătească descrie cel puțin o modalitate în care ar putea veni în sprijinul rezolvării acelei probleme. Dacă nu există presă locală, treceți direct la Activitatea 2.b. următor.

Activitatea 2.b. Elevii – după preferințe – se vor împărți în grupuri de câte patru. Explicați-le că vor avea de realizat împreună *oferta de voluntariat a clasei* pe care o vor înainta-o Consiliului Local. Sarcina fiecărui grup va fi să completeze un tabel de felul următor:

Ofertantul (elevul/elevii)	Ce poate face?	Cui i-ar fi de folos?	Cât timp pe lună?	Observații

Subliniați că este vorba de voluntariat și că este bine să decidă realist timpul liber pe care îl au la dispoziție. Încurajați-i să se gândească la cât mai multe lucruri pe care le pot face (începând cu lucruri simple precum citit, scris, limbi străine, fotografiat, utilizarea calculatorului, curățirea unor parcuri, reciclarea unor materiale re folosibile, plimbatul câinelui sau al altor animale de companie ca ajutor pentru persoane în vârstă, cumpărături pentru persoane în vârstă etc.). Arătați-le că a-și oferi sprijinul/serviciile în mod voluntar este asemănător cu oferirea unui cadou.

Pentru a evita situația în care un elev domină discuția în grup sau altul nu contribuie deloc, când elevii își împărtășesc ideile, fiecare își marchează contribuția la discuție prin plasarea unui creion sau stilou pe masă, în mijlocul grupului. Acel elev nu mai poate interveni până când nu și-a pus fiecare elev creionul la mijlocul mesei (adică până ce nu a avut fiecare elev o intervenție). Un elev care nu are nimic de spus la momentul respectiv poate spune „pas“, plasându-și creionul pe masă fără să spună nimic. În orice moment, cadrul didactic se poate duce la masă, alege un creion la întâmplare și întreba cu ce a contribuit posesorul creionului la buna desfășurare a discuției.

Activitatea 3. Când elevii au terminat de completat tabelul, realizați un tabel asemănător pe o coală de hârtie de dimensiuni mari (flipchart) și centralizați oferta elevilor. Discutați cu elevii despre felul în care doresc să prezinte lista Consiliului Local, cui ar putea-o înainta, cine va coordona activitatea voluntarilor etc. Pentru detalii și realizarea un plan de acțiune pentru demersul complet de înaintare a ofertei, este nevoie de încă o lecție sau activitatea poate fi transferată în domeniul extracurricular. Păstrați coala/colile de flipchart cu oferta de voluntariat pe peretele sălii de clasă pentru a le aminti elevilor la ce s-au angajat. Îndemnați-i să adauge la listă sau să taie din ofertă dacă între timp s-au răzgândit.

Activitatea 4. Cereți elevilor să scrie, timp de 5 minute, despre sentimentele pe care le au față de activitățile voluntare și – mai specific – cele legate de oferta de voluntariat pe care tocmai au făcut-o. Dacă sunt elevi doritori să citească ce au scris, oferiți-le ocazia. Concluzionați.

2.1.5. Proiect didactic: Investigarea percepției despre cultura proprie

Clasa: a XI-a

Disciplina: Sociologie

Tema: Componentele culturii. Metode de cercetare a opiniei

Conștientizarea identității personale și valorizarea pozitivă a diferențelor dintre oameni, popoare și culturi sunt valori importante pe care sociologia își propune să le promoveze. Lecția de față este importantă pentru că îi va ajuta pe elevi să conștientizeze și să investigheze bogăția etnoculturală a țării noastre.

Obiectivele lecției: La sfârșitul lecției, elevii vor fi capabili:

- să descrie cel puțin două tehnici sau procedee pentru cunoașterea opiniei unor grupuri;
- să elaboreze un instrument de investigație (chestionar, fișă de observație sau ghid de interviu sau de focus grup) pentru a studia percepția unor minorități etnice din România despre propria lor cultură;
- să explice conceptul de cultură;
- să precizeze componentele culturii;
- să exemplifice conceptul de cultură recurgând la cultura unui grup etnic minoritar din România;
- să demonstreze competențe de muncă în echipă.

Resurse procedurale și de timp

O mare parte a acestui proiect se va consuma în afara clasei. Elevii vor lucra la schițarea metodologiei de cercetare în grupuri, în timpul lecției, dar definitivarea instrumentelor și pilotarea se va putea realiza în afara clasei, urmând ca fiecare grup să aducă produsele (chiar în forme intermediare) la fiecare lecție destinată acestei teme, pentru a le prezenta profesorului și colegilor.

Aceasta este o activitate de învățare prin proiect care se poate extinde, în funcție de timpul pe care îl puteți consacra atingerii obiectivelor, chiar la patru lecții (lecția 1: activitățile 1 și 2; lecția 2: activitățile 3 și 4; lecția 3: activitățile 5 și 6; lecția 4: activitatea 7). Învățarea bazată pe proiect este o metodă care implică elevii în învățarea conținuturilor și dezvoltarea abilităților prin intermediul unui proces extins, structurat în jurul unor întrebări sau probleme autentice și complexe, care va avea ca rezultat unul sau mai multe produse (în acest caz, designuri de cercetare). Pentru mai multe informații despre metoda proiectelor, vedeți capitolul precedent din prezentul ghid.

Rolul cadrului didactic în acest șir de lecții este de a organiza activitățile de învățare, de a îndruma și sprijini elevii, mai ales la activitatea în grupuri, de a monitoriza atent activitățile grupurilor și de a coordona activitățile de evaluare.

Alte metode de predare-învățare sunt:

- gândiți – lucrați în perechi – comunicați;
- sistemul interactiv de notare pentru eficientizarea lecturii și gândirii (SINELG);
- creioanele la mijloc.

Resurse materiale:

- listă de bibliografie relevantă pentru analiza de documente (ca punct de pornire, puteți folosi bibliografia și resursele indicate în acest ghid);
- lista de contacte ale organizațiilor minorităților etnice din România (<http://www.dri.gov.ro/index.html?page=organizatii>);
- rezultatele recensământului populației din 2002 accesibile la <http://www.recensamant.ro>;
- copii după secțiunile **Sărbători ale comunității** (*albaneze, armene, bulgare etc.*) **din România** și **Cine reprezintă comunitatea** (*albanezilor, armenilor, bulgarilor etc.*) **din România de azi?**;
- fișe de autoevaluare pentru fiecare elev (cum proiectul durează 3-4 lecții, este bine să le oferiți elevilor posibilitatea să se autoevalueze chiar de două ori);

- grilă de observare pentru fiecare elev pe care le va completa cadrul didactic în timpul activităților de grup;
- grilă de evaluare a proiectului de cercetare (5-6 exemplare pentru fiecare elev).

Evaluare:

Vor constitui criteriile de evaluare a proiectului fiecărui grup:

- nivelul implicării fiecărui membru;
- încadrarea în timp a grupului;
- calitatea metodologiei de cercetare și a instrumentelor de investigație elaborate.

Nivelul înțelegerii conținuturilor va fi evaluat printr-o lucrare scrisă care va cuprinde cel puțin următoarele cerințe:

- Descrieți cel puțin două tehnici sau procedee pentru cunoașterea opiniei unor grupuri;
- Precizați componentele culturii;
- Exemplificați conceptul de cultură recurgând la cultura unui grup etnic minoritar din România;

Se va evalua corectitudinea răspunsurilor.

Desfășurarea lecției:

Activitatea 1. Adresați elevilor următoarele întrebări (adresați a doua întrebare doar după ce ați primit răspunsuri la prima):

a. Dacă vi s-ar cere să trimiteți un mesaj scris de circa 5 pagini de prezentare a culturii românești unor persoane care n-au auzit nimic despre români, care nu au avut niciodată contact cu români sau cu România, ce ați include în acel mesaj? Menționați aspectele pe care le-ați descrie în cele 5 pagini.

b. Dacă „mesajul” de mai sus ar trebui să se concretizeze sub forma a zece obiecte care să fie reprezentative pentru cultura românească și care să încapă într-un geamantan de mărime medie, care ar fi acelea?

Pentru aflarea răspunsurilor elevilor la ambele întrebări de mai sus, procedați astfel: adresați întrebarea, cereți elevilor să se gândească și să noteze răspunsul în caiet timp de 2-3 minute individual, apoi să își compare răspunsurile cu cele ale unui coleg. Abia după aceea cereți câtorva voluntari să răspundă în fața întregii clase. Apreciați diversitatea răspunsurilor.

După ce elevii termină de răspuns la întrebare, concluzionați că este dificil să se identifice aspecte ale culturii care să fie acceptate de toți (puteți face referire la campania televizată „Mari români”).

Activitatea 2. Prezentați componentele culturii (simbol, limbă, norme, valori, tradiții) și analizați-le pe fiecare în parte. Încercați să construiți pe răspunsurile oferite de elevi la prima întrebare de mai sus.

Alternativ, puteți oferi elevilor un text de 3-4 pagini despre componentele culturii pe care să îl citească atent, folosind sistemul interactiv de notare pentru eficientizarea lecturii și gândirii (SINELG). De exemplu, puteți folosi paginile 34-37 din manualul Sociologie, clasa a XI-a, Zamfir, C., Chelcea, S. (coordonatori), Editura Economică Preuniversitaria, Ecoprint, 2006. În timpul parcurgerii textului, cereți elevilor să însemneze textul pe margine, în dreptul fiecărui paragraf sau al fiecărei fraze, folosind un sistem de coduri pentru a-și monitoriza înțelegerea textului.

- √   dacă ceea ce citesc confirmă ceea ce știau sau credeau că știu
- dacă ceea ce citesc contrazice sau diferă de ceea ce știau sau credeau că știu
- +   dacă întâlnesc informații noi
- ?   dacă informațiile par confuze sau dacă doresc să știe mai multe despre ceva

Pentru a-și sistematiza cunoștințele, puteți să le cereți să realizeze o hartă conceptuală a conceptului „cultură”, cu accent pe componentele ei (simbol, limbă, norme, valori, tradiții). Harta conceptuală este o tehnică de reprezentare vizuală a structurii informaționale, care descrie modul în care conceptele dintr-un domeniu interrelaționează.

Activitatea 3. Discutați cu elevii, folosind procedura gândiți – lucrați în perechi – comunicați, despre următoarele: dacă întrebările din Activitatea 1 s-ar fi adresat unor cetățeni români de altă etnie decât română, oare ce răspunsuri ar fi dat aceștia? Cereți-le să se gândească la o etnie și să încerce să răspundă la întrebări. Cu excepția cazului în care aveți în clasă elevi aparținând unor grupuri etnice minoritare, probabil că răspunsurile elevilor vor fi sumare.

Aici accentul cade pe procesul de gândire și pe stârnirea interesului elevilor. Dacă răspunsurile lor vor fi sumare, precum am anticipat, este recomandat să purtați o discuție frontală despre:

- motivele pentru care nu pot răspunde la întrebări (nu cunosc pe nimeni de altă etnie, nu știu despre existența altor grupuri etnice, nu i-a interesat etc.);
- în ce condiții ar putea răspunde la întrebări, ce ar trebui să facă pentru a putea răspunde la întrebări;
- cine ar mai putea fi interesat să afle răspunsurile pe care le vor găsi.

Activitatea 4. Anunțați elevii că veți demara împreună un proiect de durată (3 săptămâni) prin care veți urmări să aflați *percepția grupurilor etnice minoritare din România despre cultura proprie*. Este vorba despre acele grupuri care sunt prezentate în ghidul de față, însă dacă doriți să restrângeți sau să lărgiți cercul, rămâne la latitudinea dumneavoastră.

Recapitulați în acest moment metodele și tehnicile de cercetare sociologică pentru ca elevii să poată da răspunsuri, independent, la toate întrebările de mai jos.

Cereți elevilor să răspundă la întrebările:

- Ce urmărim să aflăm precis? (obiectivele cercetării)
- De ce este important să aflăm aceste lucruri? (justificarea)
- Cum, unde și de la cine obținem informația? (demersul, metodologia)
- Cum comunicăm rezultatele pe care le-am aflat? (raport)

După această pregătire, împărțiți elevii pe grupuri de 4-5 persoane și cereți-le să se gândească, să discute și să schițeze proiectul pe care îl vor realiza pentru a răspunde la întrebările de mai sus. Spuneți-le elevilor că vor trebui să elaboreze și să piloteze un instrument de cercetare potrivit pentru metoda de investigație aleasă. Explicați-le că datorită limitărilor de timp și resurse, nu vor avea ocazia acum să desfășoare întreaga cercetare, însă vor trebui să piloteze toate instrumentele de cercetare pe care le vor elabora.

Oferiți-le copiile după secțiunile **Sărbători ale comunității** (*albaneze, armene, bulgare etc.*) **din România** și **Cine reprezintă comunitatea** (*albanezilor, armenilor, bulgarilor etc.*) **din România de azi?** din acest ghid pentru a le servi drept surse de documentare inițială.

Fiecare grup de elevi va trebui să își organizeze munca. Dacă elevii nu sunt obișnuiți cu munca în grup sau metodele de învățare prin cooperare, ar fi necesar să discutați și să cădeți de acord împreună asupra unor reguli de funcționare a grupului, precum și să le prezentați tehnici simple de organizare a discuțiilor. De exemplu: pentru a evita situația în care un elev domină discuția în grup sau altul nu contribuie deloc, sugerați ca fiecare să își marchează contribuția la discuție prin plasarea unui creion sau stilou pe masă, în mijlocul grupului. Elevul al cărui creion sau stilou e în mijlocul mesei nu mai poate interveni până când și restul membrilor grupului au avut intervenții. Dacă cineva nu are nimic de adăugat la momentul când a rămas cu creionul/stiloul în mână, însă alții doresc să mai intervină, acela poate să își plaseze creionul pe masă fără să spună nimic. Este recomandabil ca profesorul să treacă periodic pe la fiecare grup, să aleagă un creion/stilou și să întrebe cu ce a contribuit posesorul la desfășurarea discuției.

Activitatea 5. Când grupurile au o primă versiune a proiectului lor de cercetare, organizați o activitate de „schimb de experiență” sau „feedback”. Cereți fiecărui grup să se alăture unui alt grup și să își prezinte pe rând proiectul. Alocați circa 30 minute pentru această activitate. Astfel, dintr-o lecție de 50 minute veți rămâne cu 20 minute, timp suficient ca grupurile să își pregătească prezentarea la început și să își revizuiască proiectul pe baza feedback-ului primit la sfârșit. Stabiliți împreună cu elevii aspectele pe care le vor urmări în timpul prezentărilor (de exemplu, logica demersului, claritatea instrumentelor de cercetare etc.).

Insistați ca elevii să ofere feedback constructiv. Dacă nu sunt obișnuiți cu asta, este recomandat să îi pregătiți special pentru asta. Subliniați-le cel puțin următoarele aspecte:

- să înceapă cu aspecte pozitive ale prezentării;
- să fie specifici (să spună ce *anume* le-a plăcut sau li s-a părut interesant etc.);
- să se refere la aspecte / formulări care pot fi schimbate;
- să ofere alternative.

La sfârșitul acestei activități, puteți să le cereți elevilor să se autoevalueze (vezi anexa).

Activitatea 6. Pilotarea instrumentelor de investigație și parțial redactarea raportului preliminar se vor desfășura în afara lecțiilor, ca temă de casă. Pentru a facilita pilotarea instrumentelor (sau a unora dintre instrumente), puteți ajuta elevii să intre în contact prin email sau telefonic cu reprezentanți ai grupurilor etnice (<http://www.dri.gov.ro/index.html?page=organizatii>), dacă este nevoie.

Pentru redactarea raportului, stabiliți împreună cu elevii o structură pe care să o urmărească fiecare grup (de exemplu: introducere sau prezentarea cadrului, obiectivele urmărite, eșantionarea – dacă este cazul, prezentarea și justificarea instrumentului de investigație, analiza datelor, rezultatele obținute, concluzii).

Activitatea 7. Pentru a atinge obiectivele lecției, aceasta poate fi ultima activitate. Puteți să opriți investigațiile aici, chiar dacă ele nu sunt finalizate. În această activitate, fiecare grup își va prezenta raportul preliminar de cercetare. Pentru a urmări cu ușurință prezentările, este bine ca fiecare grup să pregătească pentru fiecare elev și pentru cadrul didactic câte o copie conținând ideile esențiale ale raportului (1-2 pagini).

Când pregătiți această activitate, este bine să elaborați o grilă de evaluare pe care elevii să o poată utiliza atât ca *autoevaluare* a produsului (deci elevii trebuie să o cunoască înainte de lecția în care se realizează prezentarea rapoartelor), cât și ca și cadru de oferit feedback colegilor din celelalte grupuri (pentru un exemplu, vedeți Anexa).

Pentru a vă asigura că fiecare elev a atins obiectivele stabilite, la sfârșitul prezentărilor cereți elevilor să scrie o lucrare scurtă în care să răspundă pe scurt la următoarele:

- Numiți și descrieți în câte o frază două tehnici sau procedee pentru cunoașterea opiniei unor grupuri.
- Precizați componentele culturii.
- Exemplificați conceptul de cultură recurgând la cultura unui grup etnic minoritar din România.

Reflecții

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Anexa 1**Fișă de autoevaluare a implicării în activitatea grupului de lucru pentru realizarea proiectului de cercetare**

Acordă-ți punctaj de la 1 la 4 (unde 1= deloc / nu este adevărat, iar 4=foarte mult / bine / este adevărat) pentru felul în care te-ai implicat în realizarea proiectului de cercetare.

Am participat activ la proiectarea demersului investigației	
Am propus metode și tehnici de cercetare adecvate	
M-am achitat la timp de sarcinile asumate	
Am participat activ la definitivarea metodologiei de cercetare	
Am oferit feedback constructiv colegilor din cealaltă grupă	
Am contribuit la revizuirea proiectului și a instrumentelor	
Mi-a făcut plăcere să mă implic în proiectul de grup	

Notă importantă pentru profesor: se pot adăuga mai multe enunțuri, în funcție de aspectele relevante pentru obiectivele urmărite.

Anexa 2**Fișă de observare a activității elevului _____
în timpul desfășurării proiectului „Investigarea percepției despre cultura proprie”**

Enunț	Evident (E) / Nu este evident (NE)	Observații
Este centrat pe sarcină		
Are intervenții valoroase la discuțiile de grup		
Încurajează opiniile diverse		
Adresează întrebări de clarificare		
Rezumă		
Concluzionează		
Se încadrează în timp		
Se documentează independent		
Își asumă sarcini în mod echitabil		
Se achită de sarcinile asumate		

Notă importantă pentru profesor:

1. se pot adăuga mai multe enunțuri, în funcție de aspectele relevante pentru obiectivele urmărite;
2. acest formular se va completa pentru fiecare elev în timpul monitorizării activităților de grup.

Anexa 3**Grilă de evaluare a proiectului de cercetare**

Urmărește prezentarea raportului de cercetare realizat de colegii tăi și pentru fiecare prezentare, pentru fiecare din aspectele din tabel, notează în dreptul enunțurilor, în coloana din dreapta, unul dintre calificativele:

DI = de îmbunătățit semnificativ

B = bine

E = foarte bine, excelent

Raportul urmărește structura stabilită	
Introducerea sau prezentarea cadrului este relevantă	
Obiectivele urmărite sunt clar formulate	
Obiectivele se încadrează în tema propusă	
Eșantionarea este adecvată	
Demersul este logic și adecvat obiectivelor	
Instrumentul de investigație este adecvat demersului propus	
Instrumentul este corect construit	
Analiza datelor este corectă	
Rezultatele obținute sunt clar prezentate	
Concluziile sunt clare	
Prezentarea în ansamblu a fost clară și coerentă	

2.2. Activități de învățare

2.2.1. Tehnologia informației

Activitatea propusă contribuie la atingerea următoarelor obiective de referință:

- să identifice modalități de preluare și transmitere a informației utilizând calculatorul;
- să reprezinte informațiile în forme cât mai variate utilizând un editor de text și un editor grafic;
- să participe la munca în echipă și să-și asume diferite roluri în cadrul grupei;
- să realizeze produse după criterii estetice și de eficiență;
- să utilizeze mijloace moderne de comunicare (Internet).

Cereți elevilor să lucreze în grupuri de câte 3-4 și să își aleagă două personalități din același domeniu al culturii sau științei din *Calendarul multicultural*, despre care să caute informații pe Internet. Documentarea se poate desfășura individual sau în grup.

După ce elevii s-au documentat, cereți-le să compare personalitățile cu ajutorul unei diagrame Venn (vedeți figura de mai jos). Diagrama Venn este formată din două cercuri care se suprapun parțial. Ea poate fi folosită pentru a arăta asemănările și diferențele între două aspecte / idei / persoane pe care dorim să le comparăm. De exemplu, elevii ar putea să aleagă să compare oamenii de știință Ștefan Procopiu și Hermann Oberth. În cercul comun ar putea include: ambii s-au ocupat de domeniul fizicii, ambii s-au născut la sfârșitul secolului al XIX-lea etc, iar la diferențe, Ștefan Procopiu a fost român, a urmat facultatea la Iași și a studiat fizică și chimie; Hermann Oberth a fost sas, la început a studiat medicină la München etc. Alte personalități din domeniul fizicii care se pot compara: Reuven Ramaty, Emanuil Bacaloglu.

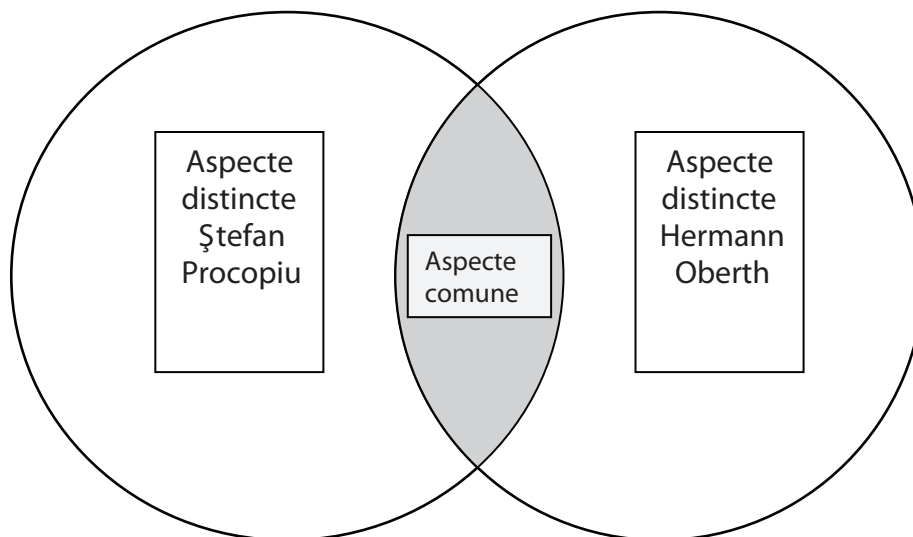

Figura 1. Diagrama Venn

2.2.2. Literatura (literatură în limba maternă sau în limba română sau literatură universală)

Activitatea propusă contribuie la atingerea cel puțin a următoarelor obiective de referință:

- să exprime oral sau în scris reacțiile proprii la receptarea textelor literare;
- să facă aprecieri cu privire la calitatea artistică a operelor studiate.

Consultați împreună *Calendarul multicultural* și cereți elevilor să negocieze și să aleagă fiecare sau să aleagă în perechi câte un poet din calendarul respectiv. Asigurați-vă că au fost aleși atât poeți români, cât și poeți aparținând altor etnii. Cereți-le elevilor să se documenteze despre opera scriitorilor la bibliotecă sau oferiți-le volume de poezii, antologii, precum și timp suficient pentru această etapă de documentare.

Cereți elevilor să pregătească copii din poezia aleasă pentru fiecare coleg și pentru dumneavoastră. Organizați o „șezătoare literară multiculturală” în care elevii vor citi poeziile scrise de poeții pe care i-au ales și vor parcurge împreună o activitate de tipul „Lasă-mi mie ultimul cuvânt”.

Pasul 1. Elevii citesc sau audiază poeziile pe rând. Individual, în fiecare poezie, elevii marchează un pasaj și scriu un scurt comentariu despre el, argumentând de ce au ales acel pasaj, ce anume le-a atras atenția, de ce le-a amintit acel citat etc.

Pasul 2. Se citește o poezie. Elevul care a propus poezia respectivă conduce discuția, invitând colegii, pe rând, să spună care pasaj l-au ales din poezia propusă și de ce. Elevul care conduce discuția are ultimul cuvânt, în sensul că după ce toți elevii își citesc comentariile pe marginea diferitelor citate, acesta argumentează de ce a ales poezia, care este pasajul său preferat și de ce. Pasul 2 se repetă pentru fiecare poezie prezentată la „șezătoare”.

La sfârșitul activității (care se poate întinde pe mai multe ore), cereți elevilor să scrie un scurt eseu despre poezia sau pasajul care le-a plăcut cel mai mult dintre toate poeziile citite / audiate, dezvoltând comentariul inițial.

2.2.3. Istorie

Această activitate se pretează cel mai bine la o lecție de recapitulare. Ea poate contribui la atingerea cel puțin a obiectivului-cadru „Stimularea curiozității pentru studiul istoriei și dezvoltarea atitudinilor pozitive față de sine și față de ceilalți”.

Consultați împreună cu elevii *Calendarul multicultural* și întocmiți o listă a personalităților istorice pe care vreți să le includeți în activitate. Fiecare elev va avea o bucată de hârtie prinsă pe spate pe care va fi scris numele unei personalități despre care ați discutat / învățat în cursul unității parcurse sau al semestrului / anului școlar și care apare și în calendar. Elevii nu vor ști ce bilețel e prins pe spatele lor. Scopul activității este să identifice acest nume adresând doar întrebări care pot să primească răspuns „da” sau „nu”.

Câteva reguli simple care vor ajuta bunul mers al activității:

- nici unui elev nu i se pot adresa mai mult de două întrebări deodată;
- fiecare elev trebuie să ghicească pe cine reprezintă din cel mult 20 întrebări; pentru aceasta, fiecare va nota numerele de la 1 la 20 pe o bucată de hârtie și de fiecare dată când adresează o întrebare, taie un număr de pe listă;
- pentru a evita ghicitul fără a avea destule informații, limitați numărul de ocazii în care elevii pot ghici la trei.

Pentru pregătirea activității, puteți să întocmiți împreună o listă de întrebări sau începuturi de întrebări „deștepte”, care să vizeze timpul, locul și evenimentele de care se leagă numele personalităților.

3. PREZENTAREA GRUPURILOR ETNICE DIN ROMÂNIA

Măria Kovács

3.1. Albanezi

Număr: 520 (Recensământul din 2002)

Localizare: Giurgiu, Constanța, Mehedinți, Dolj, Gorj și în București.

Sărbători ale comunității albaneze din România

- 28 noiembrie este Ziua steagului. În această zi se sărbătorește proclamarea Independenței de stat a Albaniei (Ziua națională).
- 23 aprilie este ziua Sfântului Gheorghe, când se celebrează onomastica lui Gheorghe Costariotul-Skanderbeu.
- *Albanezii creștini sărbătorește Paștele, Crăciunul și alte sărbători creștine, iar albanezii musulmani pe cele musulmane: Kurbam Bayram, Ramazan Bayram etc.

Cine reprezintă comunitatea albanezilor din România de azi?

- Uniunea Culturală a Albanezilor (UCAR), înființată la 24 mai 1990, se ocupă de tipărirea de cărți și reviste, editarea ziarului Albanezul, organizarea de manifestări proprii etc.;
- Oana Manolescu – deputat în Parlamentul României din 1996;
- Asociația Liga Albanezilor din România (ALAR), a cărei președintă este Oana Manolescu. ALAR este membră în Consiliul pentru Minorități Naționale din 2000. Obiectivul principal al ALAR este promovarea culturii și tradițiilor comunității albaneze.
- Corul Serenada al Asociației Liga Albanezilor din România.

Scurt istoric al comunității albaneze din România

Primul document în care este menționată prezența albanezilor pe teritoriul României datează din 1595. Acesta este un raport în care se semnalează venirea de la Cernavodă și din alte sate învecinate a 15.000 albanezi cu familiile și bunurile lor, care solicitau îngăduința domnitorului Mihai Viteazul să se așeze în Țara Românească. La 1602, domnitorul Simion Movilă reinnoiește printr-un act privilegiile acordate de Mihai Viteazul albanezilor așezați în satul Călinești din județul Prahova, scutindu-i de biruri și impozite pe o perioadă de încă zece ani.

În secolele XVII-XIX, albanezii trăiau în România ca negustori, meseriași și militari. Aceștia din urmă erau vestiții arnăuți din trupele de gardă domnești și boierești. Arnăuții au fost un reper social-politic prin care comunitatea albaneză și-a făcut pe atunci simțită cel mai bine prezența. Albanezii din România au fost prezenți în mișcarea revoluționară din 1821, atât în oastea lui Tudor Vladimirescu, cât și în cea condusă de prințul grec Alexandru Ipsilanti.

Secolul al XIX-lea este considerat secolul de aur al comunității albaneze din România. În această perioadă, anterioară nașterii statului albanez, România a constituit locul în care s-au pus bazele alfabetului, tiparului și presei,

s-au constituit numeroase asociații cu caracter cultural și politic, s-au pus chiar bazele structurale ale viitoarei statalității albaneze.

După primul război mondial se constată venirea unui nou val de albanezi, mânați de motive economice, dar și pentru a studia în școlile românești. În perioada interbelică, mulți dintre intelectualii albanezi au fost pregătiți în România, unii dintre ei ocupând apoi posturi importante în Albania. Viața comunității albaneze se revigorează, mai ales la București și Constanța, prin activitatea Societății „Bashkimi”, dar și a altor organizații. Între publicațiile editate în această perioadă se remarcă ziarul „Shqipëria e Re” (Albania Nouă) cu apariție continuă între anii 1919-1935.

Începând cu instaurarea regimului comunist în România, viața comunității albaneze din România se degradează continuu, mai ales după desființarea abuzivă, în anul 1953, a ultimei organizații a albanezilor din România.

Interferențe culturale româno-albaneze

De-a lungul vremii, albanezii s-au distins ca înalți dregători în diferite funcții, activând în cultura românească și europeană. Putem astfel aminti pe umanista Elena Ghica (Dora d’Istria), familia domnitorului Moldovei Vasile Lupu, zis Albanezul (1634-1635), Naum Veqilhaergi, Constantin Draco (secretarul domnitorului Constantin Brâncoveanu), Constantin Caraiani - consilier pentru reorganizarea școlilor în timpul domnitorului Grigore Alexandru Ghica, Alexandru Ghica - mare vistier.

Patriotul și omul de cultură albanez Naum Panajot Veqilhaergi, originar din sudul Albaniei, unul dintre cei mai stimați cetățeni ai Brăilei, a fost autorul primului abecedar albanez (1844), care a fost tipărit în România. Acesta a tipărit și trimis din România în Albania și un manifest care îndemna compatrioții albanezi la lupta pentru renaștere (“Rilindja Kombetare Shqiptare”). Și la începutul secolului al XX-lea, comunitatea albaneză din România a continuat să susțină puternic lupta pentru cucerirea independenței de stat a Albaniei.

Prințesa româna de origine albaneză Elena Ghica (1828-1888, cunoscută sub pseudonimul Dora d’Istria) a publicat numeroase articole pentru a face cunoscută în opinia publică a vremii cauza națională a albanezilor. Ea a realizat și prima monografie despre albanezii din România sub titlul „Gli albanesi in Rumenia”, publicată la Florența în 1873.

Victor Eftimiu, născut la Bobostita (Albania), s-a stabilit în România, unde prin opera sa, în perioada interbelică, a devenit un important scriitor român de origine albaneză.

Imnul albanez, adoptat în 1912, la proclamarea Independenței de stat, a fost cântat pentru prima dată la București în 1907. Textul imnului, „Cântecul steagului”, a fost creat de poetul albanez care a trăit în București, Asdreni (Aleks Stavri Drenova) și pus pe notele cântecului „Pe-al nostru steag e scris unire” al compozitorului Ciprian Porumbescu.

3.2. Arabi

Număr (estimat): peste 6000

Localizare: cu precădere în București, Cluj, Timișoara, Constanța, Ilfov, Dolj, Iași, Bihor, Argeș, Bacău

Sărbători ale comunității arabe din România

- Rabi' al-awwal este luna în care s-a născut Profetul Mohamed.
- Ramadanul este a noua lună în calendarul islamic și cea mai sfântă pentru Islam.
- Eid ul-Fitr este prima zi din Shawwal (a zecea lună în calendarul islamic). Ea marchează încheierea Ramadanului.

Cine reprezintă comunitatea arabă din România de azi?

Există mai multe asociații ale etnicilor arabi: Uniunea Arabilor din România, Liga Arabă Siriană, care are numeroase filiale și care publică și un ziar pentru membrii săi, Centrul Cultural Mesopotamia al Irakienilor din România, Liga Islamică și Culturală din România etc.

Scurt istoric al comunității arabe din România

Primii cetățeni provenind din state arabe (în special din Orientul Apropiat, dar și din Africa) ajung în România în anii 1970-80, când autoritățile de la București hotărăsc acceptarea câtorva mii de studenți ca parte a eforturilor guvernului de a extinde relațiile economice cu lumea a treia. Acesta a fost începutul unei „colaborări” de aproape 20 de ani între România și blocul țărilor arabe, pe linia învățământului universitar, urmând îndeaproape politica de stat și interesele economice și comerciale ale regimului comunist. Asta deoarece studenții străini (câteva zeci de mii, după unele estimări) își plăteau studiile în valută.

Odată studiile terminate, cei mai mulți dintre acești studenți s-au reîntors în țările lor de origine, formând grupuri vorbitoare de limbă română. Atrăși de stilul relativ liber de viață care li se permisesse în România, unii dintre foștii studenți se reîntorc, prin anii '80 dar mai ales după 1989 pentru a întemeia familii aici în România și a deschide mici afaceri. Acesta este primul val de imigrație arabă în România, constituit, în majoritate, din foști studenți, acum aducând cu ei sume modeste de bani (câteva mii de dolari americani) dar cu care, în acele timpuri, încă se mai putea începe o afacere de subzistență. A urmat, în anii '92-'95, un aflus mic, dar continuu de imigranți arabi, veniți în România în principal pentru afaceri. Schimburile economice și științifice cu lumea arabă au scăzut dramatic în ultimul deceniu al secolului al XX-lea. Odată cu schimbarea guvernului în 1996, mulți arabi, unii care locuiseră în România mai mult de 15 ani, aleg sau sunt forțați să plece. Numărul membrilor comunității arabe se reduce drastic.

Anii 1997-2000 au adus în România numeroși refugiați irakieni și palestinieni. S-au înregistrat atunci sute de cereri de azil. Mulți dintre solicitanți au primit statutul de refugiat. Totuși, aceștia nu au rămas în România, ci, atrași de posibilități mai mari în occident, au ales să părăsească România după mai puțin de un an de ședere. Unii dintre solicitanții de azil nici nu au mai așteptat o decizie a statului român în cazul lor și au părăsit ilegal România.

După 2002 numărul cererilor de azil s-a redus foarte mult.

În ultimii ani, odată cu ridicarea cuantumului investiției minime obligatorii la deschiderea unei firme de către un cetățean străin, s-a redus foarte mult numărul persoanelor de etnie arabă care doresc să se stabilească în România. Totuși, numărul de membri ai comunității arabe crește încet, dar constant.

Interferențe culturale româno-arabe

Emil Murakade a fost un arab creștin, care a studiat teologia la București în anii 1930 și care a scris volumul de poezii *Pulbere de stele*.

Suleiman Awwad, unul dintre cei mai prolifici promotori ai culturii române în cultura arabă, a fost prieten al lui Nichita Stănescu, Geo Bogza, Ana Blandiana etc.

Riad Awwad, fiul lui Suleiman Awwad, a tradus din literatura arabă în limba română și din cea literatură română în limba arabă

George Grigore este un orientalist român, redactor al revistei *Romano-Arabica*, publicată de Centrul de Studii Arabe al Universității București, membru de onoare al *Uniunii Scriitorilor și Literaților Irakieni*.

3.3. Armeni

Număr: 1780 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în București și în județele Constanța și Cluj.

Sărbători ale comunității armenice din România

În 30 iulie, comunitatea din Suceava aniversază înființarea episcopatului armenesc de la Suceava, în 1401, prin hrisovul voievodului Moldovei Alexandru cel Bun.

Ziua de 15 august (Sfânta Maria) marchează o sărbătoare religioasă de prim rang la armeni, marcată de membrii comunității la Mănăstirea Adormirea Maicii Domnului din Hagigadar (locul de reședință al episcopilor armeni, în apropiere de Suceava). La această sărbătoare, devenită tradițională din secolul al XIX-lea, pentru a le fi îndeplinite dorințele, pelerinii din România și străinătate obișnuiesc să urce dealul în genunchi, să înconjoare mănăstirea de trei ori și apoi să meargă la preot pentru a li se citi rugăciunile. După oficierea slujbei, toți oaspeții sunt serviți cu o supă specific armenescă, din așa-zisele „urechiușe”, cu pilaf tradițional și carne.

Unul dintre cele mai importante – deși tragice – evenimente din istoria armenilor este legat de comemorarea genocidului din 1915. În fiecare an, la 24 aprilie, se comemorează momentul când regimul naționalist al „Junilor turci” decide deportarea întregii populații armenicești în deșerturile Siriei, Irakului și Arabiei. Au pierit atunci între unu și două milioane de armeni.

Cine reprezintă comunitatea armeană din România de azi?

După 1990, s-a înființat la București Uniunea Armenilor din România (UAR), organizație politică și culturală, care are reprezentanți în Parlamentul României încă din 1990.

Sub administrarea UAR se află o editură și o tipografie care a publicat zeci de titluri scrise de autori armeni sau despre armeni, fiind prevăzută și editarea primelor manuale de limbă, istorie și religie armeană. UAR a dezvoltat un sistem de asigurări sociale, prin care peste 100 pensionari primesc pensii și peste 150 studenți primesc burse. După o întrerupere de peste 30 de ani, școala armeană și-a redeschis porțile. UAR organizează constant numeroase evenimente culturale, serbări școlare și comunitare. Președintele UAR este Varujan Vosganian.

În București apar periodicele „Nor Ghiank” (în limba armeană), „Ararat” (bilunar în limba română) și semestrialul „Lăcașuri de cult”. Societatea Română de Radiodifuziune, prin Studioul Teritorial Constanța, emite un program de 30 minute în limba armeană.

Varujan Pambuccian este reprezentantul minorității armenice în Parlamentul României.

Scurt istoric al comunității armenice din România

În toate cele trei provincii istorice ale României, comunitatea armeană și-a făcut simțită prezența în urmă cu mai bine de opt secole.

Prezența armenilor în Transilvania este atestată din perioada creștinării Ungariei, la cumpăna dintre secolele X-XI. Într-un document al regelui Ludovic al IV-lea, datat în 1281, este menționată „Terra Armenorum”, precum și o mănăstire armeană în Ardeal. Pentru a nu avea conflicte cu ceilalți comercianți, armenii au fondat orașe

autonome – Gherla (Armenopolis) și Dumbrăveni (Elisabethpolis) – în contextul extinderii dominației habsburgice asupra Transilvaniei. Cele două localități au fost declarate orașe libere regale în 1711 (Gherla), respectiv în 1733 (Dumbrăveni), având dreptul să se autoadministreze, să aibă tribunale și legi proprii, să întrețină relații comerciale cu state străine, să organizeze târguri, fiind supuse principelui Transilvaniei doar din punct de vedere militar și fiscal. Privilegiile erau acordate exclusiv armenilor catolici.

În urma dispariției școlilor armene, a retragerii privilegiilor acordate orașelor armenesti, rezultate ale politicii de deznaționalizare dusă de guvernul austriac, ulterior austro-ungar, s-a ajuns la maghiarizarea armenilor din Transilvania. S-au păstrat doar unele tradiții pe plan religios: liturghia în bisericile catolice armene continuă și astăzi să se țină în limba armeană, deși credincioșii nu o mai înțeleg.

Primele colonii armene de pe teritoriul Moldovei datează probabil din secolul al XII-lea, când negustorii armeni foloseau calea de tranzit din Polonia de sud, prin Moldova, spre Marea Neagră. Din secolul al XIV-lea, voievozii moldoveni i-au invitat pe armeni să contribuie la dezvoltarea economică a orașelor lor, acordându-le privilegii de tip medieval. Până în secolul al XVII-lea, comerțul controlat de armeni oferea statului moldovean o importantă sursă de venituri. În localitățile cu număr ridicat de armeni, ei aveau dreptul să-și aleagă primar propriu, Botoșaniul fiind administrat în comun de români și armeni. Pe frontispiciul Bisericii Armene din Iași se află cea mai veche atestare documentară în piatră a târgului moldav.

În Muntenia, armenii au apărut în a doua parte a secolului al XIV-lea, stabilindu-se la București, Pitești, Craiova, în capitală înființându-se o școală armeană în anul 1800. În Principate, armenii au obținut drepturi cetățenești în 1858, când Conferința de la Paris a celor șapte mari puteri garante ale Țărilor Române a prevăzut ca Principatele Unite să recunoască egalitatea în drepturi a cetățenilor de diferite confesiuni. În 1931 a fost reînființată Eparhia Bisericii Armene din România, cu sediul la București.

Încercările de redeşeptare națională de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea nu au avut succes. După genocidul armenilor din 1915 din Antalia, România a fost primul stat care a oferit în mod oficial azil politic refugiaților armeni. În 1940, în România trăiau circa 40.000 armeni. Însă în timpul regimului comunist au fost desființate toate școlile armene, iar armenii au început să părăsească România luând drumul Occidentului.

Interferențe culturale româno-armene

Armenii din România au dat numeroase personalități, dintre care unele s-au remarcat în domeniul culturii (Garabet Ibrăileanu, Gheorghe Asachi, Theodor Aman, Dan Barbilian, Vasile Conta, David Ohanesian, Anda Călugăreanu, Harry Tavitian, Vartan Arachelian etc.), dar și al științei (Spiru Haret, Virgil Madgearu, Dumitru Bagdasar, Ana Aslan etc.).

Hanul lui Manuc, cel mai vechi hotel din București, a fost construit de armeanul Emanuel Mârzaian, mai bine cunoscut sub numele turcesc de Manuc-bei.

3.4. Bulgari

Număr: 8092 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Timiș, Arad, Dâmbovița și în București.

Sărbători ale comunității bulgare din România

Sfântul Trifon Zarezanul este sărbătorit în ziua de 1 februarie. El este patronul insectelor, al viermilor și lăcustelor, care ocrotește viile bulgarilor din Izvoarele (județul Teleorman).

Sărbătoarea cea mai spectaculoasă din calendarul popular bulgăresc este Baba Marta, care personifică primăvara.

Cine reprezintă comunitatea bulgarilor din România de azi?

Uniunea Bulgarilor din Banat este o grupare care reprezintă interesele comunității bulgarilor din Banat.

Comunitatea „Brastvo” a Bulgarilor din România a rezultat din Asociația Culturală Bulgară, cu sediul la București.

Publicații: „Balgarska Zornita” – Luceafărul Bulgar (cu apariție lunară, editat de Comunitatea „Brastvo”, bilingv, subvenționat din bugetul statului, apare la București); „Nasa Glas” (cu apariție bilunară, editat de Uniunea Bulgarilor din Banat, subvenționat din bugetul statului, apare la Timișoara); Literaturna Miseli (cu apariție trimestrială, editat de Uniunea Bulgarilor din Banat, subvenționat din bugetul statului).

Studioul teritorial din Timișoara difuzează săptămânal o emisiune radio de 30 minute în limba bulgară.

Ansamblul „Palucenka” este unul dintre cele mai mari ansambluri care reprezintă bulgarii bănățeni din România.

Scurt istoric al comunității bulgare din România

Bulgarii din zona Banatului reprezintă cea mai veche comunitate etnică de această origine de pe teritoriul României, fiind cunoscuți sub numele de pavlicheni, convertiți la catolicism în secolul al XVI-lea. În Banat, bulgarii s-au așezat în condițiile emigrării în masă a pavlichenilor din Kiprovet (Ciprovti), după înfrângerea răscoalei antiotomane declanșată în 1688 în vestul Bulgariei. Domnitorul Țării Românești, Constantin Brâncoveanu (1688-1714), acordă o foarte bună primire refugiaților, așezându-i la Craiova, Câmpulung, Râmnic, Brădiceni și Târgoviște. Invazia tătară din 1690 îi obligă pe unii dintre ei să se refugieze la Brașov și Sibiu, unde sunt însă primiți cu ostilitate de sașii protestanți (luterani).

Cucerirea Banatului și a Olteniei de către austrieci în 1718 reprezintă un element suplimentar de protecție pentru bulgarii refugiați. Dar înfrângerea Habsburgilor în 1739 duce la revenirea Olteniei în cadrul Țării Românești și concentrarea unei părți a bulgarilor în Banatul austriac, în timp ce restul se așează în Transilvania, la Deva, Sibiu și Vințu de Jos (județul Alba). În urma negocierilor duse cu autoritățile imperiale de la Timișoara, paulicienii se stabilesc în 1738 pe locul străvechii localități Beșenova Veche/Star Bisnov (azi comuna Dudeștii Vechi, județul Timiș), iar în 1741 întemeiază Vinga/Vinica (județul Arad). Conform unui recensământ din 1770, bulgarii

reprezentau al treilea cel mai numeros grup etnic din întregul Banat. Reglementarea chestiunii Banatului între București și Belgrad, la sfârșitul primului război mondial (1918), a făcut ca, în marea lor majoritate, bulgarii catolici să rămână între granițele statului român, care a preluat cea mai mare parte a provinciei. În perioada interbelică, multe familii de bulgari din Vinga s-au mutat în orașele învecinate Arad și Timișoara, numărul lor în zona rurală începând să scadă.

Odată cu instalarea regimului comunist în România, numărul bulgarilor scade și mai pronunțat. După colectivizare, în condițiile în care fiecare familie avusese mult pământ și rămăsese fără el, fiecare a căutat să se mute la Arad sau Timișoara, unde au găsit locuri de muncă. În ultimele decenii, ca urmare a condițiilor economice, o mare parte dintre familiile care populaseră satele bulgărești s-au stabilit în Timișoara.

Structura demografică eterogenă și gradul ridicat de dezvoltare economică și culturală a regiunii, privilegiile pe care le-au avut în timpul Habsburgilor, precum și acțiunea bisericii catolice au favorizat prosperitatea și păstrarea caracterului distinct al micii comunități etnice a bulgarilor bănățeni. După ce Bulgaria și-a căpătat independența în 1878, mulți bulgari din Banat au decis să se mute înapoi în vestul Bulgariei, însă după primul război mondial unii au revenit în Banat.

Populația de origine bulgară din Oltenia și Muntenia a ajuns pe teritoriul României în alt context istoric decât bulgarii bănățeni. În Oltenia și Muntenia, bulgarii ortodocși au venit în special la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, după războaiele ruso-turce, pentru a scăpa de represiunile autorităților otomane și pentru a căuta condiții economice mai prielnice. Potrivit datelor oficiale, în Țara Românească erau înregistrate, în 1838, 11.652 familii de imigranți bulgari (circa 100.000 persoane). Soarta acestora a rămas mai puternic legată de cea a țării-mamă, atât din motive geografice, cât și confesionale.

Anii de după 1940 (Tratatul de la Craiova de cedare a Cadrilaterului) și cei ai totalitarismului au însemnat o adevărată strangulare a spiritualității etniei bulgare. Au fost închise sau demolate școli, biserici, lăcașe de cultură și de artă.

Interferențe culturale româno-bulgare

Date fiind raporturile de vecinătate și cultural-istorice, Principatele Române au jucat un rol extrem de important în mișcarea de eliberare națională a bulgarilor. Eroi naționali ai Bulgariei, precum Vasil Levski, Hristo Botev, Liuben Karavelov și Gheorghe Rakovski au locuit multă vreme la București și Brăila, unde au editat publicații în limba bulgară și au organizat grupări armate care au fost infiltrate la sud de Dunăre. Primul abecedar chirilic bulgăresc este editat în 1824, la Brașov, iar în 1869, la Brăila, sunt puse bazele Societății Literare Bulgare, viitoarea Academie Bulgară.

Din rândul minorității bulgare din România s-au remarcat personalități precum episcopul de Cenad, Nicola Stanislavici, mare sfetnic al împărătesei Maria Terezia; mitropolitul de Argeș, Ilarion, sfetnic și îndrumător spiritual al lui Tudor Vladimirescu; comandantul de oști Baba Novac, căpitan în oastea lui Mihai Viteazul; revoluționarul Ștefan Duniiov, comandant de oști în armata lui Giuseppe Garibaldi; academicianul Eusebiu Fermendjin, primul academician bulgar; primarul orașului Timișoara, Carol Telbis, cel care a introdus primul iluminat electric public din lume și primele tramvaie electrice în Europa; comandantul de oști Gheorghe Pansagy-Velciov, mare demnitar în guvernul Ungariei; marele savant matematician Simion Stoilov; academicianul lingvist Iorgu Iordan; renumitul medic neurolog Constantin Arseni; poetul cântăreț Anton Pann; poetul Panait Cerna; sculptorul Boris Caragea; omul de știință Vasile Pârvan și mulți alții.

3.5. Cehi

Număr: 3938 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Caraș-Severin, Mehedinți și Timiș

Sărbători ale comunității cehilor din România

Nedeia se sărbătorește în ultima duminică din luna octombrie, de Sâmedru.

Fărșangul este ultima duminică dinaintea Postului Mare (postul Paștelui). Este o ocazie de veselie și distracție pentru comunitatea cehilor.

Cine reprezintă comunitatea cehilor din România de azi?

Uniunea Democrată a Slovacilor și Cehilor din România (UDSCR) este o organizație social-culturală care a apărut în 1990 ca forum tutelar al minorităților slovacă și cehă din România. Președintele UDSCR este Andrei Stefanko.

„Strădaniile noastre” („Nase snahy”) este principala publicație a Uniunii Democrate a Slovacilor și Cehilor din România.

Studioul Teritorial de Radio din Timișoara difuzează 30 minute/săptămână în limbile cehă și slovacă.

Scurt istoric al comunității cehe din România

Toponimia unor localități dovedește existența unor sate cehe pe teritoriul Transilvaniei din secolul al XIII-lea. Principele Gabriel Bethlen a colonizat meseriași anabapțiști cehi în Transilvania (200 familii în Vințu de Jos) cu scopul de a distruge monopolul sașilor. Ei au fost asimilați însă de aceștia din urmă, nemaipăstrându-și limba și identitatea etnică cehă.

Cehii din România de astăzi trăiesc în sudul Banatului și au fost aduși aici ca grăniceri imperiali și tăietori de lemne în prima parte a secolului al XIX-lea (1827-1836). Aceștia din urmă au fost aduși în clisura Dunării de colonizatorii din Boemia, în 1823, la chemarea unui negustor de lemne. Mai multe localități din Munții Almajului, cum ar fi Gârnic, Sfânta Elena, Bigăr, Eibenthal (germanizată), Rovensca și Șumița sunt și astăzi nealterate de alte influențe etnice. Cea mai mare comunitate de cehi este concentrată pe lângă localitățile de pe clisura Dunării la Gârnic, unde oamenii s-au îmbogățit pe vremea embargoului și au sărăcit la scurt timp după ce averile făcute peste noapte au fost risipite.

În perioada 1946-1948 mai multe valuri de cehi părăsesc teritoriul român cu destinația Cehoslovaciei. Autoritățile comuniste române au desființat instituțiile proprii acestei comunități, precum protopopiatul evanghelic, societățile culturale și Uniunea Cehoslovacă din România.

Urmașii cehilor trăiesc și astăzi la Bigăr, Sfânta Elena sau Ravensca, însă doar la Gârnic s-a păstrat populația în totalitate cehă, deoarece cei de aici nu agreează căsătoriile mixte. După 1945, mulți au emigrat, iar după 1989 cehii au plecat în țara de origine, unde au găsit de lucru.

Interferențe culturale româno-cehe

Anton Chladek a fost un renumit pictor ceh care s-a stabilit în București și care a fost profesorul lui Nicolae Grigorescu.

Familia Vorel (Lascăr și Anton), de origine cehă, a dat farmaciști pionieri ai „farmaciei verzi”, tradiția cărora o continuă în zilele noastre compania Plantavorel.

Pavel Hroch este un artist fotograf contemporan ceh, care a realizat o expoziție din imagini surprinse în comunitățile cehilor din România în perioada 1990-2000, în cadrul proiectului „Exilul ceh și slovac din secolul XX”.

3.6. Chinezi

Număr: 2249 (Recensământul din 2002)

Localizare: Trăiesc cu precădere în București, Timișoara, Iași, Cluj, Constanța

Sărbători ale comunității chinezești din România

4 martie este Sărbătoarea Găluștelor / Sărbătoarea Lampioanelor. Cade în a 15-a zi a primei luni din calendarul tradițional chinezesc. Cu aceasta se încheie întreaga perioadă festivă prilejuită de Sărbătoarea Primăverii / Anul Nou Chinezesc. Admirarea lampioanelor și degustarea găluștelor sunt două aspecte de nelipsit ale acestei sărbători.

Sărbătoarea Xuedunjie (Festivalul Iaurtului în limba tibetană) are o istorie de peste o mie de ani. La început ea reprezenta doar o activitate religioasă, însă cu timpul a devenit și sărbătoarea operei tibetane.

Sărbătoarea Xianglang (implantarea săgeților), cursa de cai și Sărbătoarea florilor sunt elemente de cultură nomadă, manifestări ale folclorului etniei tibetane din China.

Sărbătoarea Lunii Pline adună laolaltă toată familia. Se mănâncă plăcinta lunii și se admiră luna plină. În multe localități se organizează festivități grandioase.

Cine reprezintă comunitatea chinezilor din România de azi?

Există 15 organizații sau asociații ale chinezilor din România: Uniunea tinerilor chinezi din România, Asociația româno-chineză de prietenie pentru Cooperare Economică și Culturală, Federația Generală a Oamenilor de Afaceri din România, Asociația Română de Prietenie cu R.P. Chineză, Asociația Chinezilor din Fujian, Uniunea Chineză pentru Promovarea Păcii și Reunirea Țării etc.

China Radio International (CRI) <http://ro.chinaradio.cn> are program în limba română. În România există trei publicații în limba chineză, dar audiența lor este restrânsă.

Scurt istoric al comunității chinezești din România

Conform postului de radio China Radio International, prima persoană chineză care s-a stabilit în România a fost doamna Zhao Jinpu, soția medicului Bucur Clejan. Dânsa a venit la București împreună cu soțul ei în 1948 și a lucrat la redacția editurii pentru limbi străine la revista ilustrată în limba chineză „România”, până a ieșit la pensie. În 1986, după moartea soțului ei, doamna Jinpu s-a întors în China.

Majoritatea etnicilor chinezilor din România au venit aici după anul 1989 îndeosebi pentru afaceri sau ca reprezentanți ai unor firme chineze. Un număr foarte mic este cel al tinerilor sosiți la studii. România este una dintre țările considerate de chinezi drept „apropiate”, mulțumită relațiilor politice bune de dinainte de căderea regimului comunist. Apartenența la același bloc ideologic a făcut ca România să fie destul de prezentă pe piața chineză îndeosebi cu produse industriale (televizoare, frigider, oțel, îngrășăminte etc.), dar și culturale (filme îndeosebi), ceea ce a creat imaginea unei țări frumoase și prospere din punct de vedere economic.

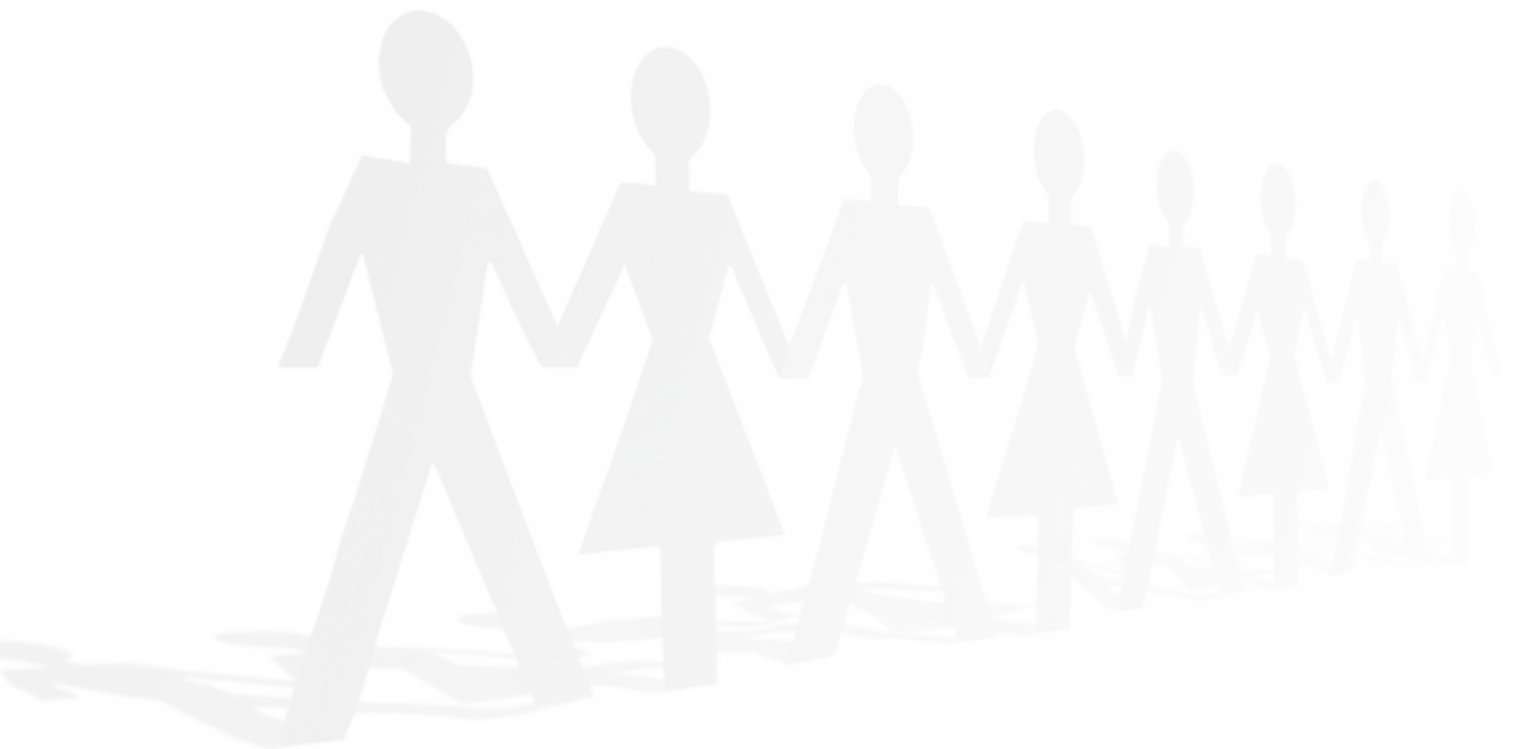
Primiți cu simpatie la început și găsind un vad bun pentru afacerile lor, tot mai mulți chinezi au ales să facă afaceri în România, iar unii chiar să-și construiască o viață aici. În primii ani ai deceniului al nouălea numărul chinezilor a crescut simțitor (estimări neoficiale vorbesc de circa 20.000 chinezi în anii 1996-1997), dar odată cu apariția pericolului SARS și implicit a înăsprii condițiilor de obținere a unei vize, tot mai puțini au mai ales România ca destinație. În prezent, există nu mai puțin de 8000 societăți comerciale înființate în România de către chinezi, ceea ce înseamnă aproape câte două pentru fiecare persoană aflată aici legal.

Majoritatea chinezilor din România s-au stabilit la București și în marile orașe (Timișoara, Iași, Cluj și Constanța). Atracția capitalei, dar și prețurile mai scăzute ale locuințelor și terenurilor au determinat o masivă instalare a chinezilor în cartierul Colentina din București, care și-a câștigat astfel renumele de „cartier chinezesc”. De fapt, există deja planuri de construire a unui cartier chinezesc, în apropiere de zona comercială Dragonul Roșu, care reunește circa 3000 magazine cu mărfuri chinezești. Pe lângă zona rezidențială proiectată să includă 12 blocuri cu 600 apartamente, vor exista aici și restaurante cu specific chinezesc, spații de joacă pentru copii, o grădiniță și o școală și nu în ultimul rând, un centru de afaceri, China Business Center, un complex cu 16 etaje, cu numeroase spații pentru birouri și de expoziție.

Interferențe culturale româno-chineze

Constantin Lupeanu, absolvent de specializare de limba și literatura chineză de la Universitatea București, a lucrat 14 ani la Ambasada României la Beijing. El a tradus și a publicat 24 de opere literare chineze.

Zhang Zhipeng face parte din prima promoție a absolvenților chinezi cu specialitatea limba română. A activat ca profesor de limba română timp de 30 de ani, acumulând o bogată experiență didactică. În anii '90 ai secolului trecut, a fost acreditat la București în calitate de corespondent șef al ziarului Renminribao, organul de presă al Partidului Comunist Chinez.

3.7. Croați

Număr: 6786 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Caraș-Severin și Timiș.

Sărbători ale comunității croate din România

Măsuratul oilor are loc de ziua Sfântului Gheorghe, în 23 aprilie. Majoritatea sărbătorilor importante ale comunității croate au relevanță religioasă: 29 iunie – Sf. Petru; 1-2 mai – Sf. Filip; 12 septembrie – Sf. Maria; 21 septembrie – Sf. Matei; 29 septembrie – Sf. Mihai. Croații sărbătoresc Fărșangul (lăsata secului).

Cine reprezintă comunitatea croaților din România de azi?

Uniunea Croaților din România (UCR) reprezintă comunitatea croaților în Parlamentul României, iar Mihai Radan este deputat din partea UCR.

Publicațiile comunității croaților din România includ: „Hrvatska grančica” (revistă lunară, bilingvă, editată de UCR, subvenționată din bugetul statului, care apare la Carașova).

Ansamblul cultural artistic „Karaševska Zora” din Carașova prezintă cu mândrie cântece și dansuri carașovene în țară și peste hotare.

Scurt istoric al comunității croate din România

Imigrarea croaților pe aceste teritorii s-a produs în trei valuri succesive. Primul val a ajuns pe teritoriul actual al României în secolele XIII-XIV venind din zona nord-vestică a Bosniei de astăzi, fiind cunoscuți sub denumirea de croați carașoveni sau croați din „bazinul carașovenesc”. Carașova, cea mai veche dintre localități, este consemnată și în cartografia oficială din secolele XIII-XIV, iar celelalte începând cu secolul al XVI-lea. Acest val de imigranți s-a așezat pe platoul nordic al râului Caraș, în apropierea orașului Reșița (județul Caraș-Severin), în șapte localități cu populații omogene în proporție de 92-98%: Carașova (Karasevo), Clocotici (Klokotic), Lupac (Lupak), Nermed (Nermic), Iabalcea (Jabalce), Rafnic (Ravnic) și Vodnic (Vodnik), precum și o localitate parțial populată de etnici croați la finele secolului al XIX-lea: Tirol, la sud-vest de Bocșa. Alte trei localități în această regiune care au fost fondate de populația croată sunt Seliște, Talva și Jaszenovacz. Locuitorii din Seliște s-au strămutat ulterior la Carașova, cei din Talva la Lupac, iar despre soarta locuitorilor din Jaszenovacz nu s-au găsit izvoare. Cauza emigrației acestui grup a fost prigonirea catolicilor de către armatele otomane.

Al doilea val de croați a imigrat în secolele XVI-XVII, în perioada dominației otomane în Banat sau la sfârșitul acesteia. Acest val este cunoscut sub denumirea de „raci” sau „sokti”. Din punct de vedere lingvistic, prezintă similitudini cu graiul din zona Slavoniei estice, din jurul localității Vincovci. O a doua ipoteză privitoare la originile acestui val desemnează originile în Herțeg Bosna și Dalmația, luându-se ca punct de reper tradițiile folclorice. Acest val s-a așezat în două zone: în jurul localităților Radna și Lipova (județul Arad), fiind cunoscuți sub denumirea de croați lipoveni (lipovacki Hrvati ili Sokci), respectiv în apropierea Timișoarei, în localitatea Recaș (Rekas), unde conviețuiesc și astăzi cu români, maghiari și șvabi. Croații lipoveni au lăsat urme doar prin inscripțiile din cimitirele de la Radna și Lipova, contopindu-se în populațiile cu care au conviețuit.

Al treilea val cuprinde populația care s-a așezat la începutul secolului al XIX-lea în localitatea Checea, apoi o parte și în Cenei (județul Timiș), denumirea acestora fiind croați „stokavieni”. Originea acestui grup este în partea sud-estică a Croației, zona Pokuplje. De altfel, o parte a acestui grup s-a așezat și în Banatul sârbesc și sunt cunoscuți ca și croați „kaikavieni”. Grupul este descendent al micii nobilimi croate transferată printr-un schimb de bunuri din zona de origine în aceasta parte a Banatului, transfer cauzat de reorganizarea militară a Imperiului Habsburgic care a început din perioada domniei Mariei Tereza (1740-80).

Interferențe culturale româno-croate

Michael Lovinic, preot iezuit din secolul al XVIII-lea, este considerat „apostolul” carașovenilor.

Mihai Șera este un poet croat contemporan, fiul satului Lupac, care publică atât în dialectul carașovenesc, cât și în limba română, în Croația și în România.

3.8. Evrei

Număr: 5870 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în București și în județele Timiș, Iași, Cluj, Bihor.

Sărbători ale comunității evreiești din România

Ros Hasana este Anul Nou și se celebrează aproximativ în septembrie-octombrie. Iom Kipur este „Ziua Iertării” și se comemorează aproximativ în octombrie. Tot aproximativ în luna octombrie este Sucot „Sărbătoarea colibelor”, Hosana Raba, Semini Ateret, Simhat Thora. Hanuca cade în general în decembrie și este sărbătoarea luminii. Purim, sărbătoare destinului este aproximativ în martie, Pesah – sărbătoarea sufletului evreiesc - în luna aprilie, iar Sevuot aproximativ în luna mai.

Cine reprezintă comunitatea evreilor din România de azi?

Federația Comunităților Evreiești din România (FCER) este organizată în mai multe comunități și obști. Are un departament de asistență medicală și socială, care coordonează centre medicale și spitale, dar și restaurante cu specific evreiesc, precum și departamente care se ocupă de cultură și de educația iudaică. FCER publică Revista „Realitatea Evreiască” (trilingvă - româna, engleză, ebraică), Editura „Hasefer”, Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România, Centrul pedagogic, muzee (Muzeul de Istorie al Evreilor din România, Muzeul Holocaustului din România, ambele în București, Muzeul Comunității Evreilor din Bacău, Muzeul Comunității Evreilor din Iași, 21 biblioteci, din care Biblioteca Centrală a FCER, 20 biblioteci comunitare, 25 cluburi comunitare, 11 coruri și 5 formații instrumentale.

Scurt istoric al comunității evreilor din România

Primii evrei au venit pe teritoriul actual al României împreună cu trupele romane, conduse de Traian, din care nu lipseau nici iudeii. O dovedesc unele inscripții de la Sarmizegetusa, textele funerare legate de divinități iudaice la Orșova, monezile iudaice din anii 133-134, semnalate încă de B.P. Hașdeu. În Transilvania evreii sunt prezenți din secolele XI-XII din timpul regelui Ladislau I. La jumătatea secolului al XVI-lea este atestată documentar prima comunitate evreiască în București. În Moldova, evreii askenazi au venit dinspre nord și vest, formând importante legături comerciale între Polonia și Imperiul Otoman.

Secolul al XVII-lea a adus o bună integrare în viața socială a evreilor. Comercianții și meșteșugarii evrei mențineau schimburile comerciale și ajutau la integrarea noii structuri economice în cadrul pieței europene. Comunităților evreiești li s-a acordat libertate religioasă și dreptul de autogovernare în toate provinciile românești. În secolul al XVIII-lea mulți evrei au fost invitați să se stabilească în aceste teritorii, să își cumpere sau să își construiască propriile case, sinagogi, micve, sau școli. Astfel au fost înființate, mai ales în Moldova, mici comunități urbane cunoscute și sub denumirea de „Stetl” (târgușoare). Deși erau complet liberi de a trăi și a-l venera pe Dumnezeu potrivit tradiției lor, nu aveau dreptul să dețină terenuri sau să depună mărturie într-un proces împotriva unui creștin. În 1831 a apărut „Regulamentul Organic” care îi lipsea pe necreștini de orice drept civil sau politic.

Populația evreiască a crescut continuu, astfel că la 1859 existau 147.000 evrei în Moldova și Țara Românească, în timp ce de cealaltă parte a Carpaților, numărul acestora a crescut la aproape 50.000. În Principate, domnitorul A. I. Cuza a depus toate eforturile pentru a grăbi emanciparea „românilor de rit israelit”, iar evreii din teritoriile austro-ungare au primit dreptul la cetățenie în 1867.

Comunitatea evreiască din România a participat pe deplin la Războiul de Independență de la 1877. După încheierea războiului, un număr de 888 evrei care luptaseră pe front au primit cetățenia română.

Evreii și-au dat adeziunea la Marea Unire din 1918, susținând și în plan internațional dreptul poporului român asupra provinciilor integrate României în 1918. Unirea din 1918 a dus la creșterea populației României în general, triplându-se și numărul locuitorilor evrei. Conform cifrelor oficiale, la începutul secolului al XX-lea în Basarabia trăiau 267.000 de evrei, în Bucovina 89.000, iar în Transilvania 181.340.

Constituția de la 1923 acordă drepturi cetățenești și politice evreilor până la instaurarea regimului Goga-Cuza (1937); de atunci încolo ele se retrag treptat până la introducerea „legii sângelui” (august 1940), legislație amplificată până la jefuirea proprietăților evreiești și deportarea unora din ei în Transnistria, sub regimul antonescian din anii 1940-1944 sau din Ardealul ocupat de Ungaria hortistă.

Interferențe culturale româno-evreiești

Pe parcursul secolelor, dar mai ales al ultimului veac și jumătate, din rândul populației evreiești s-au ridicat câteva generații de oameni de cultură și artă reprezentative și pentru spiritualitatea românească, în general, ca și o serie de personalități de seamă reprezentative pentru iudaismul din România. Evocăm oameni de știință ca Emanoil David, L. Edeleanu, M. Haimovici, M. Bercovici, I. Blum, T. Revici, din domeniul învățământului tehnic și universitar; I. Barasch, F. Zicman, I. Fuhn, A. Kanitz în domeniul biologiei; A. Haimovici, I. Barbalat, A. Hollinger, T. Ganea, I. Schoenberg, A. Sanielevici, I.S. Auslander, S. Sternberg, E. Soru, E. Marcus, în domeniul științelor exacte și tehnice; N. Blatt, R. Brauner, M. Cajal, M.H. Goldstein și alții în domeniul medicinei; Al. Graur, M. Gaster, L. Saineanu, I.A. Candrea în domeniul lingvisticii și filologiei; E. Barasch, A. Schwefelberg, I. Rosenthal, W. Filderman, A. Stern, în domeniul științelor juridice; C. Dobrogeanu – Gherea, H. Sanielevici, I. Brucar în domeniul gândirii social-filozofice. Evreii din Transilvania au dat culturii maghiare scriitori ca Benő Karácsony, Ottó Indig, Ernest Ligeti, Gheorghe Szántó, Rodion Markovits, Adam Raffi, Oscar Bárd, Dr. Andrei Szilágyi, Ernest Salamon, Ladislau Salamon, personalități din domeniul teatrului ca Eugen Janovics, artiștii Alexandru Forgács, Gheorghe Kovács, editorii și redactorii de ziare Mihai Leitner, Manó Grünwald, Wilhelm Bettelheim și mulți alții.

3.9. Germani

Număr: 60088 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Timiș, Sibiu, Satu Mare, Caraș-Severin, Arad, Brașov.

Sărbători ale comunității germane din România

- Kirchweih (chirvai sau sărbătoarea hramului bisericii) este o sărbătoare importantă pentru șvabi,
- Kronenfest (de ziua Sfântului Pavel) marchează schimbarea anotimpurilor la sași.

Cine reprezintă comunitatea germanilor din România de azi?

Forumul Democrat al Germanilor din România este organizația care reprezintă germanii din România în Parlament. Există numeroase asociații și fundații culturale, religioase, ale tinerilor, ale femeilor etc. Publicațiile de seamă: Neue Literatur, Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien. Alte instituții culturale de limbă germană: teatre (Timișoara, Sibiu), emisiuni radio și de televiziune în limba germană etc.

Scurt istoric al comunității germane din România

Primii coloniști germani, sașii, s-au stabilit în Transilvania în secolul al XII-lea. Erau supușii regelui maghiar, deci nemijlocit ai Puterii Centrale: le-au fost acordate drepturile tradiționale și își alegeau judecătorii în mod liber. Conform „Bulei de Aur” a regelui Andrei al II-lea (1224), sașii stabiliți „între Broos și Draas” trebuiau să constituie un singur popor care să asculte de un judecător numit de rege. În 1486, Matei Corvin a dispus unificarea tuturor sașilor, care locuiau pe „pământurile regale” într-o „Universitate Națională” (Universitas Saxonum). Orașele săsești au ajuns adevărate centre comerciale și meșteșugărești în secolele XVI-XVII. După 1 decembrie 1918, sașii și-au exprimat loialitatea față de statul român, însă încrederea lor în hotărârile Adunării Naționale de la Alba Iulia a fost înșelată, partidele politice ignorând drepturile sașilor acceptate de România prin Tratatul de la Versailles.

Șvabii din Banat au sosit mult mai târziu pe meleagurile vestice ale României de azi. Aceștia formează o a doua grupă de coloniști germani numeric aproximativ egală cu grupul sașilor. Majoritatea noilor locuitori ai Banatului proveneau din vestul și sud-vestul Imperiului German. Stabilirea șvabilor a fost rezultatul unei măsuri a statului austriac din secolului al XVIII-lea, condițiile de emigrare fiind determinate de situația economică și socială a vremii. Colonizarea s-a făcut în trei etape, începând cu pacea de la Passarowitz (1718) și încheindu-se în timpul domniei Împăratului Iosif al II-lea, între anii 1782-1787.

Șvabii sătmăreni din colțul de nord-vest al României au fost chemați pentru prima dată de contele Károlyi, încă înaintea primului val de emigranți șvabi, în anul 1712. Ei proveneau din peste 130 localități situate mai ales în Württemberg. Șvabii sătmăreni locuiau în 40 comunități pur germane sau româno-maghiaro-germane mixte.

Germani din Zips au venit în Maramureș în secolul al XIII-lea. Erau țărani, meseriași și mineri, care au avut o contribuție esențială la dezvoltarea acestei zone. În secolul al XVIII-lea la aceștia s-au adăugat coloniști germani din Europa Centrală și de Vest, iar împreună au reușit să-și păstreze identitatea națională până în zilele noastre.

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, Bucovina aparținea Austriei, care a populat regiunea la început cu militari și funcționari, apoi cu germani, polonezi, unguri, armeni ș.a. Germanii proveneau din Zips, din regiunea Rin-Main și din Baden-Württemberg. În secolul al XIX-lea, Bucovina a devenit un fel de Elveție est-europeană: multilingvismul era larg răspândit. Până în 1918, Universitatea Germană din Cernăuți primea nu numai studenți, ci și profesori din toate țările.

Și în Dobrogea exista o comunitate germană din vremea Imperiului Otoman, dar după 1940 aceștia nu mai au o viață comunitară. În multe zone și-au păstrat religia catolică, dar nu mai vorbesc limba germană.

După 1918, diferitele grupuri de coloniști germani din țară s-au unificat și ele. În anul 1921 s-a efectuat prima reforma agrară românească, în care mari proprietăți germane de pământ au fost împărțite țăranilor români. Deputații germani din Parlamentul român au votat împotriva noii Constituții (1923), deoarece aceasta nu cuprindea drepturi pentru minorități. Odată cu relansarea economică de după 1923, relația minorității germane cu statul român s-a ameliorat.

În perioada 1939-1944 zeci de mii de tineri germani din România au fost nevoiți să treacă în rândurile armatei germane. În ianuarie 1945, aproximativ 70.000 de etnici germani, femei între 18-30 ani, bărbați între 17-45 ani (rămăși neîncorporați) au fost deportați în Uniunea Sovietică pentru „munci de reconstrucție”, de unde mulți nu s-au mai întors.

În 1945, exproprierea totală a țăranilor și izgonirea lor din casele și gospodăriile lor a fost pecetluită de cea de-a doua reformă agrară românească. În orașe a început evacuarea din locuințe și arestarea multor suspecți politic. Minoritatea germană și-a pierdut în România toate drepturile, iar imobilele care le aparțineau au fost naționalizate. În 1950, germanii au reprimut dreptul de vot, iar în 1956 și-au redobândit casele și gospodăriile de la sate. Astfel, germanii din țară au devenit egali cu românii și celelalte naționalități. În urma unei înțelegeri dintre România și Germania, în anii '70 a început „exportul” masiv al etnicilor germani din România.

Interferențe culturale româno-germane

Johannes Honterus a fost un umanist sas, reformator al bisericii, fondatorul gimnaziului săsesc din Brașov.

Stephan Ludwig Roth a fost promotor al relațiilor de bună vecinătate și înțelegere între diferitele neamuri din Ardeal. Într-o scrisoare adresată lui Gheorghe Barițiu, din 20 martie 1848, Roth sublinia: “Pentru mine, diversele naționalități nu sunt decât fragmente ale unui tot mai mare, iar furia luptelor pentru limbă o socotesc drept o decădere din umanitatea maltratată și pe cale de a apune în haosul atâtor rătăciri.” Iar în scrisoarea de rămas bun, adresată în ziua morții copiilor săi, Roth arăta: ”Am vrut binele nației mele, fără să vreau răul altor nații”.

Nikolaus Lenau a fost un poet romantic de limbă germană, născut în localitatea numită azi Lenauheim (județul Timiș).

Hermann Oberth, sas din Sibiu, a proiectat motorul conic cu combustibil lichid, deschizând astfel poarta spațiului cosmic. Este cunoscut ca unul dintre fondatorii astronauticii.

3.10. Greci

Număr: 6513 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Tulcea și Constanța și în București.

Sărbători ale comunității elene din România

La 28 octombrie se sărbătorește Ziua națională a Greciei. Udatul mirelui, Ziua babei, Dragomanul (Sf. Ion), Floriile (Lăzărel), Horhumbal, Elefterio, păzirea usturoiului de Sf. Vasile, Iarba Rusaliilor în Postul Mare sunt toate prilej de sărbătoare pentru comunitatea elenă din România.

Un obicei interesant este că în dimineața de Crăciun, bunicile pregătesc pentru cei mici vrăbii la cuptor, ca să fie copiii ușori și fără păcat, asemeni păsărilor cerului.

Cine reprezintă comunitatea elenă din România de azi?

Uniunea Elenă din România (UER), precum și Sotiris Fotopolos, reprezentantul UER, reprezintă comunitatea elenă în Parlamentul României.

Există clase sau secții de învățare a limbii elene la școli din București, Brăila, Constanța și Tulcea. UER publică revista bilingvă „Elpis” (Speranța) din 1999. Alte publicații: ziarul lunar „Dialog”, buletin informativ lunar (în format electronic).

În Constanța funcționează Teatrul „Elpis”. Este interesant de menționat că la Izvoarele, județul Tulcea, trăiește singura comunitate compactă de eleni din România.

Scurt istoric al comunității elene din România

Istoria legăturilor dintre greci și români este una îndelungată. Prezența unor puternice comunități proto-grecești pe actualul teritoriu al României este atestată începând cu secolul al VII-lea î.Hr. pe țărmul vestic al Mării Negre, odată cu începutul mării colonizări grecești, care s-a extins pe coastele întregii Mediterane. Ionienii din Milet au înființat la Marea Neagră colonia Istros, denumită mai târziu Histria. După aproximativ un secol, dorienii din Heraclea Pontica au înființat orașul Calatis, iar milesienii s-au așezat pe spațiul orașului Constanța de astăzi, întemeind cetatea Tomisului. Aceste colonii grecești au acumulat bogății și au prosperat, devenind puternice și strălucitoare centre spirituale, locuitorii lor întreținând relații excelente cu populația autohtonă, care le-a apărut de invaziile hunilor și avarilor.

În timpul Imperiului roman și apoi al celui bizantin, prezența elementului grecesc între granițele de astăzi ale României este mai puțin vizibilă. Însă în Evul Mediu și îndeosebi începând din secolul al XVII-lea, Poarta Otomană decide să guverneze Țara Românească și Moldova prin intermediul unor slujbași aleși special dintre grecii din Fanar (cartier al Constantinopolului). Moștenitori ai patrimoniului spiritual bizantin, cultivați și bogați, fanarioții vor juca un rol important în istoria Țărilor Române. Mulți istorici văd în fanarioți niște „agenți activi ai civilizației” (pentru toleranța religioasă manifestată, promovarea ideilor iluministe, modernizare legislativă), dar nu e mai puțin adevărat că aceștia, în calitate de domni ai țărilor române, își vor urmări propriul interes, obținând beneficii materiale substanțiale. Merită subliniat faptul că din lungul șir al domnilor fanarioți, Ipsilanti, Ghica, Moruzi, Mavrocordat, Callimaki sau Șuțu - cu excepția lui Nicolae Mavrogheni, care a luptat alături de turci - cu

toții vor susține integritatea statală românească, chiar dacă acest lucru a fost o modalitate de a-și apăra privilegiile și sursele personale de venit.

După 1821, în urma mișcării de eliberare națională a grecilor din Imperiul Otoman, care a pornit de pe teritoriul Țării Românești, fanarioții sunt înlăturați de la conducere și înlocuiți cu domni pământeni. Dar grecii din Țările Române nu au fost reprezentați doar de fanarioți, istoricii pomenind și de grecii din Principate numiți levantini, ajunși aici de-a lungul vremii cu diverse rosturi și avându-l în frunte pe mitropolitul Dosithei Filitti. Ei doreau o confederație balcanică multinațională sub suzeranitatea turcească, o modalitate de apărare a fiecărei națiuni.

În România de după 1918, comunitățile elene erau extrem de puternice. Acestea aveau școlile lor, bisericile, cinematografele, lăcașurile de ocrotire socială, bănci proprii. Toleranța autorităților și a românilor simpli era maximă, între români și greci nefiind cunoscute în istorie conflicte de nici un fel. Cu toate acestea, multe dintre proprietățile comunității grecești au fost confiscate de statul român. Un număr mare de greci sosesc în România imediat după al doilea război mondial, plecați fiind din țara de origine din cauza persecuțiilor politice. Dacă la început se bucură de sprijin din partea autorităților române, la scurt timp, la începutul anilor '50, multor greci români li s-a confiscat totul - averi personale și comunitare - sute dintre ei fiind deportați la Canal, unde nu puțini au și murit.

Interferențe culturale româno-elene

Ion Luca Caragiale, dramaturg, nuvelist, pamfletar, poet, scriitor, director de teatru, comentator politic și ziarist, a fost de origine greacă.

Alte personalități de origine greacă din cultura română sunt: Dimitrie Panaitescu Perpessicius, critic literar; Panait Istrati, scriitor; Gheorghe Vitanidis, regizor, scenarist; Gherase Dendrino, compozitor etc.

3.11. Italieni

Număr: 3331 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în București și în județele Timiș, Arad și Dolj.

Sărbători ale comunității italiene din România

Italienii din Greci (județul Tulcea) păstrează câteva tradiții populare. Pentru diverse boli folosesc salvia și uleiul de ricin. Preparatele din porc se pregătesc ca în regiunea italienească Rovigo: salam uscat și prosciutto - spata porcului uscată în pod, după o tehnică specială. În prezent, nu există în comuna Greci căsătorie mixtă în care soțul sau soția româncă să nu-și fi schimbat religia și să nu fi învățat bine limba italiană.

În 2 iunie se sărbătorește Ziua Italiei.

Pe lângă marile sărbători religioase (Babbo Natale), italienii mai celebrează Santa Lucia (solstițiul de iarnă).

Cine reprezintă comunitatea italiană din România de azi?

Comunitatea Italiană din România este o organizație cu sediul la Iași.

Asociația Italienilor din România și Deputatul Mircea Grosaru, din partea Asociației Italienilor din România, reprezintă comunitatea italiană din România în Parlamentul României.

Comunitatea italiană realizează publicația lunară bilingvă „Columna”.

Ansamblul cultural artistic „Il Levante” promovează cântecul și dansul italianesc.

Prima emisiune în limba italiană la un post public teritorial al Societății Române de Radiodifuziune a fost lansată în iunie 2007 la Radio Timișoara.

Luigi Di Gaspero, „Il barba genio”, liderul italienilor hațegani, a reușit să organizeze la Hațeg o școală italiană, care însă, din lipsă de fonduri, a funcționat doar câteva luni. Când vine vorba de identitatea sa, acesta afirmă: *“Dacă aș zice că nu-s italian, mi-ar fi rușine. Dacă aș zice că nu-s român, m-ar bate Dumnezeu!”*

Scurt istoric al comunității italiene din România

Italienii au venit în România mai întâi în scop de afaceri, mai cu seamă în porturile Galați, Brăila, Constanța, sau invitați de domnitorii români ca medici, profesori de arme, profesori de muzică. Începând din secolul al XVIII-lea, italienii au început să vină în număr semnificativ în România, îndeosebi ca specialiști în domeniul construcțiilor, pictori, sculptori, decoratori, zidari. Alți italieni, veniți din zone mai sărace precum Friuli și Veneto au ajuns în România în căutarea unui loc de muncă. Mulți dintre ei nu s-au mai întors în țara de origine și și-au întemeiat aici familii. Există unele regiuni în România unde numărul italienilor este semnificativ: în zona Hațeg (unde s-au stabilit pe la mijlocul secolului al XIX-lea lucrători forestieri veniți din Italia), comunele Clopotiva, Râu de Mori, Sântămăria Orlea au populație preponderent italiană; la Greci, județul Tulcea și alte câteva sate din împrejurimi, s-au stabilit italieni specialiști în lucrări în piatră și care, printre altele, au contribuit la construcția podurilor de pe Dunăre; la Craiova, dar îndeosebi în satele din jur, se găsește un număr mare de italieni lucrători în piatră.

Etnicii italieni s-au așezat la poalele Retezatului începând cu 1850–1860. Majoritatea au venit însă între 1890 și 1900 din Belluno și Udine, provincii din nord-estul Italiei pentru a munci la exploatarea de lemn dezvoltate

în Retezat, pe vastul domeniu al familiei nobiliare Kendeffy. Comunitățile de italieni din Tara Hațegului s-au restrâns în două etape importante: în 1918, odată cu unirea Transilvaniei cu România și pe parcursul celui de-al doilea război mondial, bărbații fiind obligați să se înroleze în armata lui Mussolini.

Interferențe culturale româno-italiene

Secretarul de limbă italiană al domnitorului Contantin Brâncoveanu, Del Chiaro, a adus o contribuție remarcabilă la cultura românească și la spiritualitatea poporului de pe aceste meleaguri. Acesta avea studii de drept, medicină și filosofie, cunoscând foarte bine limbile greacă, latină și franceză. În anul 1718 el reușește să tipărească lucrarea „Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia”, care este „o incursiune pasională și pasionantă într-o istorie a moravurilor, modului de trăi, mentalităților diferențiate social, o descriere a stărilor sociale, a relațiilor cu Poarta otomană, a fizionomiei morale a locuitorilor țării, a valorilor și preocupărilor lor spirituale, a creatorilor folclorului sau a membrilor elitei sociale”. (Gheorghe Macarie, Interferențe spirituale italo-române). Cartea sa este un izvor documentar de prim rang pentru epoca anilor 1710-1716 din Țara Românească.

La Greci (județul Tulcea) sunt 70 familii de italieni. Trăind unii cu alții de peste 100 de ani, românii și italienii de aici au împrumutat obiceiuri sau rețete de mâncare: sarmalele și prăjiturile de casă, ordinea și disciplina muncii, curățenia casei, grădina și umbrarul.

Etnicii italieni sunt prezenți în viața publică din România, din rândul acestei comunități ridicându-se unele personalități precum doctorul Pesamosca, criticul literar Adrian Marino, actorii Ileana-Stana Ionescu și Mișu Fotino, regizorul Sorana Coroamă-Stanca, pictorul Angela Tomaselli, compozitorul Horia Moculescu sau comentatorul sportiv Cristian Țopescu.

3.12. Macedoneni slavi

Număr: 731 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Timiș, Constanța, Dolj, Mehedinți și în București.

Sărbători ale comunității macedonene slave din România

Ziua de 2 august este Ziua Națională a Macedoniei.

Ziua Sfântului Dumitru este o sărbătoare religioasă importantă pentru macedonenii slavi.

Cine reprezintă comunitatea macedonenilor slavi din România de azi?

Asociația Macedonenilor din România (AMR) a fost înființată în 2000, iar din 2001 a devenit membră în Consiliul Minorităților Naționale, organ consultativ al Guvernului României. Constantina Dumitrescu este președinta AMR. Pe lângă AMR funcționează Organizația de femei a AMR și Organizația de tineret a AMR.

Editura Macedoneanul a fost înființată în anul 2001.

Cultura macedoneană este promovată de Cercul de etnografie și folclor „Biser Balkanski”, trupa de teatru „Micul Macedonean”, cercul poezilor și prozatorilor macedoneni „Alexandru Macedonski”, ansamblul vocal instrumental Ilinden 2002, formația de dansuri Macedoneanul, ansamblul vocal instrumental „Raze Macedonene” etc.

Scurt istoric al comunității macedonene slave din România

Macedonenii din România sunt o populație vorbitoare de limbă slavă, de religie ortodoxă, venită de pe teritoriul Macedoniei în valuri succesive de migrație începând cu secolul al XI-lea. Primele atestări documentare datează din jurul anului 1300. Una din primele așezări de pe teritoriul României care pare să aibă legătură cu aceste mutări de populație este localitatea Macedonia, (județul Timiș), atestată documentar de către evidențele papale de dijmă din anii 1332-1337, sub denumirea de Machadonia.

Un moment demn de consemnat este și venirea lui Nicodim de la Tismana (1340-1406), născut la Prilep în Macedonia, întemeietorul monahismului în Țara Românească și ctitorul mănăstirilor Tismana, Vodița, Prislop, Vișina etc. Canonizat în 1767, el este comemorat la data de 26 decembrie.

Lupta macedonenilor pentru independență națională a continuat secole de-a rândul, fapt ce a determinat existența unor valuri succesive de migrație și în secolele al XIX-lea și al XX-lea. Nu în ultimul rând, trebuie subliniat faptul că macedonenii s-au așezat în Țările Române și ca urmare a bunelor relații pe care le aveau cu aromânii, populație minoritară în Macedonia, cunoscuți și sub denumirea de vlahi sau macedo-români (machidoni).

Interferențe culturale româno-macedonene

Pentru macedoneni, lupta poporului român împotriva dominațiilor străine a devenit propria lor luptă, implicându-se în mod direct atât în luptele duse de Mihai Viteazul împotriva otomanilor, în răscoala lui Tudor Vladimirescu, cât și alte bătălii duse de poporul român pentru păstrarea libertății și a religiei ortodoxe.

Dintre oamenii de cultură de origine macedoneană care au contribuit la îmbogățirea patrimoniului cultural românesc amintim pe Alexandru Macedonski (poet), Dimitrie Bolintineanu (poet, scriitor, fost ministru al culturii), Camil Ressu (pictor), Mina Minovici (medic legist, farmacist).

3.13. Maghiari

Număr: 1.434.377 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Harghita, Covasna, Mureș, Cluj, Bihor, Satu Mare, Sălaj.

Sărbători ale comunității maghiare din România

15 martie este o sărbătoare importantă pentru comunitatea maghiară. În această zi se comemorează izbucnirea Revoluției din 1848-49. În ziua de 6 octombrie se comemorează martirii Revoluției din 1848-1849 de la Arad.

20 august este Ziua Sfântului Ștefan, întemeietorul statului ungar.

Cine reprezintă comunitatea maghiară din România de azi?

Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR) este organizația care reprezintă maghiarii în Parlamentul României.

Există numeroase organizații ale maghiarilor din România care urmăresc scopuri profesionale (Asociația Economiștilor Maghiari din România, Uniunea Pedagogilor Maghiari din România, Asociația Agricultorilor Maghiari din România, Asociația Muncitorilor Maghiari din România), organizații de femei și de tineret (Asociația „Lórántffy Zsuzsanna”, Uniunea Studenților Maghiari, Uniunea Liceenilor Maghiari din România), organizații științifice (Societatea Bolyai, Asociația Muzeală din Transilvania, Societatea Maghiară pentru Știință și Tehnică din Transilvania), cultural-artistice etc.

Scurt istoric al comunității maghiare din România

În secolul VIII – IX, maghiarii (ungurii) se deplasează de la Munții Ural spre stepile din nordul Mării Negre, așezându-se în Panonia și Transilvania între 896 – 900. Primul document în care apare denumirea de Ultra siluam (“dincolo de pădure”), desemnând Transilvania, datează din 1075. Mai târziu apare denumirea Partes Transsilvaniae („părțile de dincolo de pădure”), aceasta rămânând denumirea atribuită Ardealului în documentele oficiale ungare.

În 1526, armata otomană învinge trupele nobiliare ungurești la Mohacs. Regatul ungar este împărțit în trei, Transilvania devenind principat autonom sub suzeranitate otomană, cu principe ales de Dietă dintre nobilii maghiari. După izgonirea turcilor, la sfârșitul secolului al XVII-lea, Transilvania este cucerită de Împăratul Leopold Habsburg de Austria. În 1693 s-a statuat despărțirea cancelariei ardelene de cea a Ungariei, Transilvania fiind guvernată direct de la Viena, guvernatorul fiind numit direct de Împărat. În 1867, Austria și regatul ungar devin „parteneri egali” în Imperiul Austro-Ungar, Transilvania redevenind parte integrantă a Ungariei, fiind guvernată de la Budapesta. În tot acest răstimp, maghiarii – alături de secui și sași – se bucurau de drepturi și libertăți, formând o parte a orașenimii, a țărănimii libere și a nobilimii locale.

În 1918, liderii comunității maghiare sperau menținerea Transilvaniei între hotarele Ungariei. Însă la Conferințele de pace de la Paris din 1919, a fost recunoscut statul unitar român, iar locuitorii din Bucovina, Basarabia și Transilvania, inclusiv maghiarii, au primit cetățenie română. Ca urmare a acestei reconfigurări a granițelor, peste 200.000 maghiari au părăsit Transilvania în următorii 3 ani. Conform statisticilor din 1919, în 20

din cele 23 județe transilvănene maghiarii dețineau majoritatea.

După semnarea Tratatului de la Trianon, elitele maghiare au început să se organizeze pentru a-și apăra propriile interese. În 1921 s-a înființat Uniunea Maghiară, iar în 1922 s-a format Partidul Maghiar din România. Conducerea partidului era formată din aristocrați ardeleni, iar finanțarea provenea din partea societății civile maghiare deosebit de active. În contextul reformei agrare dintre 1919-1921, 260 mari latifundiați din Transilvania care au optat pentru cetățenie maghiară au fost expropriați, resursele fiind utilizate pentru împroprietărirea a 206.265 cetățeni români dintre care 46.069 maghiari.

În 1940, în urma Dictatului de la Viena, Transilvania de Nord a fost cedată Ungariei. Pe acest teritoriu, conform recensământului din anul 1941, trăiau circa 2,5 milioane de persoane, dintre care 52,1% maghiari și 41,5% români. În sudul Transilvaniei, parte a României, mai trăiau alți 500.000 etnici maghiari. În urma câștigării războiului de România, întregul Ardeal de Nord a revenit României. În 1951, se creează Regiunea Autonomă Maghiară în zonele locuite majoritar de către secui și maghiari, capitala fiind la Târgu Mureș.

Din cauza temerilor autorităților române legate de potențiale reacții negative din partea maghiarilor după evenimentele de la Budapesta din 1956, statul român acționează represiv: în 1959 autoritățile comuniste decid unificarea Universității Bolyai din Cluj cu Universitatea Babeș, în plus cele mai multe unități școlare cu predare în limba maghiară devin peste noapte cu conducere și predare în limba română. În a doua jumătate a anilor 1960, presiunea asupra minorităților, inclusiv a maghiarilor, se intensifică datorită noii politici național-comuniste: transferuri de populație românească în zone maghiare, restrângerea învățământului în limba maghiară, lipsa învățământului universitar în limba maghiară, discriminarea sistematică în ce privește admiterea în instituțiile de învățământ sau în funcții publice, deposedarea de bunurile comunitare, cenzura publicațiilor etc.

Interferențe culturale româno-maghiare

Dintre oamenii de cultură de limbă maghiară din Transilvania care au contribuit la îmbogățirea patrimoniului cultural amintim pe Gaspar Heltai (de origine sas, tipograf); Ferenc David, întemeietorul Bisericii Unitariene; Albert Szenczi Molnar, preot reformat, autor de psalmi, traducător; Janos Apaczai Csere, profesor, om de știință, pedagog, Ferenc Papai Pariz, medic, savant, autor de dicționare; Miklos Totfalusi Kis (1650-1702), tipograf și scriitor, a elaborat ortografia maghiară modernă; Samuel Gyarmathy, medic, lingvist, primul reprezentant maghiar al lingvisticii comparate; Sandor Korosi Csoma, lingvist, întemeietorul filologiei tibetane; Miklos Josika, romancier maghiar din Transilvania, Samuel Brassai, profesor, Janos Bolyai, matematician, a pus bazele geometriei ne-euclidiene; Zsigmond Kemeny, romancier, politician; Endre Ady, poet; Bela Bartok, pianist și muzicolog, compozitor.

3.14. Polonezi

Număr: 3671 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Suceava și Hunedoara și în București.

Sărbători ale comunității poloneze din România

Sărbătorile tradiționale ale comunității polonezilor din România includ: Lăsata Secului („Zapusty”); Miercurea Cenușii; Lunea Udă („śmigus-dyngus); Ziua Sfântului Andrei.

2 mai este Ziua Diasporei și a Polonezilor din Străinătate; 3 mai este Ziua Constituției din 1791, iar la 11 noiembrie se sărbătorește Ziua Independenței.

Cine reprezintă comunitatea polonezilor din România de azi?

Conducerea Uniunii Polonezilor din România „Dom Polski” are sediul central la Suceava. Ghervazen Longher este reprezentantul polonezilor în Parlamentul României.

Alte instituții culturale: revista lunară bilingvă „Polonus”, Ansamblul „Solonczanka”.

Scurt istoric al comunității poloneze din România

Începuturile comunității poloneze din România de astăzi datează din 1790, când un grup de specialiști în minerit din Boemia și Wieliczka au fost aduși pentru valorificarea zăcămintului de sare de la Cacica. După înfrângerea insurecției lui Tadeusz Kosciuszko (1794), urmată de cea de-a treia împărțire a Poloniei (1795), mulți polonezi au trecut în Moldova și în Țara Românească, urmând chemarea „Cine-și iubește patria să meargă în Valahia”. După unele izvoare, în Principate s-au refugiat atunci 1840 de soldați și 50 de ofițeri și subofițeri. Pentru organizarea lor a fost trimis, în 1796 de la Paris, generalul Ksawery Dabrowski, care a înființat la București prima organizație a polonezilor din Principatele Române, denumită „Confederația Generală a Republicii”, menită să relanseze lupta de eliberare națională. Părăsiți de marile puteri, polonezii au fost însă înfrânți la 11 iulie 1797 lângă Cernăuți.

„Muntenii czadec” – denumire folosită pentru a desemna polonii bucovineni – au imigrat la începutul secolului al XIX-lea, așezându-se la periferia Cernăuțiului de astăzi, dar și în sud, întemeind satele Solonețul Nou, Pleșa, Poiana Micului, Pătrăuții de Jos între 1863 - 1842. De asemenea, aici s-au așezat numeroși funcționari polonezi, favorizați de instrucția lor culturală superioară, precum și un grup restrâns de meșteșugari care au dobândit fie funcții în aparatul administrativ, fie proprietăți funciare.

Un nou val de imigranți a sosit după înăbușirea insurecției naționale poloneze din noiembrie 1830. Atunci, 2-3000 de soldați din trupele de cavalerie ale generalului Jozef Dwernicki au ajuns în Transilvania și în Moldova. Cu toate intervențiile și persecuțiile austriece, mulți boieri moldoveni i-au adăpostit pe polonezi, organizându-și cu ei străji înarmate. În urma arestărilor făcute de autoritățile austriece în rândul revoluționarilor galițieni, unul dintre funcționarii acestora, Adolf Dawid, a fost transferat în Transilvania ca inspector de mine, unde a înființat o societate româno-polonă, însușindu-și dezideratele românilor transilvăneni. Cea mai puternică imigrație politică poloneză era însă concentrată în Moldova, unde veniseră și mulți fruntași ai mișcării galițiene. Revoluția din 1848, care a dus

la formarea Guvernului provizoriu de la București, a mutat centrul de greutate al activității emigranților polonezi în Țara Românească. La București au sosit numeroși polonezi pentru a sprijini revoluția.

Chiar dacă între 1869-1870 o parte dintre imigranți, beneficiind de amnistia acordată, s-au întors în țara de origine, mulți au rămas. Diaspora poloneză din București, deși numeroasă (în jur de 3000 de persoane), era și cea mai instabilă. Mulți imigranți „pasageri”, după un timp petrecut în capitală, plecau spre Apus sau în orașele de provincie, unde găseau mai ușor de muncă. După renașterea statului polonez, mulți imigranți, mai ales intelectuali, s-au repatriat.

Semnarea convenției româno-polone în 1921 a dus la revigorarea activității polonezilor din întreaga Românie. Polonezii au înființat 32 școli cu peste 3.000 de elevi, au editat numeroase publicații, au început să-și tipărească, în limba polonă, operele clasicilor, atât de necesare școlilor poloneze, dar și opere care surprindeau tragedia proaspăt trăită.

Al doilea război mondial a debutat cu ocuparea Poloniei și cu cel mai mare val al imigrației poloneze în România. După unele surse, cifra refugiaților se ridică la 60-80.000 de persoane, după altele la 100.000. Polonezilor imigrați în România în septembrie 1939 li s-au adăugat alții, din Bucovina și Basarabia, refugiați în urma ultimatumului sovietic din iunie 1940 și reocupării acestor teritorii în anul 1944. După 1947 nu s-au mai produs modificări semnificative în structura minorității poloneze din România. „Societatea de lectură”, înființată la Suceava în 1903 și care reprezenta comunitatea poloneză, s-a desființat în 1950.

Interferențe culturale româno-poloneze

Dintre oamenii de cultură polonezi care au contribuit la îmbogățirea patrimoniului cultural al spațiului românesc menționăm pe: Teofil Gluck, medic; Izydor Kopernicki, medic, antropolog; Witold Rola Piekarski, pedagog, ilustrator de carte și caricaturist; Tadeusz Ajduckiewicz, pictor; H. Debicki, caricaturist; Edward Adamski, ziarist și editor („România literară”, „Generația viitoare”); Julian Lukiasiewski, medic, comisar al Guvernului național al insurgenților, a înființat la Mihăileni Societatea Bibliotecii Polone (1866-1892); dr. Gustav Otremba, medic, președinte al Societății de Medici și Naturaliști din Iași (1887-1891), colonel și medic șef de corp de armată în războiul din 1877-1878; Andrei Ostop, sculptor.

3.15. Români³

Număr: 19.399.597 români. (Recensământul din 2002)

Localizare: În general se constată o răspândire egală pe tot teritoriul României, mai puțin în județele Harghita și Covasna unde trăiesc cei mai puțini etnici români (sub 52.000/județ).

Sărbători ale românilor

1 decembrie: Ziua națională a României (reprezentând ziua unirii României cu Transilvania în 1918)

Sărbătorile creștine ortodoxe: Paște, Crăciun.

21 mai: Sfinții Împărați Constantin și Elena. Aproximativ 1.100.000 de români își serbează onomastica în această zi.

24 februarie: Dragobetele sau Cap de Primăvară. Dragobete este considerat a fi fiul Dochiei și nașul tuturor animalelor. De Dragobete fetele și băieții se întâlnesc pentru ca iubirea lor să țină tot anul, precum a păsărilor ce se logodesc în această zi.

1 martie: Ziua Mărțișorului. Băieții oferă fetelor un mărțișor legat cu șnur alb-roșu, ca semn al începutului primăverii.

1-9 martie: Zilele Babei sau ale Dochiei. Acestea sunt în număr de 9 sau 12. Fetele își aleg în avans o zi, iar vremea din ziua aleasă are caracter predictiv pentru norocul lor din acel an.

24 iunie: Sânzienele sau Drăgaicele. Fetele tinere poartă coroanițe de sânziene pe cap, se încing cu sânziene peste talie, iar în mâini poartă seceri și spice de grâu.

Cine reprezintă comunitatea română de azi?

Institutul Cultural Român (www.icr.ro), condus de Horia Roman Patapievici. Misiunea Institutului Cultural Român este promovarea culturii și civilizației naționale în țară și în afara ei. A fost înființat prin Legea nr. 356 din 11 iulie 2003, cu statut de instituție publică de interes național. Activitatea externă a Institutului se desfășoară și prin institutele culturale românești din străinătate: Berlin, Budapesta, Paris, Roma, New York, Veneția, Atena, Beijing, Belgrad, Istanbul, Lisabona, Londra, Madrid, Moscova, Praga, Stockholm, Tel Aviv, Varșovia, Viena.

Sportivi de performanță, artiști de excepție, oameni de știință, oameni de afaceri, oameni politici și alții ale căror nume invităm profesorii și elevii să le decidă.

Scurt istoric al etniei române

Românii sunt un popor de origine romanică, format prin sinteza a două elemente etnice principale: traco-daco-geții și romanii, în Europa de sud-est, în bazinul Dunării Mijlocii și de Jos. În Evul mediu timpuriu acest proces a fost influențat de populațiile migratoare, mai ales de slavi. Perioada etnogenezei se întinde pe aproximativ 900 de ani, din sec. II-I î.Chr. și până în sec. VII-VIII d.Chr. Romanitatea și creștinismul au fost factorii fundamentali ai etnogenezei și conștiinței identitare românești. Religia reprezintă până astăzi un element cultural românesc puternic.

3 Acest subcapitol a fost realizat de Simona-Elena Bernat

La biserica ortodoxă „Sfântul Nicolae” din Densuș, monument UNESCO, există o pictură murală reprezentându-l pe Iisus îmbrăcat în ie românească.

Denumirile de „geți” și „daci” sunt referiri la aceeași populație, prima fiind preferată de scriitorii greci, iar cea de-a doua de scriitorii latini. Herodot (*Istorie*, IV, 90-94) menționează prezența geților în drumul lui Darius către Istru, un popor care se considera nemuritor. Dacii/geții făceau parte din ramura tracilor, care, la rândul lor, s-au desprins din neamuri indo-europene.

Cea dintâi atestare a elementului romanic la nord de Dunăre, în izvoarele medievale, o găsim la începutul secolului al VII-lea în *Strategikon*, un tratat militar bizantin. Populația de aici este denumită, datorită limbii pe care o vorbea, cu termenul de *romani*. De altfel, etnonimul „român” este în directă legătură cu numele vechilor romani, fiind o formă lingvistică evoluată de la etnonimul „romanus”. Românii apar menționați și sub denumirea de vlahi, blahi, valahi, volohi, olași.

24 ianuarie 1859 reprezintă începutul formării României moderne. Teritoriul nou constituit a trecut de la statutul de principat la cel de regat în 1881 și apoi la cel de republică în 1947. Transilvania se unește cu România la 1 decembrie 1918.

În perioada dintre cele două războaie mondiale cel mai important recensământ al populației s-a desfășurat în 1930, când România avea 18 025 896 locuitori, dintre care 71,9% etnici români. Recensământul populației din 2002 numără 21.680.974 de locuitori ai României, dintre care 89,5% sunt etnici români. Religia majoră a etnicilor români este cea ortodoxă.

Valorile culturii române contemporane și identitatea românească trec printr-o perioadă de reevaluare și redefinire, pornind de la premiza că istoria este o știință supusă uneori interpretărilor dictate de diferite interese politice și de aici necesitatea actuală de a restabili adevărul istoric în privința personalităților și evenimentelor culturii române.

Interferențe românești în cultura universală

Prin *Institutul Limbii Române* funcționează peste 30 de lectorate de limbă română în universități din Franța, Italia, unele țări din Europa Centrală, dar și în China, India sau Statele Unite.

Petrache Poenaru, consilier al lui Tudor Vladimirescu, creatorul steagului României moderne, a inventat tocul rezervor cu cerneală, brevetat de guvernul francez în 1827.

Ștefan Odobleja a creat psihocibernetica și este părintele ciberneticii generalizate. A publicat la Paris în 1938 - 1939 cele două volume ale studiului *Psihologia consonantistă*.

Constantin Brâncuși a influențat conceptul modern de formă în sculptură și este considerat unul dintre cei mai mari sculptori ai secolului XX. A expus creații pentru prima dată la Paris în 1906.

Henri Coandă a construit primul avion cu propulsie reactivă, pe care l-a prezentat la *Salonul internațional aeronautic* de la Paris, în 1910.

Nicolae Paulescu a descoperit hormonul antidiabetic produs de pancreas (insulina). Deși premiul Nobel a fost acordat unor cercetători canadieni, comitetul Nobel recunoaște, în 1969, prioritatea cercetătorului român în descoperirea tratamentului antidiabetic.

Mircea Eliade publică în limba franceză în 1949 *Tratatul de istorie a religiilor*. Catedra de Istorie a Religiilor de la Universitatea din Chicago îi poartă numele din 1985.

Nadia Comăneci a luat prima notă de 10 din istoria gimnasticii mondiale la Jocurile Olimpice de Vară de la Montreal în 1976.

Vlad Țepeș a domnit în Țara Românească în a doua jumătate a secolului XV. Datorită ficțiunii scrise de Bram Stoker a ajuns să fie identificat în filmele hollywoodiene cu vampirul Dracula, acesta fiind unul dintre cele mai răspândite stereotipii internaționale referitoare la România.

3.16. Romi

Număr: 535.250 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Mureș, Dolj, Bihor, Cluj și în București.

Sărbători ale comunității rome din România

8 aprilie este Ziua Internațională a Romilor.

Ziua de joi de după Paști se numește Joia Verde. Această zi se mai numește și Paștele romilor muzicanți.

6 mai este Herdelezi, ziua Proorocului Elias, care se serbează la romii musulmani.

8 septembrie, Sfânta Maria Mică și 24-25 mai, Ziua Sfintei Sara, protectoarea religioasă a romilor, sunt alte sărbători de seamă ale comunității rome.

Cine reprezintă comunitatea romilor din România de azi?

Partida Romilor Social-Democrată și deputatul Nicolae Păun sunt reprezentanții romilor în Parlamentul României.

Dintre publicațiile comunității romilor amintim: Asul de treflă (editat de Partida Romilor, subvenționat din bugetul statului - București), Șatra (editat de Partida Romilor, subvenționat din bugetul statului – București). Există numeroase organizații civice, culturale și sociale ale romilor din România: Aven Amentza, Romani Criss etc.

Scurt istoric al comunității rome din România

Romii provin, cel mai probabil, din ținutul Punjab din India. După anul 900, romii au pornit într-un exod spre Orientul Mijlociu și Europa în trei valuri, până prin anul 1500. Prezența în spațiul românesc de astăzi este atestată documentar pentru prima dată în 1385, dar este foarte probabil ca membrii acestei etnii să fi ajuns în Țările Române mult mai devreme. De la prima atestare, însă, până la mijlocul secolului al XIX-lea, romii au fost robi. Unii istorici cred că romii, prizonieri de război ai tătarilor, i-ar fi urmat pe aceștia până la țărmul Dunării în timpul invaziei mongole din secolul al XIII-lea.

Sclavia romilor însemna că făceau parte din corpul de servitori al domnitorilor țărilor române („țigani domniei”), al clerului sau al boierimii. Căsătoriile mixte erau interzise. Organizați în sălașe conduse de juzi țigănești (jiudeci, cnezi, vatamani), grupați pe ținuturi, coordonați de “bulucbași”, subordonați hatmanului sau vornicului de țigani, după legile țării, romii erau considerați în sfera bunurilor nemișcătoare, schimbați, vânduți ori dăruiți, servind și ca unitate de schimb.

În 1837, divanul Țării Românești decide dezrobirea țiganilor care aparțineau statului, colonizându-i în satele boierești. Romii primesc pământuri arabile și sunt tratați ca țărani liberi. Și în Moldova, în 1844, Adunarea obștească adoptă un proiect de abolire a robiei pentru țiganii clerului și pentru cei care practică meserii în orașe. Eliberarea tuturor țiganilor, inclusiv a celor aflați în proprietatea boierilor, este decisă în Moldova în 1855, iar în Țara Românească un an mai târziu.

La începutul secolului al XX-lea, romii încep să se organizeze pentru a edita ziare proprii. În perioada interbelică are loc o mobilizare cu caracter social și politic. În aprilie 1933, Calinic I. Popp Șerboianu pune bazele primei organizații rome, „Asociația Generală a Țiganilor din România”, care își propunea atât culturalizarea și educarea romilor (prin înființarea de grădinițe, acces la educație, pregătire profesională, conservarea tradițiilor etc.), cât și integrarea lor socială (acordarea de asistență medicală și juridică gratuită, sedentarizarea nomazilor prin împroprietărirea cu pământ etc.). La scurt timp însă, între liderii Asociației apar divergențe, astfel încât unul dintre aceștia, A. Lăzărescu-Lăzurică, înființează în septembrie același an „Uniunea Generală a Romilor din România”, cu obiective și deziderate identice. Lăzărescu-Lăzurică se dovedește mult mai activ, reușind ca la primul congres al Țiganilor din România, din 8 octombrie 1933, să fie ales „voievod”. Nu în cele din urmă, Lăzărescu-Lăzurică impune pentru prima dată în conștiința contemporanilor utilizarea termenului „rom”, în locul celui de „țigan”.

Odată cu instalarea în România, începând din martie 1938, a unor regimuri autoritare (dictatura regală, statul național legionar și guvernarea lui Ion Antonescu) se înrăutățește foarte mult și situația minorității rome. În noiembrie 1940, Ministerul de Interne interzice deplasarea romilor „nomazi” pe motiv că transmit tifosul. Anul următor, un recensământ secret recenza 208.700 de romi, despre care se spunea că ar contamina „rasa românească”. Un decret regal din 1942 trasa liniile spoliei și desemna criteriile de deportare pentru romi. S-a început prin confiscarea bunurilor, prin intermediul Centrului național de românizare. Apoi s-au raționalizat alimentele, iar romii „amoralii” au fost expediați la munci publice în Transnistria. Romii „nomazi” au fost primii atinși de persecuții, urmați de cei „semi-nomazi” și cei „sedentari”. Unul din criteriile de deportare era absența bunurilor, dar proprietatea unui teren sau a unei case nu i-a putut dispensa pe mulți de deportare.

În perioada comunistă, s-a încercat aplicarea conceptului de „uniformizare socială” care justifica astfel politica de asimilare forțată dusă de regimul comunist, îndeosebi față de romi. Romii erau percepuți ca elemente alogene ce trebuiau românizate în condițiile în care identitatea acestora era asimilată unei culturi a sărăciei și a subdezvoltării. Oficial, romii nici nu existau, specificitatea lor fiind asociată unui statut inferior. Până la căderea regimului comunist, aproape jumătate dintre muncitorii romi erau angajați în agricultură, în cooperativele agricole și în fermele de stat. Comerțul le era oficial interzis, iar activitățile practice tradiționale le desfășurau la limita legalității. Mulți dintre ei au căzut atunci sub incidența decretului 153/1970, care pedepsea cu închisoare și muncă forțată „parazitismul social”, „anarhismul” și orice alt „comportament deviant”.

După 1989, romii își constituie numeroase organizații care să îi reprezinte politic.

Interferențe culturale româno-rome

Dintre personalitățile de etnie romă care au îmbogățit patrimoniul cultural românesc amintim pe Ion Voicu, muzician; Johnny Răducanu, jazzman; Jean Constantin, actor; Grigoraș Dinicu, muzician.

3.17. Ruși lipoveni

Număr: 36.397 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Tulcea, Constanța, Iași și Brăila.

Sărbători ale comunității rușilor lipoveni din România

Toate sărbătorile religioase se țin cu sfințenie. Chiar și Anul Nou, spre exemplu, are un caracter preponderent religios. În bisericile de rit vechi sunt oficiate slujbe îndelungate, iar în dimineața noului an pe la casele de staroveri se umblă cu semănatul. Fiind mare sărbătoare, gospodinele pun pe masă bucate tradiționale: jarcovia (un fel de mâncare de castraveți murați cu carne), holodeț (asemănătoare piftiei) și multe prăjituri, de tot felul.

Maslenita este Săptămâna Brânzei sau Lăsata Secului.

Ultima duminică din mai este sărbătoarea Troiței și Hramului Bisericii în Carcaliu (județul Tulcea).

Cine reprezintă comunitatea rușilor lipoveni din România de azi?

Comunitatea Rușilor Lipoveni din România (CRLR) și Miron Ignat, deputat din partea CRLP, reprezintă comunitatea rușilor lipoveni în Parlamentul României.

Dintre publicațiile comunității rușilor lipoveni amintim: ziarul bilingv „Zorile”; revista bilingvă de cultură cu apariție lunară „Kitej-Grad”.

Asociația Tinerilor Ruși Lipoveni din România este o organizație a tineretului ruso-lipovean.

Scurt istoric al comunității de ruși lipoveni din România

Denumirea de lipoveni au primit-o acei ruși de rit vechi care s-au stabilit pe teritoriul provinciilor istorice românești începând cu mijlocul secolului al XVII-lea. Primele atestări documentare ale prezenței lipovenilor în Țările Române (în special în Moldova) datează din anii 1720-1730.

Rușii lipoveni din România reprezintă o populație etnică de origine rusă. Reforma cultului ortodox din Rusia în perioada 1652-1658, confirmată de Marele Sinod Ortodox de la Moscova din anul 1667, a dus la scindarea (raskolul) Bisericii Ortodoxe Ruse în două facțiuni: nikonienii și credincioșii de rit vechi (staroveri). În fața restricțiilor impuse de autoritățile laice și bisericești, precum și unele demersuri de europenizare ale țarului Petru cel Mare, apoi țarina Ecaterina a II-a, staroverii au luat calea pribegiei, răspândindu-se în întreaga lume, inclusiv la gurile Dunării și în Dobrogea. Aceasta din urmă a fost preferată ca destinație pentru că staroverii, fiind la origine pescari pe Don și Nipru, au putut relua practicarea acestei meserii.

După un popas în Basarabia sudică, în pădurile de tei (în limba rusă „lipa” înseamnă tei), staroverii s-au așezat în spațiul românesc, în mod deosebit în Dobrogea și Bucovina, în două mari valuri: primul, după răscoala lui Bulavin pe vremea lui Petru cel Mare, al doilea în timpul țarinei Ecaterina a II-a (1762-1796), când politica de exterminare a căzăcimii a fost contrabalansată de „umplerea” teritoriilor depopulate cu ruso-lipoveni. Prima atestare documentară a staroverilor este din 1762, când prezența lor este amintită la Sarichioi.

Cunoscuți sub denumirea de lipoveni (lipăței), aceștia și-au păstrat limba, obiceiurile și credința, fiind divizați atât pe criterii religioase (în 1690 s-au împărțit în popovți - popiști și bezpopovți - nepopiști), cât și etnice (rușii mari-moscoviți, rascolnicii propriu-ziși, cazaci zaporojeni, haholi, necrasovți, ucraineni). Rascolnicii de rând s-au răspândit în platoul dobrogean și i-au atras de partea lor pe „necrasovți”, reînviind sau întemeind satele Carcaliu (Kamena sau Komenka), lângă Măcin, Tatarița (lângă Siliștea) și Ghindărești (Guizdar), lângă Hârșova. Lipovenii necrasovți s-au stabilit cu învoirea turcilor în zona dintre Tulcea și Babadag, mai puțin în Constanța și Năvodari, reconstituind satele Sarichioi (Seriacovo) pe țărmul lacurilor Razelm și Jurilovca, care vor fi cele mai bogate sate de pescari din Dobrogea. La sud-est de Babadag, în regiunea muntoasă, se află un al treilea sat - Slava Rusă, populația acestuia ocupându-se cu agricultura, la fel ca și populația din satul vecin, Slava Cercheză. În număr mai mare se găsesc în orașul Tulcea, dar și în Chilia Veche, Mahmudia, Ieroplava, Sfiștovca, Letea.

În cei peste o sută de ani cât timp Dobrogea locuită de ruso-lipoveni a aparținut Imperiului Otoman, aceștia nu au fost supuși politicilor de islamizare, iar biserica le-a fost recunoscută oficial. Biserica a jucat un rol deosebit în păstrarea identității etno-religioase. Slujbele religioase se țin și astăzi în limba slavonă, scrierea se face cu litere slavone și se folosește calendarul iulian (cu 13 zile în urmă față de cel gregorian). Păstrarea limbii ruse vechi, în care au pătruns unele cuvinte ucrainene și românești, dar și a obiceiurilor și tradițiilor străvechi, constituie un specific al acestei populații slave. De altfel, staroverii fuseseră foarte bine plătiți de Poarta Otomană, fiind considerați „musafiri”, Sadik Pașa încercând chiar să organizeze o armată regulată din „necrasovți” pentru a lupta cu mai mult succes contra Rusiei. În schimbul sprijinului acordat Porții, aceștia primeau o largă și deplină autonomie, concesiunea pescăriilor și a unor întinse teritorii, lucru care i-a făcut să intre în conflict deschis cu rascolnicii propriu-ziși, determinând autoritățile otomane să strămute unele grupuri pe Dunăre sau chiar în partea asiatică a imperiului, în zona orașului Bursa.

Un subiect aproape necunoscut opiniei publice este cel al strămutării numeroșilor ruși lipoveni în vremea celui de-al doilea război mondial. Mulți dintre lipovenii din zona Sulinei au trebuit să-și părăsească atunci casele numai pentru că originea lor etnică îi desemna drept un potențial pericol pentru autoritățile vremii. Acum fostele victime caută dovezi în arhive care să le ateste suferința.

Interferențe culturale româno-ruse lipovene

Dintre personalitățile ruso-lipovene care au contribuit la îmbogățirea patrimoniului cultural românesc amintim pe Ivan Patzaichin, canotist; Ilie Danilov, scriitor; Nichita Danilov, scriitor; Calistrat Cuțov, boxer.

3.18. Ruteni

Număr: 262 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Maramureș, Suceava, Hunedoara, Alba, Prahova și Cluj.

Sărbători ale comunității rutenilor din România

Ziua Rutenilor (rutenii și-au proclamat independența față de Curtea de la Viena, în 1848) se serbează vara prin manifestări culturale.

Cine reprezintă comunitatea rutenilor din România de azi?

Uniunea Culturală a Rutenilor (UCR) din România și deputatul Gheorghe Firczak din partea UCR (care este și președintele Consiliului Mondial al Rutenilor) reprezintă comunitatea rutenilor în Parlamentul României.

UCR organizează diferite manifestări culturale, unele în colaborare cu alte organizații ale minorităților naționale sau cu organizații ale societății civile, prin care se promovează interesele uniunii pe plan local și internațional.

Scurt istoric al comunității rutenilor din România

Rutenii sau rusinii sunt locuitorii zonei din inima Europei Central Răsăritene, la nord și la sud de Munții Carpați. Teritoriul de baștină, cunoscut și sub denumirea de Rusia Subcarpatică, se întinde în părțile limitrofe ale Ucrainei, Slovaciei și Poloniei. Denumirile sub care mai sunt cunoscuți sunt: ruși carpatini, rusini, rusini carpatini, rusini ucraineni, ruteni, ruteni transcarpatini.

Originea rutenilor este neelucidată. Este evident că rusinii fac parte din ramura slavilor, desprinsă din marele trunchi indo-european. Există și o teorie care susține că rusinii sunt urmași ai unor populații celtice slavizate.

Un moment semnificativ pentru istoria Europei Central Răsăritene este așezarea ungarilor în Polonia. Anonymus descrie originile ungarilor, drumul parcurs de ei din Asia până la cucerirea Pannoniei. Pentru Anonymus, rutenii sunt de fapt toți slavii pe care-i întâlnesc ungurii în drumul lor spre Pannonia, mai puțin cei găsiți acolo.

În secolul al XII-lea existau formațiuni prestatale ale rusinilor, aflate în conflict cu regatul maghiar. Regii maghiari reușesc, pe parcursul a două secole, să impună suveranitatea Ungariei asupra Ruteniei.

În secolele al XV-lea și al XVI-lea, rutenii sunt răspândiți pe un areal impresionant. Rutenii apar pomeniți și în timpul domniei lui Petru Rareș (1527-1538).

Imperiul Habsburgic devine o mare putere prin pacea de la Karlowitz (1699), reușind să ocupe integral Ungaria, Croația, Transilvania și, peste câțva timp, Bucovina (1774). O importantă parte a rusinilor este integrată în imperiu prin Diploma Leopoldină, prima diplomă de acest gen și care face referire la românii, grecii și rutenii din Ungaria, Croația, Slavonia și Transilvania.

Revoluția de la 1848 a determinat o zguduire a Austriei. Conducătorul rusinilor, Adolf Dorianskyj, prezintă Vienei un plan pe baza căruia trebuia să se constituie o provincie autonomă (Rutenia), însă înăbușirea revoluției zădărnicește acest plan.

În anul 1918 s-au constituit Consilii Naționale Rusine la Ungvar, Presov și Sighet. Rusinii au rămas răspândiți în spațiile Europei Central Răsăritene, fără a reuși să-și constituie un stat național. Doar în Cehoslovacia, între anii 1919-1938, a funcționat o regiune autonomă a rusinilor. Înainte de 1918, rutenii din Transilvania erau priviți ca o etnie distinctă. După 1918, în unele recensăminte au fost trecuți ca etnie distinctă, în altele au fost trecuți alături de ucraineni. După 1945, fie n-au mai fost menționați deloc, fie au fost trecuți alături de ucraineni. Politica de nerecunoaștere a existenței rutenilor a determinat o anumită pierdere a identității și azi mulți nu se mai declară ruteni. Rutenii sunt prezenți în România mai mult în partea de nord a țării, dar și în vest.

Interferențe culturale româno-rutene

În iunie 2007, la Sighetu Marmăției a avut loc Congresul Mondial al Rutenilor, la care au participat peste 250 delegați din zece țări și din România.

3.19. Sârbi

Număr: 22.518 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Timiș, Caraș-Severin, Arad și Mehedinți.

Sărbători ale comunității sârbilor din România

În ziua de 27 ianuarie este sărbătoarea Sfântului Sava, patronul spiritual al sârbilor. Ziua Sfinților Apostoli Petre și Pavel este ocazie de sărbătoare la sârbi.

Comunitatea sârbilor celebrează Crăciunul după ritul creștin ortodox vechi, astfel încât Ajunul Crăciunului este în data de 6 ianuarie.

Cine reprezintă comunitatea sârbilor din România de azi?

Uniunea Sârbilor din România (USR) și Slavomir Gvozdenovici, președintele USR reprezintă comunitatea sârbilor în Parlamentul României.

Dintre publicațiile care apar în limba sârbă în România menționăm: Naša Reč (săptămânal editat de USR, subvenționat din bugetul statului, care apare la Timișoara), Književni Život (trimestrial editat de USR, subvenționat din bugetul statului, care apare la Timișoara). Studioul teritorial de radio Timișoara difuzează emisiuni în limba sârbă timp de 60 minute pe zi.

Scurt istoric al comunității sârbilor din România

În secolele VI-VII slavii au migrat din nord-estul Europei spre sud-vest. În timpul acestei migrații o parte din populația slavă s-a stabilit și pe teritoriul bănățean. Ceilalți s-au așezat aproximativ pe spațiul actual al fostei Iugoslavii.

Primele atestări documentare despre sârbii din Valea Mureșului datează din secolul al XII-lea. Pe măsură ce de la sfârșitul secolului al XIV-lea otomanii înaintau în Balcani de la sud spre nord, începe exodul sârbilor (ca de altfel și al altor popoare balcanice: albanezi, bulgari, aromâni etc.) din sud spre nord, peste Dunăre, în Ungaria de Sud. Deplasările masive de populație sârbă din vechea patrie, Regatul Sârb (Kosovo, Raska, Metohija etc.) erau încurajate de autoritățile militare și administrative din perioadele respective și din necesitatea de a se crea un cordon de apărare a granițelor creștinismului împotriva atacurilor turcești, iar sârbii erau recunoscuți prin virtuțile lor militare.

Începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea până la începutul secolului al XVI-lea, pe teritoriile Țării Românești și Moldovei sosesc grupuri de sârbi. Printre ei s-au remarcat Nicodim Grcici, întemeietorul primelor mănăstiri românești, Macarie, întemeietorul primei tipografii, mitropolitul Maxim Brancovici, ctitorul mitropoliei românești.

Cu timpul (sec. XV-XVIII), datorită mai multor valuri de imigrări (circa 10, din care cea mai mare migrație a fost în 1690 sub patriarhul sârb Arsenie III Čarnojevic), structura etnică a populației din Banat s-a schimbat, sârbii devenind un element cu pondere semnificativă.

Convieșuirea lor timp de mai multe secole în acest spațiu i-a făcut să se simtă autohtoni. La terminarea primului război mondial, după Unirea de la 1 Decembrie 1918, în România au rămas ca minoritate națională circa 50.000 cetățeni sârbi în peste 60 localități de-a lungul graniței româno-iugoslave.

Interferențe culturale româno-sârbe

Teodor Jankovici Marievski a fost reformator al școlilor elementare sârbești și românești în spiritul celor mai înalte cuceriri ale pedagogiei europene din perioada raționalismului.

Sava Tekelija, cel mai mare mecena și binefăcător al poporului sârb, s-a născut la Arad

Dimitrie Tirol, întemeietorul primei biblioteci din Belgrad, era timișorean la origine.

Iovan Ducici, „prințul poeziei sârbe” a fost primul ambasador sârb la București, o tradiție diplomatică și culturală continuată de romancierul Milan Rakici și de Ivo Andrici, laureat al Premiului Nobel.

Dintre reprezentanții de seamă ai culturii sârbe din România mai menționăm pictorii Ștefan Tenețki, Arsa Teodorovici, Constantin Danil, Nikola Aleksici; istoricul Iovan Raici, naturalistul Pavle Kenghelaț și scriitoarea Eustachia Arsici.

3.20. Slovaci

Număr: 17.199 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Bihor, Arad, Timiș și Sălaj.

Sărbători ale comunității slovace din România

Majoritatea sărbătorilor marcate de comunitatea slovacă se leagă de religie: 30 noiembrie este ziua Sfântului Andrei, 13 decembrie - Sf. Lucia, 26 decembrie – Sf. Ștefan, 31 decembrie – Sf. Silvestru. La 6 ianuarie se serbează Tri Krale (Trei Crai), iar sosirea lunii mai (Maje) este și ea prilej de sărbătoare.

Cine reprezintă comunitatea slovacă din România de azi?

Uniunea Democrată a Slovacilor și Cehilor din România (UDSCR) este o organizație social-culturală care a apărut în 1990 ca organizație reprezentativă a minorităților slovacă și cehă din România.

O organizație reprezentativă pentru viața culturală și științifică a comunității slovace din România este Societatea Culturală și Științifică „Ivan Krasko”.

Studioul teritorial de radio din Timișoara difuzează 30 minute/săptămână în limbile cehă și slovacă.

Dintre publicațiile în limba slovacă editate în România menționăm: „Nase Snahy” (editat de UDSCR, subvenționat din bugetul statului); „Rovnožečné Zrkadlá” - Oglinzi Paralele (apariție trimestrială, editată de Societatea Culturală și Științifică „Ivan Krasko”).

Ansamblul „Salasan” este păstrătorul cântecelor și dansurilor tradiționale slovace.

Scurt istoric al comunității slovace din România

Slovacii s-au așezat pe actualul teritoriu al României în trei valuri independente. Primul grup (sosit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea) s-a stabilit în ținuturile de câmpie ale Banatului, în zonele împădurite ale județelor Bihor și Sălaj, în zonele de câmpie și în localitățile miniere sătmărene și maramureșene, precum și în partea de nord-nord-vest a Bucovinei. Aceste zone se aflau atunci sub dominația Imperiului habsburgic.

Primele comunități de slovaci au sosit în Banat în anul 1747, întemeind localitatea Mocrea. În 1803 un grup masiv de slovaci de rit evanghelic colonizează Nădlacul, apoi Butin, Vucova, Brestovat etc.

Un alt val al slovacilor de rit romano-catolic a întemeiat în 1790 localitățile Budoii, Vărzari din zona păduroasă a munților Plopișului, urmate mai apoi la începutul secolului al XIX-lea de întemeierea localităților Șinteu, Făget, Serani etc.

Viața publică a slovacilor, atât a celor de rit romano-catolic, cât și de rit evanghelic, s-a format și s-a dezvoltat în toate comunitățile în jurul bisericii. Până prin secolului al XIX-lea biserica a fost cea care a susținut învățământul școlar, precum și diferite forme de asociere pe baze economice, societăți de întraajutorare, mai târziu chiar diferite asociații național-culturale. În zona Bihorului și Sălajului, subordonate din punct de vedere bisericesc episcopiei romano-catolice de la Oradea, comunitățile slovace nou întemeiate au funcționat mai ales ca filiale ale celor existente. În scurtă vreme însă comunitățile mai mari și-au format parohii proprii: în Budoii în 1829, în Șinteu în 1844, în Făget în 1891, în Borumlac mai târziu, în 1939.

Datorită faptului că episcopia romano-catolică din Oradea era maghiară, învățământul bisericesc până în 1929 (până la naționalizarea instituțiilor de învățământ bisericesc de către guvernul român) a fost în limba maghiară. Până la acea dată nu se poate vorbi nici despre implicarea bisericii în activitățile național-culturale, nici despre implicarea ei în activitățile economice locale. Slovaca a fost folosită în învățământ doar în școli susținute de comunități, dascălii fiind gospodari autohtoni de naționalitate slovacă, știutori de carte.

În perioada 1946-1948 mai multe valuri de slovaci părăsesc teritoriul român cu destinația Cehoslovaciei, totalizând în jur de 20.000 persoane. Autoritățile comuniste române au desființat instituțiile acestei comunități, precum și protopopiatul evanghelic, societățile culturale și Uniunea Cehoslovacă din România. În 1945 însă se înființează liceul slovac la Nădlac, care a funcționat până în 1956 ca liceu pedagogic. Absolvenții acestei instituții de învățământ au devenit primii autori de manuale de limbă și literatură slovacă din România, traducători de manuale din limba română, dascăli în instituții de învățământ cu predare în limba slovacă. În anii 1960 au loc migrații interne, precum și începuturile asimilării etnicilor slovaci în localitățile mici, periferice. Pe de altă parte, numărul slovacilor din Arad, Timișoara și Reșița înregistrează o creștere.

Interferențe culturale româno-slovace

Ondrej Seberini a fost politician, prozator, publicist și luptător pentru drepturile slovacilor.

Poetul Ivan Krasko a fost primul traducător în limba slovacă al versurilor lui Mihai Eminescu.

Ludovit Haan a fost membru al Academiei Ungare și autorul primei monografii despre slovacii din Nădlac (perioada 1803-1853).

G. Augustyni a fost publicist, scriitor, redactor la "*Tribuna*" din Arad și Sibiu, liant între elitele naționale, culturale și politice slovace și române.

Jozef Kozacek a fost vicepreședinte al Maticii Slovenská, exilat ca înalt prelat la Oradea după interzicerea activității Maticii Slovenská.

3.21. Tătari

Număr: 24.137 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Constanța și Tulcea și în București.

Sărbători ale comunității tătarilor din România

După unirea Dobrogei cu România din anul 1878, a început o nouă epocă pentru tătari, prin apariția unor instituții de instrucție publică, de cultură națională și de cult islamic. Tătarii dobrogeni au creat o cultură inspirată de istorie și tradiții proprii. Între altele, sărbătorile naționale Nawrez (21 martie) și Kidirlez (5 mai), precum și cele religioase, Kurban Bayrami și Ramazan Bayrami, cu largă răspândire în lumea turco-tătara, se afla printre evenimentele de primă însemnătate.

La echinocșiul de toamnă (22 septembrie) este sărbătoarea numită Derviza.

Cine reprezintă comunitatea tătarilor din România de azi?

Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România (UDTTMR) și deputatul Aledin Amet reprezintă comunitatea tătarilor în Parlamentul României.

Dintre publicații amintim: periodicele *Karadeniz* (Marea Neagră) și *Cas* (Tânărul).

Societatea Română de Radiodifuziune transmite emisiuni în limba tătara prin studioul teritorial Constanța și prin postul Radio Vacanța.

Ansamblul folcloric *Yildizlar* este promotor al cântecului și dansului tradițional al tătarilor crimeeni.

Scurt istoric al comunității tătare din România

Grupul tătar din stepa nord-pontică începe să se afirme în istorie în secolul al XIII-lea. Victoria asupra cnezilor ruși în 1223 le-a deschis drumul spre Europa, întinzând stăpânirea lor până la gurile Dunării

Prima mărturie documentară în legătură cu stabilirea tătarilor în Dobrogea se referă la o împroprietărire din perioada lui Gingis Han (începutul secolului al XIII-lea). În cursul secolului al XIV-lea, au venit triburi de tătari alături de turci din Anatolia (Asia Mică), având loc și trecerea la islamul sunnit. Apoi, în perioada hanului Timur Lenk, 100.000 tătari s-au stabilit în Dobrogea și în regiunile Edirne și Filipopoli.

În 1525 alte grupuri de turci oguzi și de tătari au ajuns la Babadag. Cronicile otomane au înregistrat patru grupuri de tătari pe teritoriul Rumeliei (zona Balcanilor de răsărit), de care aparținea Dobrogea: tătarii Aktav, tătarii Tîrhala, tătarii din Ianbolu și tătarii Bozapa sau Bozata. Aceste grupuri au fost incluse în aceleași condicii cu nomazii oguzi, bucurându-se de aceleași privilegii și având aceleași obligații față de statul otoman.

Limba tătara face parte din ramura turcică a limbilor altaice. Instaurarea administrației otomane în Dobrogea a avut un efect de asimilare a populației tătare, limba kâpceacă a tătarilor fiind treptat înlocuită cu osmana, care este o limbă turcă occidentală.

După acceptarea suzeranității sultanului Mehmed al II-lea în anul 1457, s-a osmanizat și limba tătarilor din Crimeea, astfel tătarii veniți în Dobrogea din această regiune își desfășurau viața culturală tot în limba turcilor osmanlâi.

La sfârșitul secolului al XVI-lea, călătorii străini denumeau Dobrogea ca fiind „țara tătarilor”. În anul 1596 în regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră s-au stabilit alți 40.000 tătari.

După ocuparea țaristă a Peninsulei Crimeea (1783), mulți tătari din acest loc al temutei Hoarde de Aur de odinioară și-au găsit un refugiu în zona Dobrogei. Acest proces de emigrare a continuat până la unirea Dobrogei cu România în 1878. Datorită deselor războaie ruso-turce, tătarii își căutau refugiu, părăsind de trei ori Dobrogea, dar întorcându-se mereu tot pe aceste meleaguri.

După 1878, situația tătarilor din Dobrogea a fost similară în general cu cea a turcilor, adică au fost marginalizați, dar nu supuși unui proces de asimilare etnică.

O primă evaluare a numărului tătarilor din Dobrogea, imediat după Războiul de Independență, a fost realizată de cărturarul Ubicini. Rezultatul său din anul 1879 este destul de imprecis, deoarece tătarii erau incluși împreună cu turcii în grupa religioasă a musulmanilor. Oricum, în acel moment existau în Dobrogea românească circa 134.000 musulmani.

Prima evaluare precisă a numărului tătarilor dobrogeni datează din 1911, când sunt înregistrate 25.086 persoane, respectiv 7,3% din populația provinciei.

Prin unirea Dobrogei cu România a început o nouă epocă pentru tătari, creându-se instituții moderne de instrucție publică, de cultură națională și de cult islamic corespunzătoare nevoilor specifice acestei minorități. Între acestea, Seminarul Musulman a funcționat inițial la Babadag și a fost transferat, în 1901, la Medgidia. De asemenea, revista „Emel” (Idealul) a însemnat, în perioada interbelică, o veritabilă școală renaștentistă, răspândind în rândul tătarilor ideile generoase ale marelui umanist crimeean Ismail Gasprinski și ale poetului național Tatar Mehmet Niyazi.

Legătura de suflet cu patria de obârșie – Crimeea – nu a încetat și astfel chiar și în anii celui de-al doilea război mondial mulți tătari crimeeni s-au refugiat în România. Represaliile staliniste împotriva tătarilor din Crimeea au avut impact și asupra tătarilor dobrogeni, unii devenind victime ale regimului comunist.

Cu timpul, unii dintre tătarii dobrogeni, puțini la număr, s-au mutat în alte zone de pe teritoriul României (cu precădere la București și Brașov).

Interferențe culturale româno-tătare

Dintre personalitățile de seamă ale etniei tătarilor din România menționăm poetul Hamdi Giraybay, jurnalistul și scriitorul Ismail Gasprinski, poetul, jurnalistul și pedagogul Tatar Mehmet Niyazi, militanta Negip Fazal Sultan și actorul Hamdi Cerchez.

3.22. Turci

Număr: 32.596 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Constanța și Tulcea și în București.

Sărbători ale comunității turcilor din România

Aceste sărbători includ sărbătorile musulmane Kurban Bairam și Ramadam Bairam; Așure (9 februarie), Nevruz (21 martie), Hidirellez (5 mai), alături de 29 octombrie – Ziua Națională a Turciei și 23 aprilie – Ziua Copilului la turci.

Cine reprezintă comunitatea turcilor din România de azi?

Uniunea Democrată Turcă din România (UDTR) și deputatul Iusein Ibram reprezintă comunitatea turcilor în Parlamentul României.

Alte organizații ale comunității turcilor sunt: Organizația de Tineret – Ataturk, Organizația Femeilor Turce - Hanim Elleri, Centrul de Cercetare, Dezvoltare, Educație și Cultură - Dunărea de Jos.

Studioul teritorial din Constanța difuzează o emisiune în limba turcă timp de 30 minute pe săptămână.

Hak Ses este o publicație editată de UDTR, subvenționată din bugetul statului.

Ansamblurile folclorice „Delikanlılar”, „Fidanlar”, „Tuna”, precum și corurile de femei „Mehtap”, „Kaynanalar”, dar și ansamblul de copii „Küçük Yıldızlar” și corul de copii „Bülbül Sesleri” sunt promotoare ale cântecului și dansului turcesc.

Scurt istoric al comunității turcești din România

Prima consemnare documentară a prezenței stabile a unor etnici turci pe actualul teritoriu al României datează din anul 1264 când, în urma luptelor interne de tip feudal din Imperiul anatolian selgiucid, un grup de 12.000 ostași conduși de împăratul Izeyddin Keykavuz s-a așezat în Dobrogea. Aceștia erau trimiși de împăratul bizantin Mihail Paleologul pentru a apăra Imperiul Bizantin de invaziile străine. Așezarea dobrogeană a fost numită de turcii pre-otomani Babadag, ceea ce înseamnă “Tatăl munților”.

Mulți ani, localitatea a fost o garnizoană militară, dar și un centru cultural important. Un nou val de etnici turci sosește după cucerirea orașului Varna în 1484, dar și în anii următori, odată cu intensificarea relațiilor economice dintre Țara Românească și Imperiul Otoman.

Deoarece în secolul al XVII-lea mai toate satele, târgurile și orașele din Dobrogea aveau nume turcești, se poate spune că turcii ajunseseră să fie într-un număr foarte mare în Dobrogea. Pe de altă parte, educația și instrucția aveau mai mult un caracter religios, școlile găsindu-se pe lângă lăcașurile de cult (geamii).

Gloria de altădată a apus totuși în mare măsură. Dacă în anul 1900 în Dobrogea se aflau 238 geamii, astăzi în toată România se mai găsesc doar 72, dintre care 7 au nevoie de restaurare, fapt pentru care sunt închise, iar 3 sunt în construcție.

Turcii au pus mereu preț pe educația copiilor lor. De-a lungul timpului, pe lângă școlile primare, apar și școli care pregătesc dascăli și hogi la Babadag. Astfel, la 9 noiembrie 1891 se înființează la Medgidia un nou centru de pregătire a dascălilor și hogilor. La sfârșitul secolului al XIX-lea, Babadagul îi cedează locul Medgidiei ca centru cultural și spiritual al turcilor, după ce un număr mare de turci se mută acolo.

În perioada interbelică se poate vorbi și despre o dezvoltare a intelectualității turcești. Apar reviste și ziare, la început numai în limba turcă osmană, apoi bilingve. Dacă până în 1923 elevii purtau uniforme caracteristice perioadei otomane, odată cu instaurarea republicii turce și sub influența reformei kemaliste, uniforme capătă o alură europeană. Totodată, alături de limba turcă cu caractere latine se introduce și limba română.

Ca un element specific, trebuie menționată aici și existența vakifurilor, a fundațiilor care au contribuit foarte mult la dezvoltarea și păstrarea identității culturale și spirituale a minorității turce din România.

Ulterior, perioada 1945-1990 a fost o perioadă în care intelectualitatea turcă a migrat în Turcia, iar școala în limba turcă a funcționat până în 1954, după care s-a suspendat pe perioada regimului comunist.

Interferențe culturale româno-turce

Dimitrie Cantemir a petrecut 15 ani la Constantinopol, unde a devenit un excelent cunoscător al muzicii orientale.

Cea mai impresionantă figură din zona Dobrogei a fost liderul spiritual Sari Saltuk Dede, din Babadag, memoria căruia turcii o cinstesc în mod deosebit.

Spiru Haret, ministru al educației, sprijinit de un învățător ajuns în Babadag, a modernizat Seminarului Musulman din Babadag (vezi *Însemnări dobrogene*, de Dan Alecu la adresa http://revista.memoria.ro/?location=view_article&id=563)

Dintre reprezentanții de vază ai culturii comunității turcești din România menționăm: Grigore Chiazim, muzician; Omrie Hasan, culegătoare de folclor turcesc tradus în limba română de Cornelia Călin Bodea; Emin Atila (E.A. Yalcin), poet; Rușen Dora, pictor; Mehmet Naci Önal, folclorist.

3.23. Ucrainenii

Număr: 61.091 (Recensământul din 2002)

Localizare: Cei mai mulți trăiesc în județele Maramureș, Suceava, Timiș și în Caraș-Severin.

Sărbători ale comunității ucrainene din România

Ucrainenii sărbătoresc Crăciunul de rit vechi în data de 6 ianuarie, Anul Nou și Sf. Vasile la 14 ianuarie.

10 martie, ziua de naștere a poetului național Taraș Sevcenko, este sărbătorită cu mândrie de cetățenii români de origine ucraineană.

Cine reprezintă comunitatea ucrainenilor din România de azi?

Uniunea Ucrainenilor din România (UUR) și deputatul Ștefan Buciuta reprezintă comunitatea ucraineană în Parlamentul României.

Publicațiile în limba ucraineană sau despre comunitatea ucraineană care apar în România includ: „Curierul Ucrainean” (în limba română), „Ukrainkyi Visnyk” (în limba ucraineană), „Vilne Slovo” (Cuvântul liber), „Nas Holos” (Glasul nostru) - revistă a scriitorilor ucraineni și „Obrii” (Orizonturi) - anuar de cultură, literatură și filologie ucraineană.

Ansamblurile artistice „Nadiia” din Suceava, corul Zelena Lișceva (Alunul Verde), grupul Barvinoc (Iedera) din Cornuțel-Banat, Grupul feminin din Caransebeș, Grupul mixt Berizca (Mesteacănul) din Timișoara etc. sunt promotori de seamă ai cântecului și dansului tradițional ucrainean.

Scurt istoric al comunității ucrainene din România

Mărturiile arheologice și lingvistice arată că o populație slavă de răsărit s-a așezat pe meleagurile Maramureșului și Bucovinei încă din secolul al VI-lea, trăind alături de populația autohtonă. Cea mai mare parte a satelor locuite astăzi de ucrainenii sunt menționate în vechile acte istorice (slavone în Moldova și latino-maghiare în Maramureș) din secolele al XIV-lea și al XV-lea; satele Căndești și Rogojești existau deja în secolul al XIV-lea. În anul 1998, satul Rușcova din Maramureș a sărbătorit 625 de ani de la prima atestare documentară. Identitatea lingvistică, culturală și spirituală a ucrainenilor din Maramureș și din nordul Moldovei a fost asigurată și menținută de un adaos etnic continuu din Transcarpatia, Galiția, Pocuția și nordul Bucovinei.

Huțulii (numiți huțani de către români) sunt cei care locuiesc în zona muntoasă a Bucovinei, pe văile superioare ale râurilor Suceava, Moldova, Moldovița și Bistrița Aurie. Veniți pe teritoriul actual al României, aceștia au găsit condiții favorabile pentru a practica ocupațiile lor tradiționale: păstoritul, creșterea animalelor, munci forestiere, plutărit, întemeind un număr însemnat de sate și cătune, locuite și astăzi. În vechile hrisoave bucovinene ei sunt numiți „ruși”. Graiul huțulilor este înrudit cu graiurile ucrainene carpatice și cu cel bucovinean care, la rândul lor, sunt parte integrantă a limbii ucrainene comune. Renumiți crescători de cai (ei au impus chiar o rasă de cai), huțulii sunt totodată maeștri în confecționarea și ornarea obiectelor din lemn, piele, corn, în țesut și în broderie.

Așezarea ucrainenilor în Dobrogea (Delta Dunării și în zonele limitrofe) este legată de distrugerea și lichidarea, în anul 1775, la ordinul țarinei Rusiei Ecaterina a II-a a Sicei Zaporojene, mișcare de independență a poporului ucrainean. Pentru a se salva de represalii, circa 8.000 cazaci zaporojeni s-au stabilit, cu încuviințarea Înaltei

Porți, în zona Deltei Dunării. Aici, la Dunavățul de Sus, ei organizează în anul 1813 tabăra militară „Zadunaiska Sici”, care a funcționat 15 ani, desființată apoi de către turci. În această direcție, populată inițial de cazaci, se îndreaptă până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea grupuri de țărani din regiunile de sud ale Ucrainei pentru a scăpa de iobăgie și de recrutarea în armata țaristă. Ei întemeiază localități, construiesc biserici și se ocupă îndeosebi cu agricultura, pescuitul, vânătoarea și creșterea animalelor. Pentru a-i deosebi de vecinii lor ruși lipoveni, localnicii îi numesc haholi.

Comunitatea ucraineană din Banat, așezată în câteva sate din zona Lugojului, a Caransebeșului și Aradului, s-a constituit îndeosebi între anii 1908-1918 prin colonizarea unor domenii latifundiare scoase la vânzare de către proprietarii lor șvabi și maghiari, situate în partea de sud a Imperiului Austro-Ungar de atunci. Coloniștii ucraineni care și-au cumpărat loturi de pământ proveneau din zonele muntoase și sărace ale Transcarpatiei, din localitățile situate în dreapta Tisei, iar alții, în număr mai mic, din zona huțulă a Bucovinei. Exodul lor a continuat și după 1918. După anul 1970 numeroși etnici ucraineni din satele maramureșene și bucovinene au cumpărat gospodăriile șvabilor emigrați, populând numeroase localități care devin majoritar ucrainene (Pogănești, Dragomirești, Știuca, Remetea Mică, Bârsana etc.). În ultimii 15-20 ani a avut loc o deplasare în masă a ucrainenilor maramureșeni spre Banat, provenind din localități al căror relief cuprindea numai păduri și fânețe pentru a se stabili în această zonă unde puteau lucra în agricultură.

Interferențe culturale româno-ucrainene

Personalitățile de seamă ale comunității ucrainene din România includ pictorul Vasile Hutopilă, politicianul Viorel Hrebenciuc, cântăreața Anna Lesko și coregraful Oleg Danovski.

4. ANEXE

4.1. Citate din creația și afirmațiile personalităților incluse în calendarul multicultural

Citatele care urmează au fost selectate pe criteriul posibilității de valorificare a acestora în cadrul discuțiilor din lecțiile la diversele discipline de studiu din curriculumul școlar. Din acest motiv există mai multe categorii de citate:

- citate care au referire directă la multiculturalitate și apartenență etnică;
- citate care reflectă valori multiculturale (respectul, unitate în diversitate, egalitatea, echitatea, diversitatea, coeziunea socială, libertatea);
- citate care reprezintă idei controversate, pe baza cărora se poate genera o dezbatere care să producă explorări și reflecții profunde asupra valorilor reale pe care elevii și le asumă precum și a modului în care stereotipiile sociale influențează aceste valori;
- citate care au fost selectate ținând cont de etnia autorului și care pot fi utilizate mai ales la științe, arte sau educație fizică; aceste citate descriu cel mai adesea idei ale autorului despre domeniul în care profesază.

Citatele incluse în această listă nu pot fi considerate reprezentative pentru întreaga creație a autorului lor, pentru poziția oficială a autorului lor în legătură cu aspectele etnice sau pentru grupul etnic din care autorul lor face parte. Este important ca aceste citate să fie utilizate pentru chestionarea stereotipiilor și cu grijă față de riscul de a promova accidental prejudecăți. Citatele reprezintă o colecție de idei și opinii diverse, între care se poate stabili, prin felul în care profesorul le integrează în predare, o legătură cu disciplinele de studiu din școală sau cu valorile și atitudinile care sunt incluse în programele școlare. Câteva sugestii de integrare în predare au fost incluse în capitolul 1 al acestui ghid, odată cu descrierea metodelor de predare care lasă vocea elevului să se facă auzită.

A.D. XENOPOL:

„(...) mai mulți autori, filosofi, oameni de știință și istorici reflectaseră asupra principiilor pe care se razimă istoria, discutaseră caracterul ei; dar mărturisesc că, preocupat prea mult de istoria pragmatică a Românilor, lăsasem cu totul la o parte teoria disciplinei și numai cât după ce am sfârșit vol. VI, și am văzut înaintea mea lucrarea uriașă ce săvârșisem, îmi puseu întrebarea: bine, am scris istoria Românilor, dar în fond ce am făcut? *Inșirat am pe miile de pagini ale groaselor volumuri, adevărul asupra trecutului și acest adevăr poate el fi stabilit? Oare sunt garanții logice, criteriile pe care el se întemeiază?* Și din această întrebare chinuitoare care amenință la un răspuns negativ, să reducă în pulbere munca mea de 26 de ani, se născu frământarea de gânduri asupra naturii istoriei, din care răsări ideea fundamentală a unei științe, a unei logice a istoriei, deosebită de istoria însăși, idei pe care începui să le repet în încordatele mele cugetări și să altoiesc tot idei noi, însemnate pe hârtie așa răzlețe cum răsăreau în minte, dar pe care mai apoi le încheagai în un sistem.” (*Istoria ideilor mele*)

<http://uk.geocities.com/imjhsourbook/Xenopol/Istoriaideilorme.htm>

ADRIAN MARINO:

„Gândirea liberă, fără dogme, care nu se lasă intimidată nici de concepții și ierarhii oficiale, nici de „șefi de școală” indigeni, nici de filosofi „la modă” nici de „înțelepți orali legendari” se lovește în continuare de mituri care nu rezistă la analiză, de prejudecăți și de idei tabu și de o stranie amnezie a existenței unei tradiții, totuși reale, a spiritului critic românesc.”

(*Al treilea discurs Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi*, Editura Polirom, Iași, 2001)

ALEXANDRU GRAUR:

„Importanța limbii latine este foarte mare și în prezent, întrucât cele mai multe greșeli de limbă pe care le fac românii se datorează tocmai necunoașterii limbii latine.”

(*Latina și importanța ei pentru realizarea unei exprimări literare* – Theodor Hristea)

ALEXANDRU IOAN CUZA:

„Patimile omenești sunt ca năruirile din înălțimi: când pornesc, ușor le oprește fiecare, dar, mai târziu, ele fărâcă tot ce întâlnesc în calea lor și nu-i putere pe lume ca să le poată stăpâni.”

http://www.glumite.ro/citate_comice_celebrec%7EA.C.%20Cuza.html#autor

ALEXANDRU M. MACEDONSKI:

„Țiganiii merg fără-ncetare
Nu știu nici ei când au pornit,
Dar se tot duc neconținut,
Împinși de-o vecinică chemare.
Cu galbeni ochi pierduți în zare,
De când se știu, s-au pomenit –
Țiganiii merg fără-ncetare
Nu știu nici ei când au pornit.
Mereu țigani, – cu mic, cu mare,
Au tot născut și-au tot murit
Și tot spre visul nemplinit,
Răpiți de-aceiași aiurare,
Țiganiii merg fără-ncetare.”

(*Rondelul țiganilor*)

ANA ASLAN:

„Să fii veșnic tânăr nu înseamnă să ai 20 ani. Înseamnă să fii optimist, să te simți bine, să ai un ideal în viață, pentru care să lupți și pe care să-l cucerești.”

<http://herbanet.vstore.ca>

„Dacă m-aș fi căsătorit, nu aș fi realizat atâtea.”

http://jsri.ro/old/html%20version/index/no_6/mihaelamudure%20-%20articol.htm

ANDREI ȘAGUNA:

„Pe românii transilvăneni, din adâncul lor somn (vreau) să-i trezesc și cu voia către tot ce e adevărat, plăcut și drept să-i îndrumez.”

http://ro.wikipedia.org/wiki/Andrei_%C5%9Eaguna

„Să nu vă sfădiți!”

<http://www.sibianulonline.ro/articol/ziar/sibiu/mini-mitropolia/8073/335/>

ANNA LESKO:

„Picturile mele reprezintă extremele stărilor sufletești prin care trec: fericirea și tristețea. Dacă ai multă ambiție, voință, muncești mult pe cont propriu și îți urmezi instinctele satisfacția va fi foarte mare.”

<http://www.annalesko.ro/site.html>

AUREL BARANGA:

„Din toate păcatele omenești, cel mai detestabil rămâne, fără putință de tăgadă, nepăsarea, augusta indiferență a omului față de suferințele și durerile omului de lângă el.”

<http://www.citatepedia.ro>

BOGDAN PETRICEICU HASDEU:

„Fii liber sau conservator, fii cum știi, dar crede în patrie.”

<http://autori.citatepedia.ro>

CAMIL PETRESCU:

„Cuvântul e un mijloc imperfect de comunicare.”

„Cum se gândește, cum se iubește, cum se suferă nu se poate învăța în orele de curs și nici atesta prin certificat de absolvire.” (*Patul lui Procust*)

„Dreptatea este deasupra noastră și este una pentru toată lumea și pentru toate timpurile.” (*Jocul Ielelor*)

<http://www.citatepedia.ro>

CAROL I:

„Români! Sunt al vostru din toata inima si din tot sufletul meu. Vă puteți bizui pe mine mereu, cum mă voi baza și eu pe voi.”

„Numai Dumnezeu poate ști ce va rezerva viitorul țării noastre. În ceea ce ne privește, să ne limităm la a ne face datoria!”

<http://old.jurnalul.ro/articol.php?id=52193>

CIPRIAN PORUMBESCU:

„Și dacă este vorba de vreun componist pe care l-am studiat și-l studiez și acum încă cu multă diligență, atunci îmi permit a spune că componistul acesta este însuși poporul nostru român...” (*Gazeta Transilvaniei*, numărul 29 din 14/26 martie, 1882)

www.muzeulmuresenilor.ro/ciprian_porumbescu

CONSTANTIN NOICA:

„Dacă te bați, bate-te cu zeii, nu cu valeții.”

„O școală în care profesorul nu învață și el e o absurditate.”

<http://www.citapedia.ro>

CONSTANTIN TĂNASE:

„Sinceritatea este un pericol numai pentru ignoranți.”

„Idealurile se aseamănă cu stelele: nu poți ajunge la ele, în schimb te poți orienta.”

<http://www.citapedia.ro>

CRISTIAN MUNGIU:

„Felul amabil în care îi receptăm noi pe străini e o rămășiță a perioadei în care un occidental în carne și oase era mai ceva ca un extraterestru.”

„Orice ai face, un film în limba română li se va adresa în special românilor.”

<http://www.observatorcultural.ro>

CRISTIAN ȚOPESCU:

„Nu vă ascundeți personalitatea. Creați-vă propriul stil de comentariu.

Nu vă temeți de critici, fiți deschiși la recomandări și încercați să vă perfecționați mereu.”

<http://www.cristiantopescu.ro>

DAVID OHANESIAN:

„Profesorul este cel care modelează vocea, îi dă acea rotunjime care o face frumoasă, îi dă rezonanță. Dar el este și cel care poate distruge un glas.”

„N-am dat niciodată doi bani pe aplauze, nu mi-au plăcut. Important era să fiu eu mulțumit.”

<http://www.adevarul.ro/>

DEMOSTENE RUSSO:

„Sufletul se formează prin deprinderi, și ajungi să gândești după cum trăiești.”

<http://www.citapedia.ro>

DINU LIPATTI:

„Nu-i de ajuns să fii mare compozitor ca să scrii muzica asta, trebuie să fi fost ales ca instrument al lui Dumnezeu.”

http://www.ici.ro/romania/ro/cultura/m_lipatti.html

DOINA LEVINȚA:

„În general, visez cu ochii deschiși. Am o lume a mea, în care îmi găsesc toate resursele. Mă poate inspira o stare anume, un vis care poate deveni realitate și strada - cea mai dinamică scenă cu personajele ei, pe care nici o dramaturgie din lume nu le poate cuprinde. Mă seduce și mă încântă șansa de a face din costum un teatru al meu, cu actori imaginari, ei căpătând prin mine substanță și spirit. Încerc traducerea în costum a stărilor, a revelațiilor în legătură cu lumea. Mărturisită sau nu, bucuria copilărească a costumației ne însoțește toată viața.”

http://www.ele.ro/Doina_Levintza_Interviu_-a2983_p3.html

DUMITRU PRUNARIU:

„Zborul cosmic îți creează o altă perspectivă de a vedea lumea, plecând de la perspectiva strict fizică pe care o ai privind Pământul din spațiul cosmic. Toate acestea îți deschid un apetit pentru a privi problemele la modul global. Lucrul acesta nu se produce imediat după experiența unui zbor cosmic, ci în timp, pe măsură ce începi să te confrunți cu o serie de activități noi, mai ales în context internațional. După ce le analizezi, tragi de multe ori concluzii care scapă celor care nu au dezvoltat simțul de a vedea lucrurile la scară cosmică... Eu sunt convins că viața nu există numai pe Pământ, ar fi absurd să gândim astfel.”

http://arhiva2004.informatia.ro/News-article-sid-51320-titlu-Interviu_cu_Dumitru_Prunariu_ambasadorul_Romaniei_la_Moscova.phtml

EFTIMIE VICTOR:

„Nu te culca pe lauri. Gloria încetează în momentul în care ai uitat că ești un permanent debutant.” (*Reflecții și maxime*, vol. 1, 1989, Ed. Științifică și Enciclopedică)

„Când ți-a intrat în cap că nu mai ai nimic de învățat și că poți să înveți pe alții, ești un om sfârșit.” (*Reflecții și maxime*, vol. 2, 1989, Ed. Științifică și Enciclopedică)

EUGEN SIMION (NUMELE COMPLET: IOAN EUGEN SIMION):

„Distrugerea vestigiilor romane ar fi o crimă culturală.”

http://www.formula-as.ro/reviste_568_44_acad.eugen-simion.html

GABRIEL DOROBANȚU:

„Încredere am avut mereu în oameni. Sigur că poți să o pierzi uneori, dar lumea nu-i făcută dintr-un singur om. Atâtea suflete și idei și cred că ne putem lega de oricine oricând.”

[\(http://old.jurnalul.ro/articol_72491/\)](http://old.jurnalul.ro/articol_72491/)

GABRIELA SZABÓ:

„Trebuie doar să nu mai întoarcem privirea atunci când un copil flămând ne întinde mâna și să vedem dincolo de aparențe.”

<http://www.gardianul.ro>

GALA GALACTION:

„E atât de greu și de dureros să stai între minte și inimă și să te lupți s-o împaci pe cea din urmă cu dreptățile celei dintâi.”

„Prietenia este una din mângâierile vieții.”

<http://www.citatepedia.ro>

GARABET IBRĂILEANU:

„Dacă vrei să păstrezi prietenia cuiva, nu da mai mult decât poți continua să dai.”

„Dacă, apucând pe un drum, ți-ai rupt un picior, nu regreta că n-ai apucat pe un altul, căci nu știi dacă nu ți le rupeai pe amândouă.”

„Un popor nu-și poate justifica dreptul la existență distinctă în sânul popoarelor civilizate, decât dacă poate contribui cu ceva la cultura universală, dându-i nota specifică a geniului său.”

<http://www.citatepedia.ro>

GEORGE CĂLINESCU:

„Un dialog nu duce la nimic dacă planurile de gândire nu coincid.”

„Nu cunoaștem niciodată bine pe oameni; ei au încăperi închise pentru ochiul superficial.”

<http://www.citatepedia.ro>

GEORGE EMIL PALADE:

„Sper că în anii următori Academia Română își va îndeplini cu succes nobilele ei răspunderi, că activitatea ei de cercetare se va dezvolta și că indiferent de domeniul de activitate sub cupola înaltului for se vor aduna toate valorile intelectuale de seama ale societății românești.”

www.acad.ro/com2001/pag_com01_0404.htm

GEORGE ENESCU, ROMÂN:

„Ceea ce e important în artă, e să vibrezi tu însuși și să-i faci și pe alții să vibreze.”

<http://www.citatepedia.ro>

GHEORGHE ZAMFIR:

„Mulți spun ca nu există muzică de calitate îndoielnică, ci există doar interpreți de proastă calitate. Eu spun că există muzicieni care servesc muzica și „muzicieni” care se servesc de muzică. (...)”

<http://www.infoarte.ro/noutati/Gheorghe-Zamfir-ne-ofera-Anotimpurile-452-1.html>

HENRI COANDĂ:

„Viitorul este suma pașilor pe care-i faceți, inclusiv a celor mici, ignorați sau luați în râs.”

<http://www.citatepedia.ro>

HERTA MÜLLER:

„Eu nu fac diferență între estetică și restul vieții. Dacă am făcut ceva ca lumea, am făcut pentru că nu m-am compromis. Pentru mine, toate se împletesc. Poate alții au mai multe camere, într-una își pun ținuta morală, dincolo, paltonul estetic. Eu am numai un dulăpior, destul de mic, toate sunt împreună, eu nu pot să mă îmbrac ba estetic, ba moral. Nu știu cum se face diferența. Niciodată n-am știut.” <http://www.polirrom.ro/titluri.cgi?action=titluri&class=dosar&id=1768>

HORIA MOCULESCU

„Pentru orice lucru cultural luptele sunt din ce în ce mai îndelungate și mai grele.”

http://www.obiectivulcea.ro/index.php?option=com_content&task=view&id=8784&Itemid=55

IOAN SLAVICI:

„Pe cei tari îi încântă sarcina grea.”

„Menirea firească a școlii nu e să dea învățătură, ci să deștepte cultivând destoinicirile intelectuale în inima copilului, trebuința de a învăța toată viața.” (*Educația rațională*)

<http://www.citatepedia.ro>

ION CARAMITRU:

„Bunicul meu era un tip extrem de sensibil și de la el, dar și de la mama mea, am moștenit mare drag de vers și în special de cel eminescian, pentru ca bunicul meu credea în Eminescu și prin Eminescu îi învață limba română cultă pe elevii din satele românești din Grecia, care vorbeau grecește și dialectul aromân. Era și un liceu Bitolia. Bucureștiul, dacă a fost numit cândva Micul Paris, a fost numit nu neapărat de românii din România, ci de cei din țările din jurul României, care veneau la București ca la un mic Paris, pentru că aici era o mare universitate, era foarte aproape, mai ales pentru studenții aromâni, printre care se număra și tatăl meu la începutul acestui secol, unde studiau în special Literatura română, Dreptul și Științele economice.”

<http://www.vlachophiles.net/caramitru.htm>

ION LUCA CARAGIALE:

„Voiești să cunoști lucrurile, privește-le de aproape. Vrei să îți placă, privește-le de departe.”

<http://www.citatepedia.ro>

IULIU HAȚIEGANU:

„Conștiința națională înseamnă mai întâi recunoștință și respect înaintașilor, apoi răspunderea și grija urmașilor.”

<http://www.citatepedia.ro>

JOHANNES HONTERUS:

„Multe îngăduie legile și totuși nu le poți săvârși fără să-ți calci pe conștiință.”

„Exemplele nu sunt întotdeauna de imitat.”

„Atunci când judecăm, să nu facem ceva cu ușurință, neglijent sau nerefectat.”

„Din obiceiuri rele s-au născut legi bune.”

„Cel ce sub pretextul milei îl dezvinovățește pe cel păcătos nu-și pătează conștiința mai puțin decât cel care, în pofida celui mai mare drept, condamnă un inocent.”

(*Coloana infinitului. De prin scrieri de demult*, Editura Albatros, Colecția Cogito)

JOHNNY RĂDUCANU:

„M-a căutat de curând prietenul meu Gabriel Liiceanu și m-a rugat să vin să cânt la lansarea unei cărți la editura lui, Humanitas. Cartea se numea – cum credeți? – ‘Țigani!’ Păi, cum altfel, doar sunt și eu dintre ei, de-aia am în sânge muzica lăutărească pe care o ‘strecor’ printre clapele pianului meu, când cânt jazz. Sau, probabil, Liiceanu o fi fost foarte impresionat atunci când eu, foarte preocupat de soarta intelectualilor bucureșteni, în eventualitatea unei descinderi minerești aici, i-am dat telefon și i-am spus că i-am pregătit zece băieți de-ai mei, din Rahova, care mânuiesc perfect săbiile Ninja, ca să-l apere – și atunci de-aia m-a invitat. Am văzut la lansarea aia niște țigani foarte deștepți – poeți, scriitori, profesori universitari – și niște fete frumoase de pică, de-alea instruite, cu facultate. Și m-am simțit tare mândru că nu ne fac neamul de râs. Eu sunt foarte gelos atunci când îi aud pe ei vorbind țigănește, pentru că eu nu știu – bunicii mei, părinții mei n-au vorbit și, deși m-am născut în Brăila, eu știu turcește, știu grecește, dar țigănește nu știu. E cam târziu pentru mine să mă apuc s-o învăț acum, dar în schimb, pot să-mi arăt în muzica mea, fie că o fac aici sau oriunde altundeva în lume, rădăcinile mele din neam de țigani lăutari. Sunt bucuros și fericit că lumea știe de unde vin eu și mă apreciază și mă bucur că am prieteni, ‘rumâni’ buni la suflet și deștepți, care vor binele acestei țări. Și, chiar dacă, în ultima vreme, sănătatea mi s-a șubrezit de tot, pentru ‘rumâni’ ăștia și pentru toți cei care vor, mă duc vinerea la ‘Club Nouveau’ și duminica la ‘Lăptăria lui Enache’, și cânt pentru ei, din tot sufletul.”

<http://interioare.free.fr/Johnny%20Raducanu/Johnny%20Raducanu%20-%20Biografie.html>

JOHNNY WEISMÜLLER:

„Am fost întotdeauna interesat de condiția fizică. Am crezut îndelung că atletismul și concursurile între oameni și națiuni ar trebui să înlocuiască violența și războiul.”

<http://www.imdb.com/name/nm0919321/bio>

LUCIAN BLAGA:

“Când caut comori nu sap în nori, ci în pământ.”

„După ce apune soarele, orice licurici crede că el e loțiitorul.”

„Multe lucruri nu le vedem fiindcă le privim prea din aproape.”

„O singură rugăciune am: Doamne să nu mă lași niciodată să fiu mulțumit de mine însumi!”

<http://www.citapedia.ro>

MĂDĂLIN VOICU

„Sigur că în orice societate, unii se duc în sus, alții-n jos. Se vorbește despre drepturile omului, mi se pare o prostie în secolul 21 să vorbești despre drepturile omului. Dreptul omului e să te naști să trăiești și să mori. Ce faci de când te naști până când mori îți dă dreptul să accezi într-un etaj în societate, nu așa că dacă te-ai născut trebuie să și primești orice sau să ai orice.”

<http://chandras.free.fr/?p=172>

MAIA MORGENSTERN:

„Aș fi mult mai săracă fără literatură, fără muzică, fără dans; în momente importante mă regăsesc în toate astea, când sunt veselă, tristă, în momente de cumpănă (așa mi se întâmplă mie și poate că nu numai mie) îmi revin în minte cuvinte, îmi răsar impresii din piese, din literatura pe care am consumat-o.”

<http://www.121.ro/articole/art3549-de-vorba-cu-maia-morgenstern.html>

MARIANA MIHUȚ:

„Îmi plac ipostazele cele mai neașteptate, mai nebune, mai trăsnite. Dar încerc mereu să îmi păstrez stăpânirea de sine, echilibrul. Am o personalitate stabilă. Cred că menirea teatrului este să ne dea tăria să trecem cu bine peste momentele grele.”

<http://agenda.liternet.ro/rebengiucnistor.php>

MARIN PEDA:

„Cineva care stă pe dinafară nu poate să judece ce e pe înăuntru.”

„Cultura e o formă de viață prin care o colectivitate umană își exprimă forța creatoare.”

<http://www.citapedia.ro>

MIHAI EMINESCU:

„Egalitatea nu există decât în matematică.”

„De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi, Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.”

<http://www.citapedia.ro>

MIHAI I DE ROMÂNIA

„M-am bucurat când am văzut prezenta Regelui Carol I în clasamentul “Mari Romani”. Parcă m-a uns pe suflet”
<http://www.princeradu.ro/index.php?page=articol&aid=1250&cid=201&cid2=204>

MIHAIL SADOVEANU:

„Patriotismul nu înseamnă ura împotriva altor neamuri, ci datorie către neamul nostru; nu înseamnă pretenția că suntem cel mai vrednic popor din lume, ci îndemnul să devenim un popor vrednic.”
[http://www.citatepedia.ro/index.php?q=148.%09MIHAIL+SADOVEANU&submit=Caut%E3&r=+](http://www.citatepedia.ro/index.php?q=148.%09MIHAIL+SADOVEANU&submit=Caut%E3&r=)

MIRCEA ELIADE:

„Fiecare dintre noi este un mic haos.”
„Totul este posibil, împotriva tuturor rațiunilor.”
„A fi liber înseamnă, înainte de toate, a fi responsabil față de tine însuși.”

<http://www.citatepedia.ro>

NICHITA STĂNESCU:

„Prietenii mei nu sunt mulți, dar sunt nenumărați.”
„Această mare e acoperită de adolescenți care învață mersul pe valuri, în picioare, mai rezemându-se cu brațul de curenți, mai sprijinindu-se de-o rază țepănă, de soare.”

<http://www.citatepedia.ro>

NICOLAE IORGA:

„Cel mai sigur mijloc de a nu greși, e a nu lucra.”
„O idee nu e mai clară cu litere mai mari.”
„Învățat se cheamă un om care e bucuros să tot învețe.”

<http://www.citatepedia.ro>

NICOLAE STEINHARDT

„Crucea, geometric și simbolic vorbind, e semnul întretăierii celor două planuri, e unirea dintre spiritual și material, e metafora dublei noastre naturi: duhovnicească și pământeană. Ea ne rezumă, ne recapitulează, ne reprezintă grafic și cardinal, ne expune în dubla – paradoxala, perpendiculara, fundamentala – noastră solemnă și derizorie situație de faptură care ține deopotrivă de lume și de cer.”

http://www.glumite.ro/citate_comice_celebre%7ENicolae%20Steinhardt.html#autor

„Biruința nu-i obligatorie; obligatorie e luptă.”

<http://www.citatepedia.ro>

NICOLAE TITULESCU

„Sentimentul de încredere este condiția esențială a oricărei munci productive.”
„Există un stadiu de prietenie unde nu mai e nevoie să vorbești spre a te înțelege, nici să te sfătuiști spre a acționa în comun.”

<http://www.citatepedia.ro>

NINA CASSIAN

Poezie în limba spargă

„În câmpul ce ițea de bruturează,
A cțipitat un ptruț, ce-i drept cam bumbarbac,
Dar zumbărala ghioală, încă trează,
A cropoțit aproape, în cordac:
Ce pisindreaua mea de brutușleagă,
Și șomoioagul meu cu zdrolociță,
Mi-ai bosfroholojit stroholojina!
Țichi-mi-ai sima simibleagă!
Morala: În lanțuri apa să se tragă!”

[http://www.citatepedia.ro/index.php?q=168.%09NINA+CASSIAN&submit=Caut%E3&r=+](http://www.citatepedia.ro/index.php?q=168.%09NINA+CASSIAN&submit=Caut%E3&r=)

OCTAVIAN GOGA:

„Tinerimea e resortul însuflețirii unui neam; termometrul spiritului de jertfă al societății.”

<http://www.citatepedia.ro>

OCTAVIAN PALER:

„N-am înțeles că tot ce nu am iubit la timp, am pierdut.”

„Fiecare om are o patrie. Restul sunt țări...”

„Păcatul nostru cel mai mare este că facem orice anormalitate să devină normalitate.”

„În funcție de ce se clădește pe ruinele unei închisori, se poate spune cât de necesar era ca ea să fie dărâmată.”

<http://www.citatepedia.ro>

PANAIT ISTRATI:

„E mai bine să dai uneori înapoi decât să nu te miști.”

„Tineretea nu e atât o perioadă a vieții, cât o stare de spirit, de efect al vârstei și o calitate a imaginației.”

<http://www.citatepedia.ro>

PERPESSICIUS (DIMITRIE PANAITESCU):

„Adevărul, chiar penibil, fortifică; incertitudinea, chiar conciliantă, destinde resorturile.”

(*Reflecții și maxime*, vol. 1, 1989, Ed. Științifică și Enciclopedică)

RICHARD WURMBRAND:

„Să nu crezi niciodată biografiile. Dacă sunt scrise de dușmani, ele nu arată omul așa cum a fost el, ci doar ce dușmănie, ce invidie și ce gelozie au văzut în el. Dacă sunt scrise de admiratori, ele vor ilustra mai degrabă ce inimă nobilă are autorul și ce mult s-a străduit el să ornamenteze subiectul cărții sale cu podoabele propriilor lui virtuți. Cât despre biografii „obiective”, care redau istoria cu o exactitate pedantă, presărate cu doze sărăcicioase de laudă sau critică, nu-ți pierde vremea cu ele. Sunt plicticoase și nu sunt bune de nimic. Adevărul este „adevărat” numai atunci când este spus cu pasiune.”

<http://www.citatepedia.ro>

EUGEN SIMION (NUMELE COMPLET: IOAN EUGEN SIMION):

„Pentru mine, adevărul este un ideal pe care-l căutăm toată viața. Nu adevărul absolut, desigur, ci adevărul societății mele, adevărul istoriei țării mele – ținte absolute, esențiale pentru un intelectual.”

http://www.formula-as.ro/reviste/568_44_acad.eugen-simion.html

ELIE WIESEL:

„Opusul dragostei nu este ura, ci indiferența.”

„Pacea nu este un dar al lui Dumnezeu creaturilor sale. Este un dar pe care noi ni-l facem unul altuia.”

<http://www.citatepedia.ro>

LIVIU CIULEI:

„Arta are puterea de a cuprinde evenimentele, mentalitatea, gustul și obiceiurile timpului, iar rolul nostru este de a le include în procesul artistic. Să vorbim generațiilor viitoare despre ceea ce suntem.”

<http://www.revista22.ro>

THEODOR AMAN:

„Artistul ca și literatul trebuie să aparțină timpului său: numai cu această condiție operele lui se vor transmite posterității.”

(*Reflecții și maxime*, vol. 1, 1989, Ed. Științifică și Enciclopedică)

SABIN DRĂGOI:

„Compozitorul român trebuie să redea prin ceea ce firea neamului său reprezintă mai caracteristic, mai trainic, mai definitiv. Aici este izvorul originalității și personalității artistului creator.”

http://virtualarad.net/news/2005/va_n101005_ro.htm

SILVIU BRUCAN (SAUL BRUCKNER):

„Economia de piață nu prinde viață și nu poate funcționa numai cu muncitori și țărani. Ea are nevoie de negustori și intermediari, antreprenori și patroni, vânzători și afaceriști, chiaburi și agronomi.”

„O dată mai mult, constat că nu există o relație mecanică între clase sociale și opțiunea lor electorală, că ele nu votează ca un grup omogen și nici măcar conform intereselor fundamentale de clasă.”

<http://www.revista22.ro/html/index.php?art=1557&nr=2005-03-04>

SIMION MEHEDIŢI:

„Podoaba vieţii este talentul, cununa talentului – caracterul.”

<http://www.citatepedia.ro>

SLAVOMIR GVOZDENOVICI:

„Păstrarea şcolilor cu predare în limba sârbă, retrocedarea bunurilor comunităţii sunt principalele probleme ale sârbilor din România.”

<http://www.divers.ro>

SOFIA VICOVEANCA:

„Bucoveninii sunt fraţi cu furnicile, oameni harnici şi mândri, greu de rupt de la munca lor. Aşa-s şi eu.”
„Cititorilor iubitori de folclor şi de tradiţie românească le spun că m-aş bucura să simtă că-şi regăsesc forţa prin cântecul popular şi să nu cumva să închidă radioul sau televizorul atunci când aud muzică populară. Cântecul, tradiţia, limba pe care o vorbim contribuie la personalitatea noastră, nu numai ca popor, ci şi ca indivizi. Politica mea este cântecul. O susţin peste tot pe unde merg. Pentru mine, aceasta este politica adevărului: despre noi, despre neam.”

http://www.formula-as.ro/reviste_588_556_sofia-vicoveanca.html

SOTIRIS FOTOPOLOS:

„Renaşterea elenismului în ţara noastră este un fenomen binecuvântat, un semn al libertăţilor minoritare unice în lume.”

„Când le place să trăiască într-un loc, grecii îşi focalizează toată energia pentru înflorirea aceluşi loc şi pentru unitatea lor comunitară. Oriunde în lume, unde se află greci, există şi asociaţii, cluburi şi biserici puternice. Lor aşa le place: să trăiască uniţi.”

http://www.formula-as.ro/reviste_434_44_-sotirisfotopolospresedintele-uniunii-elene-din-romania...-.html

SPIRU HARET:

„Reacţiunea nu dezarmează în nici o împrejurare, ea exploatează până şi durerile patriei.”

[http://www.citatepedia.ro/index.php?q=206.%09SPIRU+HARET&submit=Caut%E3&r="+](http://www.citatepedia.ro/index.php?q=206.%09SPIRU+HARET&submit=Caut%E3&r=)

STEPHAN LUDWIG ROTH:

- a. Contra curentului de opinie existent în mediile aristocratice şi intelectuale ale vremii, se va exprima deschis, în 1842, Stephan Ludwig Roth: „A declara o limbă drept limba oficială a ţării nu e nevoie. Căci noi avem deja o LIMBĂ A ŢĂRII. Nu este limba germană, dar nici cea maghiară, CI ESTE LIMBA VALAHĂ. Oricât ne-am suci şi ne-am învârti noi, naţiunile reprezentate în Dietă, nu putem schimba nimic. Asta este realitatea”. (ş.a.) Argumentele sale decurg din practica socială: “De îndată ce se întâlnesc doi cetăţeni de naţionalităţi diferite şi nici unul nu cunoaşte limba celuilalt, limba valahă le slujeşte ca tâlmaci!”. Caracterul romanic al limbii române, într-un mod neaşteptat, poate fi un liant între poporul român, majoritar în Ardeal, şi celelalte neamuri trăitoare pe aceste meleaguri: însuşirea limbii române “nu stă numai în marele număr de cuvinte latineşti pe care acest popor (...) le-a adoptat odată cu contopirea sa cu coloniştii romani şi care nouă, transilvănenilor, ne sunt precunoscute, datorită educaţiei noastre în spirit latin de până acum, ci şi prin faptul ca viaţa însăşi ne pune zilnic în contact cu acest popor numeros.”
- b. Stephan Ludwig Roth se întreba retoric: “Dacă fiecare individ are dreptul să arate celorlalţi cum doreşte să fie numit, de ce n-ar avea acest drept un popor întreg?”.

<http://www.cuvantul-liber.ro/articol.asp?ID=30220>

ŞTEFAN AUGUSTIN DOINAŞ:

Jurnal de bord

„Să nu vorbim de cei care-au sărit din luntre, ca s-ajungă mai devreme la ţarm: sunt nişte diletanţi ai morţii... Noi însă, pasagerii cu vocaţie, ne îndeletnicim cu diferite afaceri, dintre care cea mai bună e creşterea. Da: creştem, devenind tot mai flămânzi de nemurire. Unii se şi realizează. Ce plăcere să-i vezi crescându-şi numele în lemnul de pin al luntrii!...”

<http://www.citatepedia.ro>

ŞTEFAN IORDACHE:

„După ce vom atinge obiectivele fixate acum, nu ne vom culca pe o ureche, ci ne vom căuta alte stele spre care să tindem!”

http://www.iqads.ro/interviul_1258_1/academia_leo_burnett.html

TRAIAN VUIA:

„Zborul omenesc nu atinge perfecțiunea păsărilor sau a insectelor.[...] La pasăre zborul este rezolvat pe cale sintetică. Mișcarea aripei dă paserii sustentația și propulsiunea. La avion domină principiul «pas de vitesse, pas de vol». La paseri viteza nu este o condiție vitală a zborului.”

„Să construiești și să zbori cu primul avion al lumii, dar să visezi la lucruri dincolo de el... iată ce îl caracteriza pe fratele meu.” (despre Traian Vuia)

<http://www.stiintasitehnica.ro/index.php?menu=8&id=453>

TUDOR MUȘATESCU:

„Scopul nu trebuie să scuze orice mijloace.”

„E frumos să fii bun, dar trebuie să fii și bun la ceva.”

<http://www.citatepedia.ro>

VASILE ALECSANDRI:

„Limba este cartea de noblețe a unui neam.”

<http://www.citatepedia.ro>

VICTOR BABEȘ:

„Știința este adevărul, este cunoașterea și întrebuițarea forțelor naturii pentru fericirea omului.”

<http://www.citatepedia.ro>

VIRGIL TRAIAN MADGERU:

„[...] Societatea viitorului poate fi doar o comunitate a producătorilor de servicii manuale și intelectuale, în care munca aceluia care satisface o nevoie umană, de la producția pâinii până la poezie, va fi singura garanție pentru existență.”

<http://www.answers.com/topic/virgil-madgearu#wp-note-18>

VIRGINIA RUZICI:

„Gloria vine cu titlurile.”

<http://www.clujeanul.ro/articol/ziar/cluj/amintirile-unei-campioane/1171/>

WILHELM FABINI:

„Nu trebuie să-ți jertfești viața pentru un ideal în artă, ci din contră, arta trebuie să crească din viața reală .”

<http://www.punctul.ro/articole/arhiva/1295/un-truditor-pe-ogorul-artei-wilhelm-fabini.html>

Resurse web

- Asociația Centrul Educațional Interetnic pentru Tineret, organizatorul festivalului „ProEtnica – Zilele comunităților etnice din România” din Sighișoara: <http://www.proetnica.ro/> (accesat la 13 iulie 2007)
- Bază de date gratuită cu resurse pentru educația multiculturală, în limba engleză: <http://www.drd.multicultural.vt.edu/basicsearch.php>
- Burtea, Vasile. Puncte de vedere: Rromii – o nouă „minoritate națională” sau o etnie europeană? http://www.romanothan.ro/romana/studii/etno_politic/vasile_burtea_puncte_de_vedere.htm
- Centrul Regional PER pentru Europa Centrală, de Est și de Sud-Est - www.per.org (accesat la 13 iulie 2007)
- Departamentul pentru Relații Interetnice al Guvernului României: http://www.dri.gov.ro/index.html?page=prima_pagina (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre albanezii din Slatina: http://www.hotnews.ro/articol_27167-'Atletul-albanez'-din-Slatina-ieftin-ca-braga.htm (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre arabii din România: <http://www.evz.ro/article.php?artid=90467> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre arabii din România: http://www.adevarul.ro/2005-07-25/Comunitati/orientul-mijlociu-de-langa-noi-arabii-din-romania-dincolo-de-sabloane_143072.html
- Despre arabii din România: http://www.hotnews.ro/articol_21009-Arabii-din-Romania-radiografie-completa.htm (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre armenii din România: http://www.adevarul.ro/2005-08-29/Comunitati/armenii-o-comunitate-a-carei-forța-nu-sta-in-numar_148865.html (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre Banatul multicultural: <http://www.evz.ro/article.php?artid=93521> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre bulgarii din România: <http://old.jurnalul.ro/articol.php?id=64734> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre bulgarii din România: http://stiri.rol.ro/stiri/2006/07/averea_bulgarilor.htm (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre bulgarii din România: http://www.formula-as.ro/reviste_556_144_.html (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre cea mai importantă sărbătoare a polonezilor, Ziua Constituției: <http://www.revista22.ro/html/index.php?art=1715&nr=2005-05-05> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre cehii din România: <http://www.expres.ro/article.php?artid=91728> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre chinezii din România: http://www.adevarul.ro/2005-08-01/Comunitati/chinezii-din-romania-polul-est-european-al-civilizatiei-asiatice_144511.html (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre comunitatea albaneză din România, Asociația Liga Albanezilor din România: <http://www.alar.ro> accesat la (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre comunitatea de italieni din Țara Hațegului: <http://www.evz.ro/article.php?artid=277293> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre comunitatea elenă din județul Tulcea: http://www.formula-as.ro/reviste_552_344_romania-necunoscuta--olimpuldin-ograde-dobrogei...-.html (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre comunitatea evreilor din România: <http://www.romanianjewish.org/> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre huțuli: <http://www.adevarul.ro/articole/hutulii-din-sulita-moldova-haiduci-cu-buletin-de-ue/319919> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre comunitatea gaborilor romi din România: <http://www.evz.ro/article.php?artid=278306> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre comunitatea rușilor lipoveni din România: <http://www.crlr.ro/> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre comunitatea sârbilor din România: <http://littera.eu/2005/6/sarbiei.htm> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre comunitatea sârbilor din România: <http://www.rastko.org.yu/rastko-ro/cerovic.html> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre comunitatea tătarilor din România: <http://www.tatar.ro/> (accesat la 13 iulie 2007)

- Despre comunitatea turcă din România – Uniunea Democrată Turcă din România, inclusiv revista Hakses: <http://www.udtr.ro/index.htm>
- Despre confluențe culturale româno-maghiare: <http://www.revista22.ro/html/index.php?art=3384&nr=2007-01-19&cecaut=albanezi> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre Convoiul Polonez al Culturii: <http://www.evenimentul.ro/articol/convoi-cultural-polonez.html> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre costume populare tradiționale dobrogene: http://www.lefo.ro/costalcities/cultura_costume_populare2.htm (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre croații din România: <http://carasova.net/> (în limba croată) (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre croații din România: <http://www.formula-as.ro/articolprint.php?id=2066> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre Farsang: <http://www.evz.ro/article.php?artid=210475> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre interferențe culturale româno-chineze, Radio China Internațional: <http://romanian.cri.cn/1/2007/06/26/Zt1@66211.htm> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre interferențe literare româno-maghiare, în limba maghiară: <http://mek.oszk.hu/01300/01370/01370.rtf> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre istoria și cultura minorității rome din România: <http://www.rroma.eu/transnistria.aspx> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre istoricul turcilor din România: http://revista.memoria.ro/?location=view_article&id=563 (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre învățământul german din Sighișoara: <http://www.punctul.ro/articole/ahiva/1293/haltrich-continua-traditia-invatamantului-in-limba-germana.html> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre lansarea Centrului Cultural Mesopotamia (al comunității irakienilor din România): <http://arhiva.informatia.ro/Article25170.phtml> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre marcarea Zilei Independenței de Stat a Albaniei: <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=5178&idm=1,11&idl=1> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre minoritatea germană din România: http://www.bukarest.diplo.de/Vertretung/bukarest/ro/06/seite_minderheiten.html (accesată la 13 iulie 2007)
- Despre o comemorare tradițională într-o comunitate maghiară: <http://www.evz.ro/article.php?artid=269805> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre principalul loc de pelerinaj al catolicilor din banat: <http://www.agenda.ro/2002/36-02-c.htm> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre proiectul „Șanse egale pentru copii romi”: <http://www.egale.ro/> (accesat 13 iulie 2007)
- Despre revelionul sârbesc: <http://www.evz.ro/article.php?artid=176394> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre sărbătoarea Sânzienelor: <http://www.evz.ro/article.php?artid=310756> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre sărbători la bulgarii catolici: http://stiri.rol.ro/stiri/2006/02/sarbatoarea_bulgarilor_catolici_din_dupestii_vechi.htm (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre sărbătorile creștine de rit vechi: <http://www.evz.ro/article.php?artid=77773> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre situația actuală a sașilor din Transilvania, *Dilema veche*: <http://www.dilemaveche.ro/index.php?nr=116&cmd=articol&id=664> (accesat la 19 iulie 2007)
- Despre situația minorităților în România comunistă: <http://www.revista22.ro/html/index.php?art=360&nr=2003-02-17>
- Despre slovaci: <http://www.expres.ro/article.php?artid=277938> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre șvabii sătmăreni: <http://www.evz.ro/article.php?artid=277642> (accesat la 13 iulie 2007)
- Despre țipțerii din Maramureș: <http://www.expres.ro/article.php?artid=277493> (accesat la 13 iulie 2007)

- Despre Uniunea Elenă din România: <http://www.eer.ro/desprenoi.php> (accesat la 13 iulie 2007)
http://www.studiidecaz.ro/index.php?ifile=text_full&id_text=337&id_text2=9ac50b9cdf38edff5aa4b1b3703c9ef5&caption=Fascinant-259-Albanie- (accesat la 13 iulie 2007)
- Informații complexe despre minorități, numeroase resurse, publicații despre multiculturalismul din România: www.edrc.ro (accesat la 13 iulie 2007)
- Istoria Europei Centrale și de Est: http://www.cse.uaic.ro/_Fisiere/Documentare/Suporturi%20de%20curs/Istoria%20Europei%20Centrale%20si%20de%20Est%20_copie_.pdf
- Istoria secolului al XX-lea și educația pentru cetățenie democratică: http://www.cedu.ro/programe/istorie/respdf/istoria_sec_XX_si_educatia_pentru_cetatenie_democratica.pdf
- Minorități și discriminare în agenda presei: <http://www.mma.ro/BAZA%20DE%20DATE/Discriminare/Minoritati%20si%20discriminare%20in%20agenda%20presei.pdf> (accesat la 13 iulie 2007)
- Mungiu-Pippidi, Alina. *Integrare europeană și statutul minorităților din Europa Centrală și de Est*: http://www.sar.org.ro/euroreg_final.pdf (accesat la 19 iulie 2007)
- Muzeul Național Brukenthal din Sibiu: http://www.brukenthalmuseum.ro/ro/tests/acta/acta2/9_mesea.pdf (accesat la 13 iulie 2007)
- Muzeul Național de Istorie a României: <http://www.mnir.ro/index.html> (accesat la 13 iulie 2007)
- Muzeul Țăranului Român: <http://www.muzeultaranuluiroman.ro/index.php?page=acasa> (accesat la 13 iulie 2007)
- Muzeul virtual al monumentelor etnografice din România: <http://www.cimec.ro/scripts/aer/poza.asp?nr=1&tip=> (accesat la 13 iulie 2007)
- Muzeul Vrancei: http://www.vrancea.com.ro/muzeul_vrancei/index.php?id_menu=1 (accesat la 13 iulie 2007)
- Referințe biografice despre minoritățile din România, la adresa: <http://bibliografia.adatbank.transindex.ro/print.php?kezd=1&action=ev&name=&szo=&mutato=&kezdoev=&vegzoev=&betu=&evszam=1995> (accesat la 19 iulie 2007)
- Revista 22, Numeroase articole accesibile on-line despre minorități, multiculturalism, conviețuiri, sărbători ale diferitelor comunități: <http://www.revista22.ro/> (accesat la 13 iulie 2007)
- Site-ul Anului European al Egalității de Șanse pentru Toți: http://ec.europa.eu/employment_social/eyeq/index.cfm (accesat la 19 iulie 2007)
- Site Sibiu – Capitală Culturală Europeană: <http://www.sibiu2007.ro/ro3/about.htm> (accesat la 13 iulie 2007)
- Site complex conținând resurse pentru și despre comunitățile de romi din România: www.romacenter.ro (accesat la 13 iulie 2007)
- Site complex conținând resurse pentru și despre romi: <http://www.romanicross.org/> (accesat la 13 iulie 2007)
- Site complex cu numeroase resurse pentru educația multi- și interculturală, Liga Pro Europa: <http://proeuropa.ro> (accesat la 13 iulie 2007)

Resurse bibliografice

- Bolovan, I. (coord.) (2002). *Transilvania în epocile modernă și contemporană. Studii de demografie istorică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
- Bolovan, I. (coord.) (2003). *Populație și societate. Studii de demografie istorică a Transilvaniei (secolele XVIII–XX)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
- Bolovan, I., Bolovan, Sorina Paula (2002). *Die Deutschen in Rumänien*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane
- Bolovan, I., Bolovan, Sorina Paula (2003). *Transylvania in the Modern Era. Demographic Aspects*, Cluj-Napoca, Romanian Cultural Institute – Center for Transylvanian Studies
- Bolovan, I., Crăciun, B. Bolovan (redactori) (2006). *Cercetările de istoria populației României (1945–2005). Bibliografie selectivă*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
- Bolovan, I., Crăciun, B. Bolovan, Sorina Paula (2005) *Transilvania în secolele XIX–XX. Studii de demografie istorică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
- Crăciun, B., Bolovan, I. (2003) *Consignatio Statistico Topographica Singulorum in Magno Principatu Transylvaniae (Transilvania la 1829–1831)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
- Ipatiov, F. (2002). *Rușii lipoveni din România. Studiu de geografie umană*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
- Pădurean, C., Bolovan, I. (coord.) (2005). *Căsătorii mixte în Transilvania. Secolul al XIX-lea și începutul secolului XX*, Editura Universității “Aurel Vlaicu”, Arad
- Rotariu, T. (2003). *Demografie și sociologia populației. Fenomene demografice*, Editura Polirom, Iași
- Rotariu, T., Bolovan, Sorina Paula, Bolovan, I. (2005). *Populația României. Trecut, prezent, viitor*. Lucrările conferinței internaționale *Populația României. Trecut. Prezent. Viitor*, Cluj-Napoca – Arcalia, 19–22 octombrie 2005, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
- Calcău, Paula (2005) - *Grecii din România*, Editura Omonia, București
- Calcău, Paula (2006) - *Elenismul în România. O istorie cronologică*, Editura Omonia, București
- Selian Sergiu (1999) - *Schiță istorică a comunității armenice din România*, Editura Ararat, București
- Stefanko, Ondrei (2004) - *Despre slovacii în România*, Editura Ivan Krasko, Nădlac
- Tigran, G. (1994) - *Istoria și cultura poporului armean*, Editura Științifică, București

5. Bibliografie

- Banks, J.A. și Banks, C. A. McGee (2004) – *Handbook of Research on Multicultural Education*, Jossey-Bass, San-Francisco
- Bennett, C. (1995) – *Comprehensive Multicultural Education: Theory and Practice*, MA: Allyn and Bacon, Needham Heights
- Bernat, S.E. (2003) – *Tehnica învățării eficiente*, PUC, Cluj-Napoca
- Cucoș, C. (1998) – *Pedagogie*, Polirom, Iași
- Dunn, R. și Griggs, S. (1998) – *Learning Styles: Link between Teaching and Learning*, în Dunn și Griggs, editori, *Learning Styles and the Nursing Profession*, NLN Press, New York
- Dunn, R. și Griggs, S. A. (1995) – *Multiculturalism and learning style. Teaching and counseling adolescents*, Praeger Publishers, Westport
- Erickson, J.A. și Anderson, J.B. (1997) – *Learning With the Community. Concepts and Models for Service-Learning in Teacher Education*, American Association for Higher Education, USA
- Gardner, H. (1991) – *The Unschooled Mind: How Children Think and How Schools Should Teach*, BasicBooks, A Division of HarperCollins Publishers, New York
- Gardner, H. (1993) – *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*, Fontana Press, An Imprint of Harper Collins Publishers, Second Edition, New York
- Glava, A. (2002) – *Introducere în pedagogia preșcolară*, Dacia, Cluj-Napoca, p. 106–181
- Gorski, P. C. (1995–2006) – *The Challenge of Defining "Multicultural Education"*, <http://www.edchange.org/multicultural/initial.html>, ultima actualizare 2006
- Irvine, J.J. și D.E. York. (1995) – *Learning Styles and Culturally Diverse Students: A Literature Review*, în „Handbook of Research on Multicultural Education”, editat de J.A. Banks și C.A. McGee Banks. New York. Macmillan
- Johnson, D., Johnson, R. și Holubec, E. (1998) – *Cooperation in the classroom*, Allyn and Bacon, Boston
- Kovacs, M. (2006) – *Învățarea într-un mediu incluziv*, Centrul Step by Step, București
- Kovacs, M. (coord.) (2007) – *Proiecte didactice pentru promovarea gândirii critice*, Studium, Cluj-Napoca
- Steele, J.L., Meredith, K.S. și Temple, C. (1998) – *A Framework for Critical Thinking Across the Curriculum*, Ghidul I, pregătit pentru proiectul „Reading and Writing for Critical Thinking”
- Temple, C. (2001) – *Strategies for Use Across the Curriculum, Reading and Writing for Critical Thinking Project*, Open Society Institute, New York
- Temple, C. (2002) – *Gândirea critică în abordare transcurriculară: un model de proiectare*, în „Cooperare și interdisciplinaritate în învățământul universitar”, coord. Bernat, S.E. și Chiș, V., Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

<http://www.divers.ro/>

<http://www.edu.ro/index.php/articles/c543/>

<http://www.edu.ro/index.php/articles/c556/>

<http://www.edu.ro/index.php/articles/7887/>

http://www.qca.org.uk/qca_6867.aspx

<http://www.proeuropa.ro/>

Material elaborat de Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală cu sprijinul financiar al Uniunii Europene prin programul Phare 2004 – Dezvoltarea sectorului ONG, august 2007.

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Uniunii Europene.

Pentru informații și eventuale reclamații referitoare la proiectul PHARE: cfcu.phare@mfinante.ro